

**Lovlydighet og lovlydig intensjon – avhengig av kultur?
En kvantitativ studie i Norge og Kina**

Ida Wøien

Mastergradsoppgave i kultur-, sosial- og samfunnspsykologi
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Psykologisk institutt
Våren 2012

Forord

På fritiden har jeg reist til ulike reisedestinasjoner, noe jeg har trivdes med. Det var spesielt ved et utvekslingsopphold i Statene som gjorde at jeg virkelig forstod hva den sosiale konteksten og kulturen kan bety for mennesket, deres relasjoner og liv. Studietiden har gitt meg mulighet til å kunne forklare og utdype disse forskjellene, samt muligheten til å belyse hvordan dette påvirker mennesket og deres handlinger. Temaet om kriminalitet og kulturforskjeller ble jeg gjort oppmerksom på gjennom min professor. Inspirert av dette – og min bacheloroppgave i positiv psykologi – ønsket jeg å se på hva som påvirker individer til å være lovlydig heller enn kriminelle. Muligheten til å gjennomføre et krysskulturelt studie i Norge og Kina ble foreslått av min professor. På denne måten kunne jeg benytte meg av mine interesser og ervervede kunnskaper om kulturen og dens påvirkning.

En mastergradsoppgave er en lang prosess med nedturer og oppturer, som har vært preget av nervøsitet og mange lyspunkter. Prosessen har vært svært lærerik, utfordrende og interessant. Arbeidet har lært meg mye om meg selv som person, både personlig og faglig.

Det er mange som har bidratt underveis, som jeg ønsker å takke. For det første må jeg takke mine medstudenter for mange morsomme stunder opp gjennom årene, samt faglige diskusjoner, inspirasjon og støtte. Sofagjengen tilegnes en spesiell takk – dere fikk meg til å verdsette skoledagene enda mer.

Jeg må takke veilederen min – Arne Vikan – for at hans tro på meg og min oppgave. Videre må jeg takke for gode råd, tilbakemeldinger, diskusjoner, oppfølging og støtte. Tusen takk for verdifull veiledning – både på kontoret og over e-mail.

Arnulf Kolstad må takkes for muligheten til å reise til Hangzhou Normal University i Kina. Uten deg ville ikke turen vært mulig.

Hangzhou Normal University – deres studenter og ansatte – må takkes så mye for de opplevelser, gjestfriheten og læringen som fant plass høsten 2010. Jeg kommer aldri til å glemme dere! En spesiell takk går til 林静 (Aurora) for hennes arbeid i Kina. Tusen takk for din hjelp til å oversette, dele ut og legge det kinesiske datamaterialet inn i en datafil. Mine analyser ville ikke vært mulig uten din hjelp.

Kyrre Svarva må takkes så mye for rask og effektiv hjelp med utforming av spørreundersøkelsen, tilgang til SelectSurvey og statistikkanalysene. Martin Rasmussen, takk for din gjestfrihet på kontoret, samt hjelp til selv de enkleste spørsmål om statistikk og dataanalyser.

Kine og Andreas; jeg vil aldri glemme reisen vi hadde sammen til den andre siden av jorden. Opplevelsene i Kina ville ikke vært den samme uten dere. Takk!

Tusen takk til venner og familie for korrekturlesing og konkrete tilbakemeldinger. Allerst sist må jeg takke venner og familie som har vært gode støttespillere i vanskelige perioder. Deres oppmuntring og tålmodighet er uvurderlig!

Ida Wøien

Trondheim 2012

Sammendrag

Kriminalitetsstatistikk viser at det eksisterer ulike nivåer av kriminelle handlinger i ulike land. Lite forskning har fokusert på hvorfor individer ikke er kriminelle; og denne undersøkelsen tar for seg dette. Hovedargumentet er at kriminalitet er forårsaket av den omkringende kulturen og samfunnets strukturering. Et vanlig skille dannes mellom uavhengige (individualistisk) og gjensidig avhengige kulturer (kollektivistisk) som påvirker individer på ulike vis. Forskning tyder på at det eksisterer mindre kriminalitet i gjensidig avhengige kulturer, hvor en kollektiv fellesskapsfølelse dannes, enn i en uavhengig kultur der en individuell tankegang er i fokus. Disse kulturforskjellene er antatt å være et resultat av ulike filosofiske retninger, hvor en gjensidig avhengig kultur er påvirket av Konfucius, Buddhismen og Taoismen, mens den uavhengige kulturen er påvirket av gresk filosofi. Ved å anse kulturforskjeller på denne måten, kan det antas at ens omkringende kultur påvirker individet og individets handlinger. Disse antagelsene ligger til grunn i denne undersøkelsen, hvor Ajzens (1988, 1991) teori om planlagt oppførsel (TpB) og en modifisert versjon (inkludering av selv-identitet) av teorien ble anvendt for å undersøke om kulturen påvirker individers intensjon til lovlydige handlinger. Teorien(e) tar for seg Norge og Kina – som henholdsvis uavhengig og gjensidig avhengig kultur – og det antas at komponentene i teorien(e) vektlegges ulikt. Ved å inkludere selv-identitet økte forklaringen av intensjonen, og det tydet på at dette var en god inkludering. I Norge ble det funnet at selv-identitet (lovlydighet som en viktig del av meg), holdning, mottatt personlig kontroll og subjektiv norm var med på å påvirke lovlydighetsintensjonen i individet. Som kontrast ble det funnet at subjektiv norm, selv-identitet som lovlydighet som en viktig del av personen og selv-identitet som orientert mot lovlydige handlinger økte lovlydighetsintensjonen i Kina. Undersøkelsen viser til viktigheten av å ha kunnskap om kulturelle forskjeller, og at dette kan påvirke individer og deres handlinger i den sosial verden.

Abstract

Statistics on crime shows that there exist differences in levels of crime in different countries. There is little research on why individuals are law-abiding. This study will address this question by arguing that differences in criminal statistics have origins in cultural differences and the structure of the society. A common distinction is made by independent and interdependent cultures, where this is assumed to affect different mechanisms within the individual. Research suggest that there is less criminal activities interdependent cultures, where a sense of collective community is formed, than in independent cultures in which an individual approach is the focus. These cultural differences are assumed to be a result of different philosophy, where the interdependent culture is influenced by Confucius, Buddhism and Taoism, and independent culture by Greek philosophy. It is possible to presume that the surrounding culture affect the individual and their actions. This study will be based on these assumptions, where Ajzens's (1988, 1991) theory of planned behavior (TpB) and an modified version (including self-identity) were used to investigate whether cultural differences affect the individual's intentions to law-abiding actions. The theories will use Norway and China – respectively as independent and interdependent cultures – where it's assumed that the components in the theories will be emphasized differently according to the organization in the society. Including self-identity resulted in increase in the explanation of the intention, which indicates that this is a good inclusion to the theory. It was found that selv-identity1 (law-abiding as an important part of me), attitude, perceived behavioral control and subjective norm influenced the law-abiding intention in Norway. In China, in contrast, it was found that subjective norm, self-identity1 (law-abiding as an important part of me) and selv-identity2 (orientation towards law-abiding actions) increased the intention to law-abiding behavior. This study shows the importance of knowledge about cultural differences and how this may affect individuals and their actions in the social world.

Innholdsfortegnelse

Forord	
Sammendrag	
Abstract	
Innholdsfortegnelse	I
Tabell og Figuroversikt.....	IV
Innledning	1
Formål med oppgaven	2
Begrepsavklaring	2
Teori og empiri	5
Forutse menneskelige handlinger	5
TRA	7
TpB	7
Intensjoner.....	9
Tro.....	10
Holdninger	12
<i>Holdningstro.....</i>	<i>13</i>
Subjektiv norm og normativ tro.....	13
Mottatt personlig kontroll.	13
<i>Kontroll tro.....</i>	<i>15</i>
Kritikk til bruken av TpB.....	14
Inkludering av nye variabler.....	15
<i>Selvet, sosial identitet, selvkonsept og selv-identitet .....</i>	<i>16</i>
<i>Kritikk til inkluderingen av selv-identitet.....</i>	<i>18</i>
Kriminalitet.....	18
Sosial kontroll	21
<i>Formell og uformell sosial kontroll.....</i>	<i>21</i>
En sammenligning.	23
<i>Kriminalitet i Norge. ....</i>	<i>24</i>
<i>Kriminalitet i Kina.....</i>	<i>24</i>
Filosofien som forandret alt.....	25
Kultur og kulturpsykologi	27

Selvet.....	29
Hypoteser.....	31
Metode.....	35
Design.....	35
Respondenter.....	35
Utvalget i Norge.....	35
Utvalget i Kina.....	36
Samlet utvalg.....	36
Materiale.....	36
Prosedyre.....	37
Etikk.....	37
Indekser og enkeltvariabler.....	38
Avhengig variabel.....	39
Uavhengige variabler.....	39
<i>Holdninger</i>	39
<i>Subjektiv norm</i>	40
<i>Mottatt personlig kontroll</i>	41
<i>Selv-identitet</i>	42
Analysér.....	42
Korrelasjon.....	42
T-test.....	43
Multippel regresjon.....	44
Resultater.....	47
Deskriptiv statistikk.....	47
Normalitet og uteliggere.....	48
Parametriske og ikke-parametriske tester.....	49
Korrelasjon.....	49
Hypotesetestning.....	52
<i>Hypotese 1</i>	52
<i>Hypotese 2</i>	57
<i>Hypotese 3</i>	60
Diskusjon.....	65
Oppsummering av resultatene.....	65
Forskjeller mellom det norske og kinesiske utvalget.....	67

Intensjon.....	67
Holdninger	68
Subjektiv norm.....	68
Mottatt personlig kontroll.....	69
Selv-identitet.....	69
Anvendelsen av TpB	69
Anvendelsen av modifisert TpB	71
Anvendelse av TpB i ulike kulturer.....	72
Norge.....	73
Kina.....	75
Anvendelse av modifisert TpB i ulike kulturer	76
Norge.....	77
Kina.....	77
Metodiske betraktninger	78
Materiale.....	78
<i>Spørreundersøkelser.....</i>	<i>78</i>
<i>Spørreundersøkelsen i dette studiet .....</i>	<i>79</i>
<i>Begrensninger ved denne spørreundersøkelsen .....</i>	<i>79</i>
Utvalget.....	81
Operasjonalisering av variablene og spørsmålet om validitet	82
Kausalitet.....	85
Generalisering	85
Implikasjoner for videre forskning	85
Konklusjon	87
Referanseliste.....	89
Appendiks A - Pilotundersøkelse Norge.....	101
Appendiks B - Informasjonsskriv	103
Appendiks C - Spørreundersøkelse Norge.....	105
Appendiks D - Spørreundersøkelse Kina.....	111
Appendiks E - NSD	117

Tabell og Figuroversikt

Tabell 1. Beskrivelse av hvordan variablene ble målt	39
Tabell 2. Deskriptiv statistikk av variablene - samlet utvalg	47
Tabell 3. Deskriptiv statistikk av variablene - Norge og Kina	48
Tabell 4. Pearsons korrelasjon - samlet utvalg	50
Tabell 5. Spearman's rho - samlet utvalg	50
Tabell 6. Spearman's rho - Norge og Kina	51
Tabell 7. Uavhengig t-test - samlet utvalg	53
Tabell 8. Mann-Whitney U Test, medianforskjeller mellom utvalgene.....	54
Tabell 9. Multippel regresjon - UV påvirkning på intensjon - samlet utvalg	57
Tabell 10. Hierarkisk multippel regresjon - inkludering av selv-identitet - samlet utvalg	58
Tabell 11. Hierarkisk multippel regresjon - Norge og Kina	61
Figur 1. Teorien om rasjonell oppførsel (TRA)	7
Figur 2. Teorien om planlagt oppførsel (TpB)	9
Figur 3. Prosess til utvelgelse av fremtredene tro	11
Figur 4. Teorien om planlagt oppførsel (TpB) som anvendes	31
Figur 5. Illustrasjon av modifisert TpB i Norge	66
Figur 6. Illustrasjon av modifisert TpB i Kina	67

Innledning

I den sosiale verden utfører mennesker ulike handlinger gjennom hverdagen. Innenfor det sosialvitenskapelige domenet har det i en årrekke vært ønskelig å forstå hvorfor individer utfører den atferden og de handlingene de gjør. Det er antatt at det er ulike mekanismer som er bakenforliggende for individers avgjørelse av deres handlinger. Noen handlinger gjøres automatisk, mens andre handlinger trenger en mer rasjonell avgjørelse. Det var i denne tradisjonen Ajzen utviklet teorien om planlagt oppførsel (TpB) i 1985 (Ajzen, 1988, 1991, 2002, 2005). Teorien tilsier at individers handlinger avgjøres av deres intensjoner om å utføre eller ikke utføre handlinger. Individers intensjoner er påvirket av deres holdning, subjektiv norm og mottatt personlige kontroll (disse begrepene defineres senere).

I 1871 formulerte E.B. Taylor kultur som: «Kultur ... er den sammensatte helhet, der omfatter viden, tro, kunst, ret, moral, skikke og alle andre færdigheder og vaner som menneske erhverver som medlem af samfundet» (Taylor, 1871, som sitert i Collin, 1987:11). På denne måten kan kultur ses som erfaringer og allerede etablerte verdier som er akseptert innad i samfunnet. Slike verdier og erfaringer er et resultat av samfunnets normer (moral, rettsregler, godkjent atferd), regler, filosofi, tankegang, med mer. Om dette er tilfellet, kan det antas at ulike kultur resulterer i ulike atferd og handlinger. Et eksempel på hvordan ulike kulturer kan påvirke individers handlinger kan vises ved tsunamien som traff Japans kyst den 11. mars 2011. I kontrast til hva man så etter Katrina-orkanen i New Orleans og jordskjelvet i Haiti og Chile plyndret ikke japanerne verken hjem, butikker eller biler. Sosialantropolog Arne Kalland fra UiO forklarte dette fenomenet med at Japanere heller fremmer den sosiale gruppen, heller enn seg selv – i kontrast til New Orleans, Haiti og Chile (”Hvorfor plyndrer ikke japanere?”). Det er gjort generell forskning i senere tid i henhold til hvordan kulturen kan påvirke individers handlinger, tanker, meninger med mer. Resultatene viser tydelig til at det er den grunnleggende filosofien innad i kulturen som påvirker individene i stor grad. Her i Vesten er det de greske filosofene som grunnla vår måte å tenke på, mens Tao, Konfucius og Buddhismen spilte en stor rolle i Østen.

I tråd med Japans befolkning har Kina en kultur som heller ønsker å fremme den sosiale gruppen enn seg selv, et resultat av deres filosofi som har lagt mye vekt på harmoni og respekt. Dette kan vises gjennom deres ekstremt lave rate av kriminelle handlinger i forhold til deres enorme folkemasse. Forskning tyder på at dette er et resultat av deres filosofi, samt deres strenge regime i henhold til kriminelle handlinger. Norge – med forankring i gresk filosofi og kristen religion – kan også vise til lite kriminalitet innenfor landets grenser. USA på sin side er forankret i den samme filosofiske tradisjon, religiøse og demokratiske styreform

som Norge, men deres kriminalitetsrater er lagt fra lave. I tråd med dette kan det være relevant å spørre seg selv om hvilke komponenter i samfunnet som kan være med på å påvirke kriminelle handlinger.

Formål med oppgaven

I denne undersøkelsen ønsker jeg å se nærmere på hva som påvirker individers handlinger som strider mot loven. Eller nærmere sagt; hvorfor de ikke begår lovstridige handlinger. Dette vil jeg gjøre ved å se på ulike komponenter i TpB – holdning, subjektiv norm og mottatt personlig kontroll. Videre ønsker jeg å se på om disse komponentene arter seg forskjellig i to ulike kulturer, henholdsvis Norge og Kina. På grunnlag av deres ulike styringsformer og filosofisk forankring antas det at individer i Kina og Norge vil legge mer vekt på ulike faktorer. Visse forskere argumenterer for at TpB vil forbedres ved inkludering av nye komponenter, og jeg vil av den grunn inkludere selv-identitet i tråd med senere forskning.

Undersøkelsen vil foregå blant norske og kinesiske studenter – henholdsvis fra Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) og Hangzhou Normal University (HNU). Det er ikke gjort en lignende undersøkelse tidligere, og spørreundersøkelsen vil bli laget på grunnlag av grunnlagt forskning samt Ajzen's retningslinjer for utvikling av et spørreskjema i TpB's tradisjon. Det vil også bli inkludert en skala for å måle individenes selv-identitet, for å bedømme om dette vil ha en effekt på deres handlinger.

Problemstillingen blir da som følger: *«Hvilke komponenter er avgjørende for individers avgjørelse om å unngå lovstridigheter. Er disse komponentene konstante ved ulike kulturer – henholdsvis Norge og Kina – eller vil komponentenes viktighet variere i tråd med kulturen?»*

Problemstillingen vil belyses ved å gjennomgå ulik teori og empiri i henhold til TpB (og dens forfar TRA), kriminalitet, filosofi og kultur.

Begrepsavklaring

Begrepet «handling(er)» brukes jevnlig gjennom hele oppgaven. Dette begrepet referer til utførelse av aksjoner som er rettet mot et mål eller delmål. Slike aksjoner kan være automatiske (for eksempel hosting), mens andre er grunnet i en rasjonell tankegang (for eksempel å lage te). Altså, en handling defineres her som en aksjon individer utfører i den sosiale verden. Det skal nevnes at det ikke er selve handlingen som er i fokus, men heller individets tanke om handlingen og hvorfor de avgjør å avstå fra eller utføre handlingen som er sentralt.

Selv-identitet vil bli brukt som et synonym til begrepene selvet, sosial identitet, selvkonsept og rolleidentitet, dette på grunnlag av forskningen til Sparks og Guthrie (1998). Selv-identitet blir sett på som individets egen tolkning av seg selv, individets sosiale status innad i en gruppe og gruppens status i henhold til andre. Denne individuelle tolkningen kan igjen være med på å påvirke individets normer, verdier, holdninger og handlinger.

Gjennom deler av oppgaven vil handlinger som er rettslig straffefulgt refereres til som kriminelle handlinger. I selve undersøkelsen – pilotundersøkelsen, spørreundersøkelsen, resultat, analyse og diskusjon – vil jeg heller bruke begrepet «handling som strider med loven» og «lovstridighet» og i kontrast «lovlydighet». Dette er begrunnet med at kriminelle handlinger – samt straff – er definert ulikt i Norge og Kina. Videre kan individers individuelle definisjon av kriminelle handlinger og hva som faktisk er kriminelle handlinger avvike, og det vil da være enklere å bruke begrepet «handling som strider med loven» og «lovstridighet» ved at dette omhandler alt som er lovpålagt. Det er ikke handlingen i seg selv som er vesentlig, men heller hva som påvirker et individ unngår slike handlinger. Da denne oppgaven tar for seg hvilke komponenter som påvirker individet til å ikke begå lovstridige handlinger, vil begrepet «lovlydighet» benyttes flittig.

Filosofi blir definert som en tankegang og en vitenskap som påvirker individers sosiale liv ("Filosofi"). Filosofi kan komme til syne gjennom samfunnets rettsregler, lover, normer, verdier, med mer. På denne måten kan det antas (og det antas i denne oppgaven) at filosofi danner et vesentlig skille mellom ulike kulturer, i henhold til tanke- og handlingsmønster. I denne oppgaven vil den greske filosofien brukes som grunnlag til å forstå handlinger og tanker utført i den Vestlige verden. Filosofien til Tao, Konfucius, og Buddhismen er vesentlig for forståelsen av individers tankegang og handlinger i Østen. Gjennom oppgaven kan det virke som om disse tre tankegangene er identiske, men det skal nevnes at dette ikke er tilfellet. De har visse likheter og visse kontraster.

Kultur defineres som ervervet kunnskap gjennom generasjoner, og kan ses som et resultat av den eksisterende filosofien. Det er vanlig å skille mellom kollektivistiske og individualistiske kultur (Myers, Abell, Kolstad & Sani, 2010; Oyserman, Coon & Kimmelmeier, 2002). Et individualistisk samfunn er basert på fremming av velværen til samfunnets medlemmer, hvor motivasjonen deres ligger på ønsket om å komme forut (getting ahead) av sine medmennesker. I kollektivistiske samfunn legges det mer vekt på fremming av samfunnets velvære, og er heller orientert mot det å klare seg sammen (getting along). Et slikt skille kan i visse tilfeller kritiseres for dens relativt statiske synet på kulturen (Oishi & Su, 2010). Det er også vanlig å skille mellom samfunn i gesellschaft og gemeinschaft tradisjon

(Hofstede, 1980), hvor menneskers relasjoner anses som påvirket av det omliggende samfunnets strukturering. Nyere forskning har antydnet at begrepene individualistisk og kollektivistisk er et mer mekanisk begrep, hvor det heller er ønskelig å danne et skille mellom independent (videre kalt uavhengig) og interdependent (videre kalt gjensidig avhengig) selv. Individet med et uavhengig selv ser seg som unik og individualistisk, og det dannes et skille mellom «meg» og «ikke-meg» (Myers et al., 2010; Oyserman et al., 2002). I kontrast anser individet i en gjensidig avhengig kultur seg selv avhengige og som et sosialt produkt, hvor sosiale andre spiller en signifikant rolle (Markus & Kitayama, 1991). På bakgrunn av dette vil begrepene uavhengig og gjensidig avhengig selv benyttes, da disse begrepene tar mer hensyn til individet innad i kulturen, heller enn de mekaniske komponentene i kulturen. Disse skillene har blitt identifisert som vesentlig for å forstå kultur og kulturens verdier (Hofstede, 1980), sosial oppførsel (Triandis, 1995) og selvet (Markus & Kitayama, 1991).

Teori og empiri

Oppgaven vil i hovedsak følge Ajzens teori om planlagt oppførsel, og vil av denne grunn bare henvises når det tas inn synspunkter fra andre forfattere.

Handlinger er en vesentlig del ved menneskers liv. Forskere har i mange år prøvd å forstå hvorfor individer gjør de valgene de gjør, samt i hvor stor grad man kan forutse fremtidige handlinger utført av mennesker. Både begrepene personlighetstrekk og holdninger ble populære begrep innenfor psykologien allerede på 1930 tallet (Ajzen, 1988).

Å forklare menneskers handlinger og oppførsel er en vanskelig oppgave. Noen posisjoner har fokusert på ulike psykologiske prosessene, mens andre fokuserer på de ulike sosiale distansene som påvirker mennesker. Uavhengig av posisjon innenfor psykologi – og andre fagfelt – er det en felles enighet om at menneskelig atferd i en viss grad er påvirket av individers underliggende disposisjoner. Innenfor personlighetspsykologi og sosialpsykologi fokuseres det på hvordan mennesker prosesserer tilgjengelig informasjon i samarbeid med biologi og det sosiale miljøet. Forskning i personlighets- og sosialpsykologi har brukt disposisjoner – holdninger og personlighetstrekk – for å forklare menneskers handlinger (Ajzen, 1988, 1991).

Innenfor personlighetspsykologi er det begrepet *egenskap* (trait) som har hatt en stor innvirkning på utviklingen av og forståelsen av disposisjonsforklaringen. Listen innenfor egenskapsdisposisjonene er lang – og fortsatt voksende. Emosjonell stabilitet, dominans, sosiabilitet og hjelpsomhet er noen av mange egenskaper personlighetspsykologien har funnet ut påvirker menneskers atferd. I motsetning til egenskaper har begrepet *holdning* (attitude) vokst frem innenfor sosialpsykologiens tradisjon for å forklare menneskelig atferd. Ulike holdninger har blitt undersøkt opp gjennom årene, og når det dukker opp nye sosiale temaer vil også nye holdninger undersøkes. Eksempler på slike undersøkelser er holdninger til kirken, holdninger mot alkohol og røyk, holdninger mot innvandring (Ajzen, 1988), og kanskje et nyere tema; holdninger mot utkastelse av papirløse innvandrere (som for eksempel Maria Amelie). Selv om det er visse likheter innenfor forskning og utforskning av begrepene egenskaper og holdninger vil det i denne oppgaven fokuseres mer på holdninger i den sosialpsykologiske tradisjon.

Forutse menneskelige handlinger

Generelle disposisjoner er dårlige til å predikere menneskers handlinger i spesifikke situasjoner. Generelle holdninger har blitt fastsatt i henhold til ulike organisasjoner og institusjoner – som for eksempel kirken, ens arbeidsgiver, studentråd med mer – mennesker

en har interaksjoner med. Dette har resultert i at det er vanskelig å predikere spesifikke handlinger ut i fra slike generelle holdninger, og dette har gjort i at mange har ønsket å forlate holdningskonseptet (Wicker, 1969).

Et forslag til å forbedre predikeringen og validiteten av holdninger og personlighetstrekk er *aggregering* av spesifikk oppførsel over ulike situasjoner, hendelser og handlinger. Bakenfor prinsippet om aggregering ligger antagelsen at hver enkelt handling reflekterer over relevante generelle disposisjoner, samt påvirkningen av andre faktorer som er unik for situasjonen, hendelsen og handlingen. Ved å utføre en slik aggregering ved ulike handlinger i ulike situasjoner og hendelser vil andre kilder til påvirkning annullere hverandre, og vi sitter igjen med et mer valid mål på den virkelige underliggende disposisjonen enn enkle handlinger (Ajzen, 1988, 1991). Selv om prinsippet om aggregering hjelper en å finne de underliggende disposisjonene til oppførsel, klarer den ikke å forklare hvorfor oppførsel og handlinger er foranderlig over ulike situasjoner, hvor prinsippet heller ikke kan predikere spesifikk oppførsel i en gitt situasjon. Som et resultat av dette utviklet Ajzen (1988, 1991, 2005) prinsippet om kompatibilitet.

Dette prinsippet tilsier at to indikatorer av en gitt disposisjon er sagt å være kompatible med hverandre i den grad at deres mål, handling, kontekst og tidselement er bedømt på identiske nivåer av generalitet eller spesifisitet. Videre er konsistensen mellom disse to indikatorene av en disposisjon en funksjon hvor de er kompatible med hverandre. (Ajzen, 1988:98, min oversettelse)

TpB (og TRA) har vist seg å være svært god til å forutsi og predikere menneskers handlinger; etiske valg (Randall & Gibson, 1991), uetisk oppførsel (Chang, 1998), juksing (Beck & Ajzen, 1991; Whitley, 1998), matvalg (Armitage & Conner, 1999b), økologisk bevaring (Kaiser & Gutscher, 2003), piratkopiering av software (Peace, Galletta & Thong, 2003), piratkopiering av musikk (Morton & Koufteros, 2008), juksing på universitetet (Mayhew, Hubbard & Finelli, 2009) miljøbevarende oppførsel (Schwenk & Möser, 2009), og helse og substans bruk (Johnston, White & Norman, 2004) er noen av mange forøk ved bruk av TpB.

Ved de ulike studiene er det funnet at komponentene vektlegges ulikt ved ulike handlinger, noe som kan tyde på at i visse situasjoner er det ulike faktorer som spiller en viktigere rolle. Men fellestrekk ved forskningen – og spesielt til Chang's (1998) forskning – viser at positive holdninger til handlingen øker sannsynligheten for at handlingen

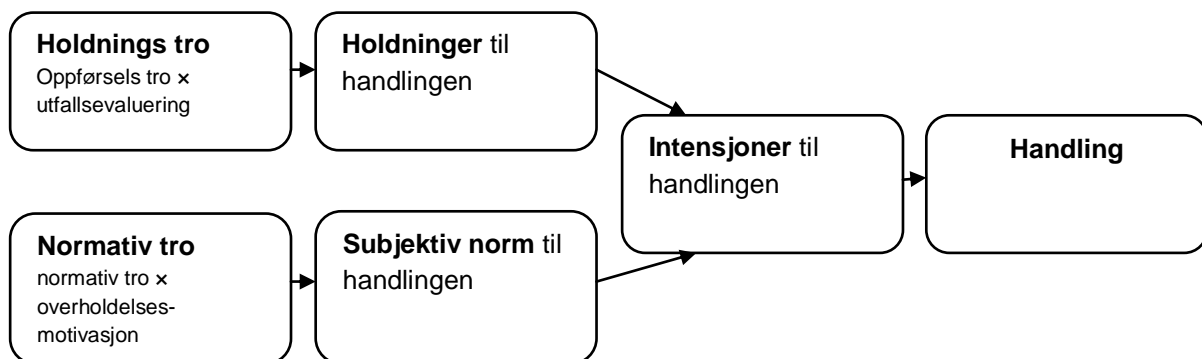

forekommer. Dette kan tyde på at individer med positive holdninger til lovstridige handlinger mest sannsynlig vil ha en større tilbøyelighet til å utføre slike handlinger.

TRA

Teorien om resonerende handling – *Theory of Reasoned Action* (TRA) – ble introdusert i 1976 av Ajzen og Fishbein (1980). Teorien gikk ut i fra at mennesker er fornuftige, og at mennesket tar bevisste valg deretter. Hovedformålet med teorien var å forutse handlinger, samt se på de ulike komponentene som påvirker menneskers handlinger og årsaksforhold som påvirker disse (Ajzen, 1988, 1991). Teorien er illustrert i Figur 1. TRA er forankret i Fishbein's arbeid med psykologiske prosesser samt en analytisk predikering av holdninger (Fishbein, 1967a).

Figur 1. Teorien om rasjonell oppførsel (TRA)

Figur 1 viser at menneskers intensjoner i henhold til TRA er påvirket av to komponenter – *holdninger* til handlinger og *subjektiv norm* til handlingen. Komponentenes relasjoner og deres antatte predikering vises i Figur 1. Teorien har vist seg å være god til å predikere oppførsel under individets egne kontroll, men den vil ha problemer med å predikere handlinger om oppførselen ikke er viljebestemt (Ajzen, 1988, 1991).

TpB

Ajzen og Fishbein (1977) så at viljebestemte situasjoner ikke alltid var tilfellet for mennesker i en sosial verden, og de videreutviklet teorien. Deres nye teori – TpB – inkluderte en ekstra variabel, nemlig *mottatt personlig kontroll*. Teorien illustreres i Figur 2. Denne teorien har mange likhetstrekk med den originale teorien, men tar i tillegg hensyn til personers syn på kontroll over situasjonen og handlingen det er snakk om. Det er vesentlig å notere seg at

mottatt personlig kontroll ikke relaterer seg til personens faktiske kontroll i situasjonen, men heller personens mottatte kontroll (Ajzen & Fishbein, 1977).

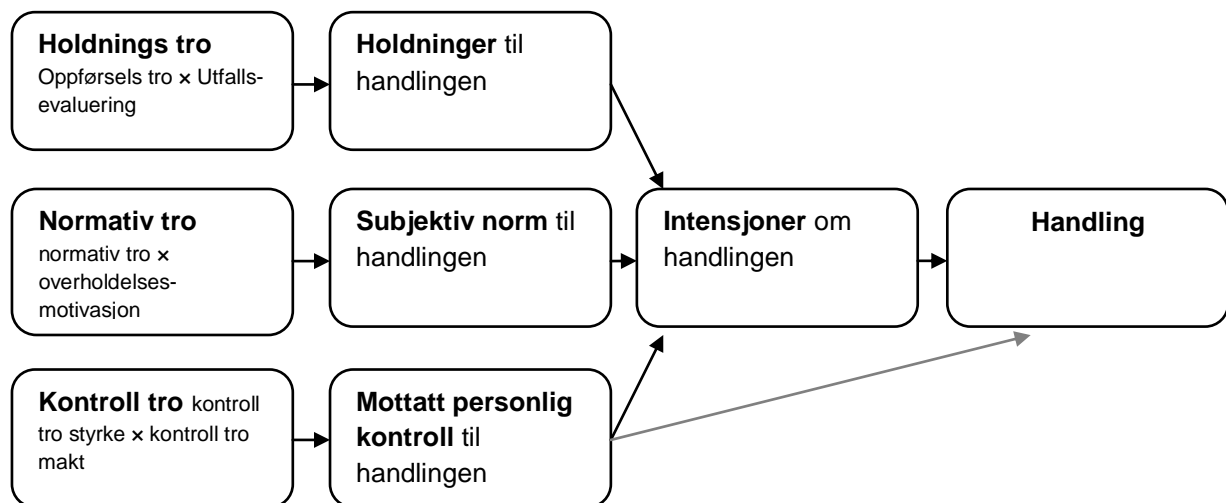
Både TRA og TpB er mye brukt innenfor ulik forskning, hvor de begge er godt spesifisert (Sutton, 1998). Forskning på feltet har gitt mye forståelse til hvordan sosial oppførsel fungerer og hvordan en kan kartlegge individers avgjørelsesprosesser før individets intensjoner er dannet og handlingen vedtatt (Hagger & Chatzisarantis, 2006). I tråd med forskning innad i ulike kulturer kan det antas at individer i Norge og Kina vektlegger komponentene i teorien ulikt. Hvor det kan antas at subjektiv norm er mer avgjørende for individer i Kina, mens mottatt personlig kontroll kan antas å være viktigere for individer i Norge.

Ulike forklaringer på at teorien er svært populær er blant annet grunnet i dens mulighet til å attribuere sin effektivitet i henhold til variasjonen i både intensjon og oppførsel, teoriens enkelthet, samt det at teorien er svært fleksibel (Hagger & Chatzisarantis, 2006).

Både indre og ytre faktorer kan være med på å påvirke individers kontroll over ulike handlinger. Indre faktorer kan for eksempel være informasjon, egenskaper eller muligheter. En person kan ha intensjoner om å begå en viss handling, men under utprøvelsen eller vurderingen finner personen ut at han eller hun mangler informasjon, egenskaper eller muligheter til å begå selve handlingen. Dette vil på sin side påvirke individets intensjoner, men kan også påvirke handlingen direkte. Emosjonell oppførsel kan også ses som en indre faktor som kan påvirke individers kontroll over situasjonen (Ajzen & Fishbein, 1977). Et eksempel på dette kan være individer med sosial angst. Selv om intensjonen om å stjele vesken til en gammel dame er der, kan individet se sin egen sosiale angst som et hinder, og ønsker av denne grunn ikke å stjele vesken til den gamle damen når handlingen må forekomme i en sosial setting.

Ytre faktorer som kan påvirke individers kontroll over handlingene er synlige i mange situasjoner. Slike faktorer er med på å avgjøre om handlingen rett og slett kan forekomme. For å kunne gjennomføre en handling må man ha mulighet til å gjøre så. En gjensidig avhengighet er også avgjørende for om en handling blir gjennomført eller ikke. Det skal nevnes at både slike indre og ytre påvirkninger vil bare forandre individers intensjoner for en kort periode. Og det er ofte slik at når indre og ytre faktorer gjør det mulig, vil individer utføre den spesifikke handlingen (Ajzen & Fishbein, 1977).

Figur 2. Teorien om planlagt oppførsel (TpB)

Intensjoner. Mange ulike handlinger i løpet av en vanlig hverdag er handlinger som er under menneskers egne valg. Et svært viktig aspekt ved slike valgfrie handlinger er at disse handlingene kun foregår som et resultat av et forsøk av individet. Denne prosessen kan forklares slik: et individ vil danne en *intensjon* til å begå en viss handling. Slike intensjoner er antatt å inneha ulike motivasjonsfaktorer som igjen vil ha påvirkning på handlingen. Disse motivasjonsfaktorene kan gi en viss indikasjon på hvor hardt en person er villig til å prøve å utføre en viss handling og hvor mye anstrengelse personene er villig til å yte for at handlingen skal utføres. Selve intensjonen vil forbli en oppførselsdisposisjon helt frem til individet prøver å forvandle intensjonen til en handling. Hvis en da antar at handlingen er frivillig, og under individets makt vil forsøket danne en ønsket handling. Altså, intensjoner kan på denne måten være en svært god prediktor for hvilke handlinger mennesker vil utføre (Ajzen, 1988; Ajzen & Fishbein, 1980; Biddle, Bank & Slavings, 1987). Denne relasjonen illustreres i Figur 2.

Forskning gjort på området har funnet mange eksempler på at intensjoner i stor grad korrelerer med handlinger (Ajzen, 1988). Disse korrelasjonene er ikke bare funnet i laboratorier, men er også funnet for handlinger av sosial signifikans (se for eksempel Ajzen, Timko & White, 1982).

Selv om intensjoner har en høy korrelasjon med den utførte handlingen, betyr ikke dette at intensjonen i seg selv ikke kan forandre seg over tid. Jo lenger tidsintervall, jo større sannsynlighet er det for at individets intensjon mot handlingen har forandret seg. En slik forandring i individers intensjoner er ofte et resultat av en uforutsett hendelse. For eksempel kan et individs intensjon om å begå en lovstridig handling være lik null. Men etter en stund kommer finanskrisen, og individet mister jobb og hus. Etter dette tidsintervallet kan

intensjonen til å begå lovstrigige handlinger øke betraktelig. På denne måten kan det da antas at vi vil finne sterkere intensjon-oppførsels korrelasjon når det måles i nærmeste fremtid, heller enn å måle intensjoner og vente lenge før en observerer individets oppførsel (Ajzen, 1991).

TpB er som nevnt en teori som brukes til å forutse menneskers handlinger. For å kunne gjøre dette er individers intensjoner svært viktig å måle. TpB har tre uavhengige determinanter for å måle individers intensjoner – holdninger mot handlingen, subjektiv norm og mottatt personlig kontroll. Disse komponentene og deres relasjoner illustreres i Figur 2. *Holdninger* til handlingen refererer til individets grad av gunstige eller ugunstige evalueringer i henhold til handlingen det er snakk om. En litt mer sosial faktor er *subjektiv norm*. Denne refererer til mottatt sosialt press til å utføre eller ikke utføre handlingen. Den tredje determinanten er *mottatt personlig kontroll*. Denne er som vist tidligere en god prediktor sammen med intensjonen til å forutse oppførsel. Det som er litt spesielt med denne variabelen er at den også er med på å påvirke individets handling. Denne referer da til den mottatte enkeltheten eller vanskeligheten til å gjennomføre en handling. Mottatt personlig kontroll er også antatt å reflektere over tidligere opplevelser samt forventet hindringer. Som en generell regel er det antatt at jo mer positiv holdningen og den subjektive normen er, og jo større mottatt personlig kontroll, jo større er sannsynligheten for at intensjonen til å gjennomføre handlingen er svært stor. Det er avgjørende å notere seg her at graden av viktighet av de ulike variablene kan variere ved ulike situasjoner og handlinger (Ajzen, 1991).

Betydningen av å bruke intensjoner og mottatt personlig kontroll i de tilfeller hvor vi skal forutse handlinger og oppførsel er antatt å variere ved ulike situasjoner og handlinger. Forskning innenfor TpB har funnet ut som en generell regel at når individets oppførsel eller handlinger ikke stiller seg i lys av problemer utenfor ens egen kontroll, kan oppførselen predikeres fra individets intensjoner uten store nøyaktighetsproblemer (se Ajzen, 1988; Sheppard, Hartwick & Warshaw, 1988). Men i de tilfeller hvor ikke alt ligger til rette for personlig kontroll er det viktig å se på mottatt personlig kontroll også (Ajzen, 1991).

Tro. Det er antatt at holdninger, subjektiv norm og mottatt personlig kontroll er en funksjon av informasjon – eller tro – som er relevant for handlingen det er snakk om (Fishbein, 1967a, 1967b). Som det er illustrert i Figur 2 er det antatt at disse fremtredende troene er underliggende determinanter til individers intensjoner og handlinger. Det er skilt ut tre fremtredende troer, hvorav disse er *holdningstro*, *normativ tro* og *kontroll tro*. Holdningstro er antatt å påvirke individets holdninger mot handlingen. Normativ tro på sin side

er antatt å inneholde determinanter av subjektive normer. Hvor kontroll tro gir grunnlag for persepsjon av mottatt personlig kontroll (Ajzen, 1991).

Individer bes om å liste opp meninger, ord, assosiasjoner, fordeler, ulemper og kvaliteter til handlingen (Fishbein & Ajzen, 1975). Når fremtredende tro er samlet er det mulig å undersøke i hvor stor grad individer holder svake eller sterke – samt positive eller negative – attribusjoner mot holdningsobjektet. Det er viktig at det kun er de fremtredende holdningstroene som blir tatt i betraktning (Ajzen, Nichols & Driver, 1995; Conner & Armitage, 1998).

Et problem med dette er avgjørelsen av hvilken tro som er fremtredende i henhold til utførelse av handlingen (Ajzen et al., 1995; Conner & Armitage, 1998). Ajzen og Fishbein så dette som en liten hindring, og foreslo at dette kunne takles ved å bruke troer som en finner gjennom fri fremkallelse – gjerne gjennom pilotundersøkelsen. En slik prosess illustreres i Figur 3. Begrensning ved denne metoden kan være avgjørelsen om når en sier seg ferdig. Om man tar med for mange fremtredende holdningstroer kan dette resultere i deskriptive validitetsproblemer i modellen (Conner & Armitage, 1998). Som en tommelfingerregel nevnte de at de første fire til ni tro-begrepene som ble nevnt burde anses som fremtredende tro (Fishbein & Ajzen, 1975). Van der Pligt og Eiser (1984) foreslo som en tommelfingerregel at tre til fem holdningstroer er tilstrekkelig, men det er argumentert senere at dette kan feile ved å ikke kunne representere alle individers fremtredende tro. Denne metoden har vist seg å resultere i høy grad av forutseing av holdninger (Ajzen et al., 1995; Petkova, Ajzen & Driver, 1995).

Figur 3. Prosess til utvelgelse av fremtredene tro

Fishbein og Ajzen uproblematiskerte bruken av fremtredende tro i sin teori, mens andre forskere så begrensninger ved denne bruken (Conner & Armitage, 1998). For det første kan undersøkelsens fremgangsmåte (spørre om ulemper og fordeler ved handlingen) resultere i en overdrevet kognitiv mengde med handlingstro (instrumentell tro) av hva som faktisk påvirker folks holdninger, subjektiv norm og mottatt personlig kontroll (Wilson, Dunn, Kraft & Lisle, 1989). Videre kan individer utelukke den handlingstro som er vanskelig å artikulere, men som potensielt kan være viktigere i henhold til dannelsen av holdninger, subjektiv norm og mottatt

personlig kontroll. Et annet problem kan være at det er problematisk å fange fremtredende tro gjennom omfattende pilotarbeid (Conner & Armitage, 1998).

Holdninger. Holdninger har vært mye undersøkt innenfor sosialpsykologien (Wicker, 1969). Visse har gått så langt som å definere holdninger som kjernen i selve sosialpsykologien (Allport, 1935/1967). Herbert Spencer (1862; Ajzen & Fishbein, 1980) var en av de første psykologene til å utdype seg i begrepet «holdninger» i 1862 i sin bok *First Principles*. Men det var ikke før i 1918 at holdninger ble sett på som individuelle prosesser som kunne være med på å forklare menneskers handlinger i den sosiale verden (Wicker, 1969).

Det finnes mange definisjoner på holdninger, og definisjonene inneholder mange innslag; holdninger dannes ved opplevelser, holdninger gjør individer mottakelig for å utføre handlinger som er forventet, holdninger består av positive og negative evalueringer (for – mot, behagelig – ubehagelig). Det er spesielt dette siste innslaget som er i tråd med holdningsdefinisjonen til Fishbein og Ajzen (1975; Ajzen, 1988) hvor de understreker at det er denne evaluerende evnen som skiller holdningskonseptet fra andre konsepter. En holdning er ikke en følelse som er «bra» eller «dårlig», men heller en følelse om at noe virkelig er «bra» eller «dårlig». Selv betrakter vi våre holdninger som den virkelige sannhet (Eiser & van der Pligt, 1988). Holdninger er av natur evaluativ og de er rettet mot visse objekter eller mål (Ajzen, 1988). I tråd med dette burde vi kunne klare å forutse individers handlinger ved å se på deres holdninger til handlingen (Ajzen, 1988, 2005).

I henhold til Allport (1935/1967) er holdninger det mest særegne og uunnværlige begrepet innenfor den daværende Amerikanske sosialpsykologien. Holdninger er ikke en eiendel av spesifikke områder innenfor psykologien, og går av denne grunn klar for mange ulike bekymringer. Begrepet unngår striden mellom arv og miljø, på grunnlag av at holdninger er en god kombinasjon av vane og instinkt. Videre er begrepet om holdninger svært fleksibelt ved at det kan brukes om enkeltindivider eller mønster i ulike kulturer (Allport, 1935/1967).

Individer kan i noen tilfeller støtte opp sin holdning ved å tenke at de deler disse holdningene med mange andre. På denne måten leser de den sosiale realiteten slik de selv ser den. Denne oppstøttingen av holdningene er også relatert til stereotypiske og attribusjonsprosesser (Eiser & van der Pligt, 1988). Det er videre antatt at individers holdninger er dannet og formet av grupper og gruppens medlemmer. Både følelser, selvvurderinger og oppførsel vil av denne grunn være påvirket av individets gruppetilhørighet

(Hyman & Singer, 1976). En slik holdningsdannelse kan da være med på å forklare ulike holdninger og handlinger ved ulike kulturer (for eksempel ved tsunamien).

I tråd med holdningens påvirkningskraft og viktighet i det sosiale rom er det antatt at denne komponenten er mest vesentlig i dannelsen av intensjoner (Ajzen, 2005). Denne viktigheten, og relasjonen mellom holdning og intensjon illustreres i Figur 2.

Holdningstro. Generelt sagt kan vi si at menneskers holdninger dannes ved hjelp av å assosiere med visse attribusjoner, objekter eller hendelser (Ajzen, 1991; Ajzen et al., 1995). Siden slike attribusjoner allerede har fått en negativ eller positiv vurdering, vil vi samtidig og automatisk anskaffe oss en holdning til handlingen (Ajzen, 1991). Altså: tro kobler handlinger til et visst resultat (positivt eller negativt) til noen andre attribusjoner som kostnader.

Subjektiv norm og normativ tro. Subjektiv norm refererer til individers mottatte normative press (Ajzen, 1991, 2005). Denne avgjørende determinanten i TpB er antatt å være en funksjon av tro; normativ tro. Disse relasjonene illustreres i Figur 2. Normativ tro er sannsynligheten for at viktige referenter godkjenner eller avviser ens utførelse av handlinger. En slik normativ tro er en faktor som er vesentlig for forståelsen av individets subjektive norm. Ved å undersøke individers normative tro ble det funnet vesentlige forskjeller – i pilotarbeidet – ved den subjektive normen i Norge og Kina. Det er alltid noen referenter eller signifikante andre som er viktigere enn andre, og disse kan også forandres i henhold til ulike handlinger.

For å finne individets subjektive normer er det vanlig å spørre respondentene til å rangere i hvilken grad signifikante andre vil godkjenne eller avvise deres handlinger (Ajzen, 1991, 2005). Om et individ tror at ens signifikante andre godkjenner eller liker en handling, er det en stor sannsynlighet for at individet gjennomfører handlingen (Ajzen, 1991, 2005).

Forskere har foreslått at subjektiv norm er mindre viktig enn de andre faktorene på grunnlag av at konseptualisering til subjektiv norm er begrenset, og tar ikke hensyn til andre sosialt definerte påvirkninger (Conner & Armitage, 1998). En subjektiv norm (Ajzen & Fishbein, 1980) dannes når en gruppe får en felles kunnskap – ofte gjennom kommunikasjon (Chiu & Hong, 2006). Ved å se på kulturen i Kina kan det antas at subjektiv norm er vesentlig for individer og deres avgjørelse av handling, dette i tråd med deres avhengige relasjon til hverandre og spesielt familien.

Mottatt personlig kontroll. Individets mottatte personlige kontroll kan, sammen med individets intensjoner om å utføre handlinger, brukes til å forutse om handlingen kommer til å

utføres eller ikke. Dette antyder at denne komponenten er svært viktig innenfor teorien. Mottatt personlig kontroll er vist å påvirke selve handlingen direkte når en konkluderer med at ens handling vil bli en suksess. Denne relasjonen er illustrert i Figur 2, hvor mottatt personlig kontroll er koblet til intensjon og handlingen. Et eksempel på denne relasjonen: Når to individer med like intensjoner prøver å rane en butikk, vil personen som har en overbevisning om at han eller hun vil klare dette være mer prøvende enn personen som tviler på sine ferdigheter som raner. Mottatt personlig kontroll kan også bli brukt som en suppleant for å måle faktisk kontroll. Det skal også nevnes at hvorvidt mottatt personlig kontroll kan supplementere for mål av faktisk kontroll er helt avhengig av nøyaktigheten av individets persepsjon av mottatt personlig kontroll. Forskning viser at lite kunnskap om en handling, eller i de tilfeller hvor ens tilgjengelige ressurser forandrer seg, er ikke mottatt personlig kontroll et godt mål på intensjonen og handlingen (Ajzen, 1991).

Forskning har funnet at handlinger som ikke stiller seg i lys av problemer utenfor ens egen kontroll, kan handlingen predikeres fra individets intensjoner uten store nøyaktighetsproblemer (Ajzen, 1988; Sheppard et al., 1988).

Selv om individets intensjoner kan møtes i teori, er det ofte slik at ens handlinger også påvirkes av ikke-motivasjons faktorer, som for eksempel individets ressurser, muligheter, kunnskap, samarbeid, penger med mer. Slike faktorer kalles individets *faktiske kontroll* over oppførselen. Ut i fra dette kan vi si at om et individ har intensjon til å begå en handling, har rette ressurser og muligheter vil individet mest sannsynlig lykkes i å gjennomføre handlingen. I et mer psykologisk lys er mottatt personlig kontroll og dens påvirkning på intensjoner og handlinger viktig. Mottatt personlig kontroll referer til individets persepsjon av hvorvidt han eller hun kan utføre handlingen eller ikke (Ajzen, 1991).

Mottatt personlig kontroll og intensjoner tenderer til å fortelle noe om hvordan individer forholder seg til handlinger de pleier å utføre. Som det meste innenfor psykologien er koblingen mer kompleks enn dette. Denne relasjonen foreslår at individer mest sannsynlig vil forholde seg til handlinger som er tiltalende og ønskelig, samt som de har kontroll over handlingene. Relasjonen foreslår videre at individer mest sannsynlig vil forhindre oppførsel hvor han eller hun har lite eller ingen kontroll (Conner, & Armitage, 1998) (Se Eagly & Chaiken, 1993 for mer informasjon om denne interaksjonen). Dette kan tyde på at individer som mener de har full kontroll over situasjonen – og den kriminelle handlingen – i større grad vil utøve slike handlinger. Viktigheten av å bruke intensjoner og mottatt personlig kontroll i de tilfeller hvor vi skal forutse handlinger og oppførsel er antatt å variere ved ulike situasjoner og handlinger.

Kontroll tro. Kontroll troen til individer er basert på tidligere opplevelser med oppførselen, men de vil også påvirkes av annenhånds informasjon om oppførselen, samt andre faktorer som kan hemme eller fremme ens persepsjon av enkelhet eller vanskelighet av å utføre handlingen (Ajzen, 1991).

Kritikk til bruken av TpB

Teorier som er så mye brukt innenfor psykologien er naturligvis også svært omdiskutert og kritisert opp gjennom årene. For eksempel kritiserte van der Pligt og Eiser (1984) teorien for dens deskriptive validitet, mens Sutton (1998) fokuserte mer på teoriens dårlige prediktive makt.

I sin forskning argumenterte van der Pligt og Eiser (1984) for at TpB ble brukt i svært stor grad til å forutse og predikere individers handlinger. Videre argumenterte de for at modellens deskriptive validitet fikk mindre oppmerksomhet, og at det virket som om det ble irrelevant å forstå hvordan avgjørelsene bak handlingene foregår. De nevnte også at inkluderingen av fremtredende tro kunne – og ville øke – ens forståelse av hvordan avgjørelsesprosesser foregår, og hvordan dette påvirker individers handlinger.

I sin artikkel viser Sutton (1998) frem ni ulike grunner til at TRA og TpB resulterer i dårligere prediktiv makt enn det forskerne skulle ønske. 1) Intensjoner kan forandres, 2) intensjoner kan være midlertidige, 3) brudd på prinsippet om kompatibilitet, 4) brudd på korrespondentskalaen, 5) ulikt antall av responskategorier for intensjoner og oppførsel, 6) tilfeldig målingsfeil ved måling av intensjon og/eller oppførsel, 7) restriksjoner i variasjonen og oppførsel, 8) marginal fordeling av mål som ikke passer og 9) intensjoner trenger ikke være tilstrekkelig til å utløse oppførsel.

Inkludering av nye variabler

Selv om TpB er mye brukt innenfor psykologien, og spesielt innenfor sosialpsykologien er ikke predikeringen perfekt. Den forklarte variansen til intensjoner på handlinger varierer fra 28 til 40 prosent. Av denne grunn har mange forskere spurt seg selv om teorien egentlig fanger tilstrekkelig med teoretiske determinanter i henhold til intensjoner (Armitage & Conner, 2001; Rise, Sheeran & Hukkelberg, 2010). Denne begrensningen ble tidlig oppdaget av Ajzen (1991), og han utviklet TpB i den tradisjon at det er mulig å inkludere andre og nye determinanter. Det eneste kravet til denne inkluderingen er at prediktoren må øke den forklarte variansen i intensjoner mot handlingen.

The theory of planned behavior is, in principle, open to the inclusion of additional predictors if it can be shown that they capture a significant proportion of the variance in intention or behavior after the theory's current variables have been taken into account. The theory of planned behavior in fact expanded the original theory of reasoned action by adding the concept of perceived behavioral control (Ajzen, 1991: 199)

Selvet, sosial identitet, selvkonsept og selv-identitet. For å kunne inkludere en variabel i TpB må komponenten defineres. Ved å utdype selv-identitet er det vesentlig å definere og beskrive de omkringende begrepene selvet, sosial identitet og selvkonsept.

Selvet har mulighet til å se seg selv som et objekt som kan klassifiseres, kategoriseres, eller gi seg selv et navn som er spesifikt for relasjonen til andre sosiale kategorier eller klassifiseringer (Biddle et al., 1985; Myers et al., 2010). Det er gjennom denne prosessen at individers identitet dannes (Stets & Bruke, 2000). Triandis (1989) brukte alle uttalelser et individ sa om seg selv – jeg, meg, mine, meg selv (sosial identitet, selvkonsept og selv-identitet) (Cooley, 1902; Mead, 1934; Myers et al., 2010) – som komponenter i selvet. På denne måten inkluderer selvet aspekter ved menneskers motivasjon – holdninger, tro, intensjon, normer, roller, og verdier. I følge Cooley (1902) er sosial oppførsel et resultat av selvets innsamling, prosessering og evaluering av informasjon i det sosiale livet. Selvet er funnet (Biddle et al., 1985; Chu, 1985; Kitayama, Duffy & Uchida, 2007) til å være vesentlig i henhold til individers valg av oppførsel. Ved å se på ulike tilnærminger til selvet (gjensidig avhengig av uavhengig selv) kan dette tyde på at ulike kulturer innehar ulike forventninger om hvordan individer skal leve (Markus & Kitayama, 1991; Stryker, 1968; Stryker & Serpe, 1982).

Sosial identitet defineres av Brewer og Yuki (2007) som en del av selvet som resulterer av individets medlemskap i en sosial gruppe. Når individer ser seg selv som et medlem i en sosial gruppe eller kategori, vil en kategoriseringsprosess og en forsterkning av individets selv forekomme. I tråd med dette kan det antas at individers sosiale identitet vil påvirke individets oppførsel gjennom gruppenormer og oppførsel som er relevant for gruppen (Conner & Armitage, 1998; Oyserman et al., 2002; Paternoster & Bushway, 2009; Tajfel & Turner, 1986; Turner, Hogg, Oakes, Reicher & Wetherell, 1987;). Sosial identitet skaper ved dette en kobling mellom selvet og sosiale strukturer (Brewer & Yuki, 2007).

Det er argumentert for at selvkonsept er en viktig komponent av selvet, og derfor viktig i individets planlegging av atferd (Biddle et al., 1985, Heiss, 1968; Morse & Gergen, 1970). Dette konseptet er ens oppfatning av selg selv, ens kompetanse, holdninger, ønsker og

planer. Selvkonseptet dannes gjennom interaksjoner i sosiale kontekster, hvor selvkonseptet assosieres med forventninger av atferd, som kan påvirke handlinger i den grad at individet handler i tråd med situasjonen og de rammer som er lagt (Bandura, 1978; Heiss, 1968; Morse & Gergen, 1970). Selv om dette argumentet er sterkt, er det lite forskning som kan støtte opp under dette (Biddle et al., 1985). Funn tyder på at preferanser for handlinger og normer påvirker oppførsel, heller enn at disse påvirkes av ens handlinger (Andrews & Kandel, 1979; Kahle & Berman, 1979). Biddle et al. (1985; Morse & Gergen, 1970) argumenterte for at individers selvkonsept kan påvirke oppførsel ved individets ønske om å opprettholde sitt syn på seg selv samt å opprettholde sin sosiale status innad i en gruppe.

I sin gjennomgåelse av ulike undersøkelser så Conner og Armitage (1998:1444, min oversettelse) selv-identitet som:

... en fremtredende del av en handlers selv som relateres til en spesifikk oppførsel. Den reflekterer over i hvor stor grad en aktør ser seg selv som tilfredsstillende, dette i henhold til kriterier i enhver sosial rolle, som for eksempel en som er interessert i politikk.

(se for eksempel Biddle et al., 1987; Charng, Piliavin & Callero, 1988; Eagly & Chaiken, 1993; Hagger & Chatzisarantis, 2006; Rise et al., 2010; Sparks & Guthrie, 1998). En slik definisjon kan tyde på at individers selv-identitet kan være med på å påvirke individers intensjoner. Ved å utføre handlinger vil individet validere en viss del av sitt selvkonsept som kommer fra individets roller og identiteter. Dette resulterer i positive og meningsfulle selvevalueringer (Terry, Hogg & White, 1999). Selv-identiteten defineres også som vedvarende og fremtredende aspekter ved individets persepsjon av seg selv (Rise et al., 2010), i tråd med deres sosialt definerte roller (Hagger & Chatzisarantis, 2006) som kan være med på å påvirke individets oppførsel (Conner & Armitage, 1998; Stets & Bruke, 2000). Innenfor identifiseringsteorien antas det at individers refereringsgruppe(r) har en normativ funksjon – med å forsyne individet med normer, holdninger og selvevalueringer – for hvordan han eller hun skal handle, hvor dette lærers gjennom generasjoner (Hyman & Singer, 1976). I sin undersøkelse fokuserte Fedaku og Kraft (2001; Armitage & Conner, 1999b; Sparks & Guthrie, 1998; Sparks & Shepherd, 1992) på selv-identitet som «meg» i en spesifikk rolle, hvor de så at selv-identiteten kunne være et resultat av sosial interaksjon og som grunnlag for kommende handlinger (se også Biddle et al., 1987). DeVos, Marsella og

Hsu (1985) argumenterte for at oppførsel ikke kunne betraktes uten å ta til hensyn individers selv, hvor dette var spesielt viktig ved krysskulturell forskning.

Ulik forskning tyder på at inkludering av selv-identitet, selvet, sosial identitet og selvkonsept i TpB vil forbedre predikering av oppførsel (se f.eks. Armitage & Conner, 1999a; Biddle et al., 1985; Biddle et al., 1987; Charng et al., 1988; Eagly & Chaiken, 1993; Granberg & Holmberg, 1990; Hagger & Chatzisarantis, 2006; Paternoster & Bushway, 2009; Sparks, 2000; Sparks & Guthrie, 1998; Sparks & Shepherd, 1992; Stryker, 1968; Stryker & Serpe, 1982, Terry et al., 1999). I tråd med Sparks og Guthrie (1998) vil denne oppgaven se individers selv-identitet som et synonym til selvpersepsjon og selvkonsept, hvor de så sosial identitet og rolleidentitet som spesifikke former av selv-identitet.

Kritikk til inkluderingen av selv-identitet. I kontrast til øvrig diskusjon tilsier TRA at selv-identitet er antatt å utfolde seg gjennom de andre komponentene i modellen, og burde av denne grunn ikke ha en uavhengig verdi i predikeringen av intensjoner (Rise, et al., 2010). Det er argumentert for at holdningskonseptet burde fange selv-identitetens påvirkninger på intensjoner (Eagly & Chaiken, 1993; Sparks, 2000), samt at selv-identitet kan reflektere over tidligere utførelser av handlingen (Rise et al., 2010).

Forskere har også kritisert inkluderingen for å identifisere variabler som i utgangspunktet ikke eksisterer i teorien, og dette kan påvirke teoriens validitet og generaliserbarhet (O'Keefe, 2002). Som et resultat av dette foreslo O'Keefe to kriterier for å evaluere nye prediktorer i TpB. 1) Den nye komponenten må kunne gi et vesentlig bidrag til predikering av intensjonen – etter kontrollering av TpB's komponenter, og 2) komponenten burde demonstreres ved predikering av intensjoner over mange ulike oppførselsdomener. Ingen av disse argumentasjonene har vist seg å være svært troverdige eller gi stødige resultater, og det vil av den grunn ses bort ifra disse ved denne oppgaven og undersøkelsen.

Kriminalitet

Kriminalitet er handlinger som strider mot allerede dannede lover, regler – og i noen tilfeller normer. Et lovbrudd består av to deler, en handling og en lovbestemmelse. Lovbestemmelsen kan varierende i ulike samfunn – og ved ulike kulturer. Når lovbrudd skal defineres innenfor kriminologien, er det vesentlig å se på den gjeldende atferden, normsystemet og håndhevelsessystemet. Det er ofte politiet som står for håndhevelse av lovbestemmelser. Hauge (2001) eksemplifiserte dette ved å henvise til handlingen abort. Abort har vært et lovbrudd i noen kulturer og tidsepoker, mens det ikke var et lovbrudd i andre kulturer og tidsepoker. Kolstad (2000b) argumenterer for at kriminalitet ikke eksisterer, og at det er

samfunnet som definerer hva som er ulovlig. På denne måten er kriminalitet en sosial konstruksjon, og er i tråd med Huges (2001) argument om at hva som er straffbart og kriminelt er foranderlig ved tiden. Samfunnsformasjoner og kulturer forandrer seg, og hva som er rett og galt følger disse forandringene (Kolstad, 2000b).

Det er gjennom tiden utviklet ulike teorier om hvorfor individer blir kriminelle; ulike årsaksforhold, læringsteori, interaksjoner, omringende kultur, sosial konstruksjon, identifiseringsteori og avvik.

Allerede i 1881 ble det foreslått av Enrico Ferri at kriminalitet hadde tre årsaksforhold, 1) antropologiske årsaker – kjønn, alder, fysiske trekk, psykiske trekk m.m. – 2) faktorer som påvirkes av jorda – klima – og 3) sosiale betingelser – sosioøkonomisk status, landets styreform, religiøs tilhørighet m.m. På 1700 og 1800 tallet ble læringsteorien utformet og tilpasset kriminelle handlinger. Læringsteorien tilsa at kriminelle handlinger ble «lært» til individer gjennom deres miljø – individets relasjoner, relasjoner til gruppe(r) og samfunnets læringsvirksomhet – hvor kriminalitet var hverdagskost. Denne teorien står fortsatt sterkt innenfor forskning og forklaring av kriminelle handlinger (Hammerlin & Danielsen, 1998). Gabriel Tarde argumenterte videre for at kriminelle handlinger var lært i samhandling med andre, og så på denne måten kriminelle handlinger som kulturbestemt og kulturavhengig (Hauge, 2001). E. Sutherland – forfatter av «*Differential Association*» – argumenterte for at kriminelle forhold læres gjennom interaksjoner og samhandlinger, hvor disse samhandlingene er med på å danne gruppens holdninger, motivasjon – til å begå eller avstå kriminelle handlinger – samt rasjonalisering av utførte handlinger (Hammerlin & Danielsen, 1998). En slik argumentasjon kan kobles til selv-identitet, og kan være med på å forklare hvorfor ulike grupper – kulturer – utøver ulike kriminelle handlinger og at det er ulik forekomst i ulike kulturer. Både Enrico Ferri, Gabriel Tarde og E. Sutherland så samfunnet, det sosiale og den omringende kulturen som vesentlig påvirkning til menneskers handlinger. Deres teorier er i samsvar med TpB som ser viktigheten av det omringende samfunnet ved menneskers handlinger.

En avviksteori ble utviklet på 1960 tallet innenfor kriminologien, og uttalte at:

... avvik – derunder kriminalitet – ikke var en egenskap ved selve atferden, men noe som ble tillagt atferden av andre. Det er først når atferden defineres som avvikende at den blir avvikende. Men det at handlingen stemples som avvikende – og en person stemples som avviker – vil i seg selv ha visse konsekvenser. Og en av konsekvensene kan være at vedkommende vil bli skjøvet lenger inn i rollen som avviker (Hauge, 2001:100)

Ved å bli betraktet som en avviker – i dette tilfellet en lovbrøyer – kan individets selv påvirkes, og han eller hun får en selv-identitet som en lovbrøyer (Hammerlin & Danielsen, 1998; Hauge, 2001; Kolstad, Gabrielsen & Veisetaune, 1995), dette i tråd med mekanismene innad ved selvet. Om en slik prosess forekommer kan individets holdninger, selv-identitet og intensjoner forandre seg, og individet kan få en større tilbøyelighet til å utføre lovstridige handlinger – enn individet var i utgangspunktet.

Kulturen ses som avgjørende for hvorfor noen individer blir kriminelle. Da det ikke er deres individuelle forskjeller som ses som avgjørende, men heller deres normer, holdninger og verdier – altså sosiale og kulturelle lærte komponenter – som anses som påvirker til lovbrudd (eller lovlydighet) (Hauge, 2001). Videre understreket Hauge (2001) at kriminalitet – og dens forekomst – kan avspeile samfunnets organisering. Det kan da være naturlig å anta at sosialt lærte komponenter varierer i tråd med den omkringende kulturen, hvor det videre kan antas ta TpB er et godt redskap for å avdekke ulikheter ved disse sosiale komponentene.

Samfunnets organisering refererer til individets relasjoner til seg selv og andre, hvor det er vist til å påvirke menneskers valg, handlinger og generell oppførsel. Det skilles mellom *gemeinschaft* – bondesamfunn og landsby – som betegnes som oversiktlige, sammensveidete og stabile samfunn og *gesellschaft* – moderne bysamfunn – med uoversiktlige, foranderlige og løst organiserer samfunn. Begrepene *gemeinschaft* og *gesellschaft* er utviklet og definert av Ferdinand Tönnies i 1887, hvor de er mye brukt innenfor sosialvitenskapen (Hauge, 2001).

I *gemeinschaft*-samfunn preges beboerne av kjennskap til alle og har en nær tilknytning til sosiale institusjoner. I slike samfunn er individets plass i det sosiale livet bestemt fra fødsel av, hvor normer, verdier og regler nedarves gjennom generasjoner og er lite foranderlig gjennom årene (Hauge, 2001). Kina er et samfunn som til en viss grad kan betegnes som et *gemeinschaft*-samfunn.

Gesellschaft-samfunn preges av lite mellommenneskelig kontakt, hvor kontakten er svært formell og upersonlig. Normsystemet går ut fra legitimitet, dens hensikt og brukbarhet (Hauge, 2001). Norge kan til en viss grad defineres som et *gesellschaft*-samfunn, hvor det da kan antas at individuelle holdninger og mottatt personlig kontroll er avgjørende for utøvelse av handlinger.

I tråd med samfunnets organisering argumenterte Kolstad (2000b) for at kriminalitet er en betegnelse på en kollektiv og solidarisk tankemåte som er svekket – «vi» følelsen og verdiene – hvor den individualistiske «jeg» tenkningen, samt grådighet øker. I de tilfeller hvor det er lite sosialt samhold (*gesellschaft*) vil det da være mer kriminalitet enn i samfunn med mye sosialt samhold (*gemeinschaft*). På denne måten vil samfunn som i stor grad fokuserer på

konkurransen, profitt og forbruk ha økt kriminalitet og svekkede sosiale bånd (Kolstad, 2000b). Dette kan tyde på at det er mer kriminalitet i gesellschaft-samfunn (Norge) enn i gemeinschaft-samfunn (Kina). En kollektivistisk og solidarisk tankegang kan kobles til gjensidig avhengig selv – som ofte karakteriserer individer i en kinesisk kultur. Hvor «jag»-tenkningen – individualistisk tankegang – ofte karakteriseres av individer i Norge – og spesielt i USA. Denne tankegangen støtter opp under antagelsen om at det er mindre kriminalitet i kollektivistiske (Kina) enn individualistiske (Norge og USA) samfunn.

Sosial kontroll. Som nevnt tidligere kan ulike kulturer ha ulik tilbøyelighet til å begå lovstridige handlinger. Kriminologien har lagt vekt på den sosiale kontrollen – som kan kobles til samfunnets organisering – innad i samfunnet og dens påvirkning på lovstridige handlinger (Lu, Zhang & Miethe, 2002). For å kunne forstå og forklare ulikheter ved kriminelle vaner ved ulike kulturer kan det være ønskelig å se på ulik sosial kontroll som utøves av kulturen(e).

Formell og uformell sosial kontroll. Det finnes mange ulike måter å definere uformell og formell sosial kontroll, men Jiang, Wang og Lambert (2010) definerte formell sosial kontroll som den lovbestemte kontrollen som utgis av loven eller gjennom offisielle kontrollorganisasjoner. Uformell sosial kontroll på den andre siden utøves av ordinære folk eller grupper og som er basert på moralske regler og verdier.

Videre nevnte Jiang, Wang, et al. (2010) at formell og uformell sosial kontroll kunne skilles på tre ulike nivåer (abstrakt, hvem som kontrollerte samfunnet og type straff). Formell sosial kontroll utøves og forekommer ved lovbestemmelser, lov, statens organisasjoner og offisielle organisasjoner, mens uformell sosial kontroll utøves ved moralsk kontroll fra uoffisielle grupper (familie, venner, naboer) (Jiang, Lambert & Jenkins, 2007; Jiang, Lambert & Wang, 2007; Jiang, Wang, et al., 2010; Shaw, 1996). Videre nevnte Shaw (1996) at kontrollen i Kina er organisk, hvor det er menneskelige relasjoner som appelleres og fremmes. I USA er kontrollen i sammenligning mekanisk og baserer seg på presise krav av individet.

Det blir antatt at moralsk kontroll har større påvirkning enn rettslig kontroll. En slik antagelse er gjort på bakgrunn av at individer vil være mer påvirket av deres moralske komponenter, hvor individet utfører handlingen av frivillighet, heller enn det de er lovpålagt (Macionic & Plummer, 2005; Jiang, Lambert & Jenkins, 2010). Moral er lært gjennom sosialiseringprosessen, hvor signifikante andre (foreldre, lærere, helter, venner) lærer og innfører moral fra barndommen (Jiang, Lambert & Jenkins, 2010).

Kina – et samfunn som baserer seg på Konfucius – har vist seg å ha en uformell sosial kontroll som er samlet og spredt, mens i USA er kontrollen konsentrert. Dette innebærer at kontrollen i Kina inkluderer ikke bare handlinger, men også tanker, verdier og holdninger (Jiang, Wang et al. 2010; Shaw, 1996). Harmoni og interaksjon jobber sammen for å involvere individer til en felles overvåking og sosial kontroll (Shaw, 1996).

Uformell sosial kontroll er mye utøvd i den kinesiske kultur, hvor familien og nabolaget spiller en viktig rolle, spesielt i henhold til skam. Det er viktig å nevne at skam – for eksempel ved en kriminell handling – ikke utøves over handlingen, men også over hans/hennes familie og stamfedre (Lu et al., 2002). Kina utøver sosial kontroll for å forhindre kriminalitet gjennom det de kaller «total samfunnsstrategi», hvor ulike sosiale krefter mobiliseres (for eksempel politikk, økonomi, kultur, utdanning og media) (Jiang, Wang et al., 2010; Shaw, 1996). Den kinesiske stat utøver også det de kaller faderlig eller patriotisk kontroll – som er nært tilknyttet Kinas moral og filosofi (Jiang, Wang, et al., 2010; Shaw, 1996). Jiang, Lambert og Wang (2010) fant i sin forskning rundt formell og uformell sosial kontroll at amerikanske og kinesiske studenter så familie (uformell sosial kontroll) som den viktigste forebyggende mekanismen for å ikke begå lovstridige handlinger, og Jiang, Lambert og Jenkins (2010) fant at kinesiske studenter så personlig skam og offentlig ydmykelse som en større forebyggende effekt på deres lovstridige handlinger enn studenter fra USA. Dette antyder at sosial kontroll – og spesielt uformell sosial kontroll – er avgjørende for om individer begår lovstridige handlinger eller ikke. Kolstads (2000a) forskning støtter opp under denne antagelsen. Bakken (2007b) og Dikötter (2007) nevnte at den grunnleggende tanken bak straffefilosofien i Kina var at straff burde designes til å utdanne og lære menneskene etiske normer, og på denne måten ble loven et moralsk instrument. I de tilfeller hvor straff forekom var det ønskelig å danne et bånd mellom individet og kollektivet. Regler for hvordan en skal oppføre seg rett (*li*) er et av hovedkonseptene i filosofien til Konfucius (Dikötter, 2007).

Skam (eller samvittighet) er knyttet til verdier, normer og moral i samfunnet. Gjennom sosialiseringprosessen vil disse internaliseres og forhindre utøvelse av kriminelle handlinger. På denne måten er lovlydighet ikke et resultat av et sterkt rettsvesen, effektivitet i straffesystemet eller kvantitet av politifolk, men heller et resultat av solidaritet innad i samfunnet. Det gir en følelse av tilhørighet, aksept, hensyn og omtanke til familie, venner og deres reaksjoner ved avvik ved norm, verdi eller moral (Kolstad, 2000a). I de tilfeller hvor fellesskapsfølelsen svekkes som et resultat av privatisering og økt marked vil kriminaliteten øke (Kolstad, 2000a). I kontrast er (for eksempel) USA styrt av det som kalles mekanisk

kontroll. Dette innebærer at USAs kontroll er basert på lover og regler hvor penger og regler rangerer høyere enn menneskelige relasjoner og forhold. Norge – i likhet med USA på mange måter – baserer seg også på en forebygging av lovstridige handlinger på lover og regler, hvor den menneskelige relasjonen er lite synlig.

Skam er også brukt gjennom årene som både formell og uformell sosial kontroll (Lu et al., 2002). Det er i hovedsak Braithwaite (1989, 1993) og hans teori om gjenoppbyggelse av skam som har hatt mest betydning innenfor dette. I tråd med avvik teoriserer Braithwaite (1989, 1993) at stigmatisering kunne føre til økt kontakt med kriminelle handlinger.

I følge Braithwaite (1989, 1993) danner skam to typer sosial kontroll i samfunnet; sosial godkjenning av signifikante andre og anger (som er med på å danne samvittighet). Videre skiller han mellom samfunnets organisering og skammens påvirkning. Ved *gemeinschaft*-samfunn kan det dannes en kobling, felles engasjement og tillit mellom avviker og signifikante andre – dette i tråd med straffefilosofien i Kina – som kan resultere i at skam er mer effektivt. I *gesellschaft*-samfunn teoriserer Braithwaite (1989, 1993) at skam ble utført av rettsvesenet (formell sosial kontroll) – som i utgangspunktet ikke er signifikant viktig for individet – og skammen vil ha minimalt eller ingen effekt. Av dette grunn kan det antas at skam er en viktigere forebygger av kriminelle handlinger i Kina enn Norge.

Det antas i denne oppgaven at komponentene i TpB vektlegges ulikt i Norge og Kina, hvor det videre antas at samfunnets organisering og sosiale kontroll kan være underliggende forklaring på denne ulike vektleggingen.

En sammenligning. Innledningsvis – og gjennom denne oppgaven – er det argumentert for at kriminelle handlinger og deres forekomst varierer ved ulike kulturer, hvor det også argumenteres for at det er en høyere forekomst av kriminelle handlinger i uavhengig (*gesellschaft*) enn gjensidig avhengig (*gemeinschaft*) samfunn. Det er foreslått at den gjensidig avhengige kulturen (hvor innbyggerne er allosentriske) (Triandis, 1972, 1995), der individer ofrer sin *Xiaowao* – individets personlige interesse – for *Dawao* – det felles kollektivet (Lim & Chang, 2009) er årsaken til den lave rapporteringen av kriminalitet. For å støtte opp under dette vil statistikk fra henholdsvis uavhengige kulturer (USA og Norge) og gjensidig avhengig kultur (Kina) fremvises. Norge er mer uavhengig enn gjensidig avhengig, men har relativt lav kriminell forekomst, og for å illustrere forskjellen vil tall fra USA nevnes innledningsvis.

I følge *International Statistics on Crime and Justice* (Harrendorf, Heiskanen & Malby, 2010) ble USA i nesten alle kategorier rapportert til å ha mest kriminalitet, hvor Kina (og i

noen tilfeller Hong Kong) viste seg å ligge blant de landene med minst kriminalitet. I 2006 ble det rapportert 786.7 overfall, 30.2 voldtekter, 146.4 ran, 714.4 innbrudd, 390.2 biltyverier per 100 000 innbygger i USA (Heiskanen, 2010). Statistikken fra Kina – vil beskrives i mer detalj senere – var drastisk lavere.

På et statistisk og matematisk nivå – er det ikke vanskelig å sammenligne denne statistikken. Men slik offisiell statistikk er ikke helt reliabel, hvor statistikken reflekterer over byråkratiske systemer og prosesser (Bakken, 2007b). I tråd med Kolstad(2000b) nevner Bakken (2007b) at kriminalitet er et sosiale og politisk konstruert fenomen. Den statistikken som politiet rapporterer – og opererer med – er ikke ekvivalent til all kriminalitet. Rapportert kriminalitet kan variere i stor grad fra den reelle situasjonen. I de tilfeller hvor statistikk skal sammenlignes – gjerne ved ulike land og kulturer – er dette praktisk talt umulig, dette på grunnlag av deres ulike koder og anseelse av hva som er kriminelle handlinger, samt hva som rapporteres (Heiskanen, 2010). Men en slik rapportering kan gi en god indikasjon på hvordan tilstanden er innad i landet, hvor dette kan brukes som grunnlag for videre arbeid og forebygging.

Ikke-vektede medianverdier av kriminalitet per 100 000 er brukt av UNCTS for å undersøke tendenser og sammenligne kriminalitet i ulike land. Dette innebærer at små og store land er lik vektet når medianen utregnes. Ved å gjøre dette er det lettere å sammenligne kriminalrater mellom ulike land. Om faktiske tall ville blitt presentert ville store land regjert med flest kriminelle handlinger (Heiskanen, 2010).

Kriminalitet i Norge. I følge *International Statistics in Crime and Justice* (Harrendorf et al., 2010) ble det registrert 346 overfall, 18 voldtekter, 29.7 ran, 75 innbrudd, 312.6 biltyverier (Heiskanen, 2010), 622 dop-relaterte kriminelle handlinger (Malby, 2010), 601 totalt tiltalte, (Smit & Harrendorf, 2010). Dette er en lavere kriminell forekomts enn i USA, men kan betraktes som relativt høy. I kontrast viser forskning til at Norge er ett av verdens tryggeste land å leve i. En grunn til denne dissonansen kan være at tallene vektet per 100 000 innbygger, hvor Norge – i en global sammenheng – er et lite land med få innbyggere (4.885 millioner i 2010 ("Population, total", 2010)), noe som gjør at Norges kriminalstatistikk ser noe forhøyet ut.

Kriminalitet i Kina. I Kina i 2000 ble det rapportert 9.5 overfall, 1.3* (i 2004) voldtekter, 90.7 innbrudd, 25.4* biltyveri (i 2004) (Heiskanen, 2010), 32* dop-relatert

---

* I Hong Kong Spesial Administrative Region i Kina

kriminelle handlinger (2004) (Malby, 2010), og 56 (411^{1*}) tiltalte personer (i 2006)(Smit & Harrendorf, 2010). Denne statistikken støtter opp under antagelsen om at det er mindre kriminalitet i gjensidig avhengige kulturer (Bakken, 2000a. 2000b; Lim & Chang, 2009).

Kriminalstatistikken fra Kina er i et globalt syn svært lav, hvor noe av årsaken kan være mangelfull og begrenset statistikk. Dette har gjort det vanskelig å sammenligne kriminaliteten i ulike land. Det er rapportert om en underestimert av rapporterte handlinger (Liu & Messner, 2001). Videre er det viktig å notere seg at ikke all rapportert kriminalitet blir viderebehandlet. Ofte er det bare de saker hvor det finnes nok bevismateriale som rapporteres som kriminalitet (Cao & Dai, 2001; Liu & Messner, 2001). Dette har resultert i en lite detaljert og korrekt kriminalstatistikk som gjør det vanskelig å sammenligne ulike kulturer direkte. Statistikken kan allikevel gi en pekepinn og indikator på hvordan situasjonen er innenfor Kinas grenser i henhold til lovstridige handlinger (Liu & Messner, 2001). Det er rapportert om en økning i kriminelle handlinger (fra 90 rapporterte handlinger i 1981 til 360 rapporterte kriminelle handlinger i 2001 (Bakken, 2007a, 2007b)) i takt med moderniseringen og den økonomiske utviklingen Kina har vært gjennom fra 1990 og utover (Bakken, 2007a, 2007b). Liu og Messner (2001) forklarte dette ved at moderniseringen brøt med visse tradisjonelle kulturelle verdier. I tradisjonell tro var Kina basert på tro og normer med overensstemmelse med borger og stat, hvor egalitarisme ble vedsatt. Ved reformeringen av det økonomiske systemet – samt moderniseringen – resulterte dette i en økning av individualistiske verdier, som står i sterk kontrast til tradisjonelle kinesiske verdier. Det må nevnes her at selv om deres teknologi, vitenskap og handlinger har modernisert seg, er det fortsatt slik at tenkning og oppførsel er i tråd med Konfucius og hans lære.

I 2010 var det 1.338 milliarder ("Population, total", 2010) innbyggere i Kina, og det store innbyggertallet kan være en medvirkende faktor til at Kina har en slik lav rapportert kriminalstatistikk.

Filosofien som forandret alt

Tidligere i oppgaven er det nevnt visse ulikheter mellom kulturen i Norge og Kina. Disse forskjellene bør utdypes i større grad, da forskjellig filosofi kan være med på å forklare hvorfor individer i Norge og Kina tenker svært ulikt.

I sin bok skriver Nisbett (2003) om en kinesisk student som forandret hans syn om kulturpsykologi for alltid. Den kinesiske studenten hevdet:

---

* I Hong Kong Spesial Administrative Region i Kina

You know, the difference between you and me is that I think the world as a circle, and you think it's a line... The Chinese believe in constant change, but with things always moving back to some prior stage. They pay attention to wide range of events; they search for relationships between things; and they think you can't understand the part without understanding the whole. Westerners live in a simpler, more deterministic world; they focus on salient objects or people instead of the larger picture; and they think that they can control events because they know the rules and they govern the behavior of objects. (Nisbett, 2003:XIII).

Ved å undersøke den filosofiske historien, så Nisbett (2003) en kobling mellom tidligere filosofer og dagens samfunn. I verden er det mer enn en milliard som har kultur nedarvet fra det gamle Hellas, og mer enn to milliarder individer har en tankegang som er påvirket av kinesisk tradisjon. Dette innebærer i henhold til Nisbett (2003) at sosiale strukturer og individenes konsepter av seg selv vil varierer ved disse to tradisjonene. På denne måten kan det ses som vesentlig å se på individers selv og selv-identitet, siden dette kan si noe om den omkringende kulturen.

En definisjon av lykke blant grekerne var deres mulighet til å utføre handlinger i tråd med egne ønsker, hvor de søkte fremragende utførelse. Grekerne hadde en utsøkt tro på personlig kontroll (*agency*). De hadde en følelse av kontroll over egne liv, samt at de kunne avgjøre selv hvordan de skulle handle. Greske filosofer la stor vekt på individuelle forskjeller, hvor søken og nysgjerrighet om verden var svært stor. Det greske folk – i større grad enn andre – dannet modeller for seg selv og deres liv. Disse modellene utviklet seg som et resultat av deres karakterisering av objekter og individer, hvor generelle regler ble dannet for systematiske forklaringer og beskrivelser. Videre fokuserte den greske filosofien på distansering av karakteristikk, hvor en så seg selv som unik i kontrast til andre. Det greske folk inkluderte seg selv ofte i verbale argumenteringer og debatter, hvor hovedfokuset var å finne frem til hva folk så som den virkelige sannhet (Nisbett, 2003).

I kontrast til de greske filosofene var harmoni vesentlig for kinesiske filosofer. Individer ble sett på som medlemmer av et kollektiv – eller flere kollektiver. Deres tro på harmoni innebar et delt liv hvor individet og individets kollektiv var i harmoni med de sosiale nettverkene. Individene i det kinesiske samfunnet ble sett på som den del av helheten, hvor alle hadde gjensidige forpliktelser som guidet deres etiske handlinger. Videre ble kinesere oppfordret til å ikke diskutere eller konfrontere hverandre (Nisbett, 2003; Rojek, 2001). Det er viktig innenfor denne konteksten å understreke at den kinesiske harmonien ikke er det samme som konformitet. Konfusius viste til at han priste de menn som utførte harmoni, men som skilte seg fra den litt mindre personen som hadde behov for konformitet. En differensiering av

karakteristikk har ikke vært sentral eller vesentlig for den kinesiske filosofien (Nisbett, 2003; Rojek, 2001). Konfucius la mye vekt på individets sosiale forpliktelser, fullkommenhet og deres ærbare aktiviteter, hvor Rojek (2001) antydte at lite kriminalitet var grunnet i denne filosofien og tankegangen. Innenfor den kinesiske orienteringen er det Taoisme, Konfucius og – senere – Buddhisme som hadde store påvirkningskrefter. Disse tre filosofiene la alle vekt på harmoni og prøvde å begrense spekulasjoner (Nisbett, 2003). Den kinesiske orienteringen legger vekt på verdens konstante forandring, hvor disse forandringene er inkonsekvente.

Nisbett (2003) omtaler en studie gjennomført av Morris og Peng hvor de undersøkte om amerikanske og kinesiske universitetsstudenter vektla disposisjoner og situasjonelle faktorer ulikt. De fant at om det forekom en kriminell handling – for eksempel masse mord – ville amerikanske studenter tillegge denne handlingen til handlerens disposisjoner. Kinesiske studenter på sin side så de situasjonelle faktorene som vesentlige for morderens handlinger. I de tilfellene hvor forskeren spurte om andre situasjonsfaktorer ville forekommet, trodde kineserne at handlingen ikke ville bli utført, mens de amerikanske studentene mente at disposisjonene var stabile, og handlingen – masse mordet – ville forekomme uansett situasjonsfaktorer.

Videre er det funnet i en studie gjennomført av Norenzayan, Choi og Nisbett (Nisbett, 2003) at amerikanske universitetsstudenter så personlighet som en vesentlig avgjørende faktor i henhold til oppførsel. Koreanske universitetsstudenter så situasjonsfaktorer og individers relasjoner og interaksjoner mellom personligheten og situasjonen som viktigere faktorer i henhold til oppførsel, dette i kontrast til funnene i USA. Vestlige individer ser selvet som aktøren, hvor Østlige individer ser handlinger som et resultat av selvet på en sosial arena. Nesten alle studier som har sett på ulikheter mellom Vestlige og Østlige individer har funnet en signifikant forskjell i måter de oppfører seg på (Nisbett, 2003). Dette støtter da opp under antagelsen om at lovstridige handlinger i Norge og Kina varierer, samt at deres grunn til å begå eller ikke begå slike handlinger også varierer som et resultat av den underliggende filosofien i kulturen.

Kultur og kulturpsykologi

Kultur har gjennom årene blitt definert på mange måter innenfor sosialpsykologien. Felles for mange av definisjonene er at kultur er sett av symbolske ressurser i et gitt samfunn, slik som teorier, bilder, skripter og skjemaer (Adams & Marcus, 2004; Chiu & Hong, 2006). En kultur er flytende, kompleks og dynamisk, bestående av ulike domener (språk, teknologi, religion, økonomi, utdanningssystem, politikk, sosiale systemer og etiske mønster (Triandis, 1989)) og

er av denne grunn vanskelig definere spesifikt. Kultur er kollektiv enighet og meninger som danner en felles forståelse og referanse for individene i kulturen. På denne måten kan kulturen guide individene i deres virkelighet, utøvelse av handlinger og tilpassning til miljøet (Chiu & Hong, 2006; Kashima, 2000). For det andre vil gruppens individer inneha en viss grad av kunnskap, men det er ingen av individene som har kontroll over all kunnskapen (Kashima, 2000). I enhver kultur vil tro, regler og merker (*labels*) uttrykkes gjennom rettsstilling, filosofisk tankegang og ordlegging (leksikon) (LeVine, 1995).

I mange tilfeller vil kultur – feiltakelig – bli definert synonymt med en demografisk populasjon (for eksempel Japan, Kina, USA). På denne måten vil en referer til hvordan individene i de ulike populasjonene tenker, mener, oppfører seg med mer. Dette skillet kan resultere i ufølsomme til kulturell forskjeller innad i populasjonene (Chiu & Hong, 2006). En slik stemplig av demografiske populasjoner kan resultere i økt stereotyping av hele nasjoner. Selv om det til tider vil dannes et direkte skille mellom Norge og Kina, og deres populasjon, er det en visshet om at ikke alle individer er like, og at begge samfunn og kulturer også har visse likhetstrekk.

Ulike vitenskapelige disipliner innenfor det sosiale domenet foreslår at når individer blir sosialisert innad i en kultur vil individet gradvis utvikle ulike psykologiske systemer for å regulere sine egne tanker, følelser og handlinger. Disse psykologiske systemene er da i harmoni med den omkringende kulturen og mangfoldet (Chu, 1985; Kitayama et al., 2007; Rosaldo, 1995). Handlingene de utfører er en gjenspeiling av deres identitet, selv og selv-identitet, ved at de reflekterer, oppfostrer og internaliserer de sosiokulturelle påvirkninger som eksisterer i deres sosiale verden. Dette innebærer ikke at individers handlinger er bestemt av deres kultur, men heller at deres kultur er med på å forme deres handlinger. Ethvert individ har egne meninger og tanker om hva de ønsker å utføre, og kulturen bli sett på som et rammeverk, ikke et avgjort bilde. Denne rekken med argumentasjoner om kulturens viktighet i henhold til oppførsel støtter opp under antagelsen – i denne oppgaven – om at kultur er en vesentlig komponent i intensjoner om å ikke begå lovstridige handlinger. Markus og Hamedani (2007) fant at Nord-Amerikanere og Japanere ikke oppførte seg som et resultat av noe de har, eller ulike egenskaper, men heller som et resultat av at de utøver ulike handlinger. Disse handlingene var et resultat av deres ulike symbolske ressurser og sosiale system.

Ved en gjennomgang av ulike undersøkelser fant Triandis (1989) at individer i en mer kompleks, individualistisk og løs kultur var mer preget av et individualistisk selv. Hvor de individer som hadde et kollektivt selv i større grad ble påvirket av samfunnets normer, rolledefinisjoner og verdier. Igjen tyder dette på at det er mulig å finne en ulik vektlegging av

komponentene i TpB. Videre fant Triandis (1996) at Vestlig forskning konsentrerte seg i hovedsak om holdninger, tro, behov, personlighet og idiosynkratiske verdier. Mens ikke-Vestlige kulturer fokuserte sin forskning på kulturelle normer, kollektive behov, kollektive selvdefinisjoner og verdier.

Selvet. Selvet er påstått å være universal, men med kulturelt definerte rammer (Brewer & Yuki, 2007; Oyserman et al., 2002). Innenfor kulturstudier – ved selvet – er skillet mellom individualisme/kollektivism og uavhengig/gjensidig avhengig fremtredende.

Individualistiske kulturer er karakterisert av autonomi og et annerledes selv. Kollektivistiske individer er karakterisert som mer sosialt bundet og gjensidig avhengig av andre (Oyserman et al., 2002; Triandis, 1995). Disse begrepene er med på å danne et skille i henhold til kulturelle normer og verdier hvor individers sosiale identifisering er forskjellig (Hofstede, 1980; Triandis, 1989). Ved å se på selvdefinisjonene tyder det på at kulturene også innehar visse ulikheter. Individer i uavhengige kulturer (uavhengig selv) tenderer å skille mellom «meg» og «ikke-meg», mens gjensidig avhengig kulturer (gjensidig avhengig selv) skiller mer mellom «oss» og «dem» (Myers et al., 2010; Oyserman et al., 2002).

Markus og Kitayama (1991, 1994, 2003) beskrev individer med uavhengig syn på selvet – som karakteriserte individer i USA – som separerte sitt selv fra andre. På denne måten ser de selvet som bundet, unikt, spesifikt, autonomt og fullstendig komplett. Selv-identiteten i uavhengige kulturer er dannet på personlig tro, holdninger, preferanse og verdier (Chiu & Hong, 2006; Chu, 1985; Johnson, 1985; Markus & Kitayama, 1991, 1994, 2003; Marsella, DeVos & Hsu, 1985; Shweder & Bourne, 1995; Triandis, 1989). Individers handlinger vil være påvirket av eget ønske, tanke, og handling, heller enn at de er påvirket av andre. Individer i en slik kultur kan på denne måten anses som «selvaktualiserende» ved at de uttrykker ens unike konfigurasjon av behov, rettigheter og muligheter, og kan refereres til som en *uavhengig konstruksjon av selvet* (Kitayama et al., 2007; Markus & Kitayama, 1991, 1994). Individet vil påvirkes av det omringende sosiale livet, men som et resultat av deres ønske om å forstå og avgjøre hvordan individet best mulig kan uttrykke indre attribusjoner. Hvor signifikante andre brukes som referansepunkt for å bekrefte ens selv (Markus & Kitayama, 1991). Slike indre attribusjoner brukes ofte for å regulere handlinger som utføres (Markus & Kitayama, 1991). Det er viktig og understreke at individer med et slikt syn på seg selv ikke skiller selvet fra det kollektive livet. De vil i stor grad være fornøyde med å oppholde seg på sosiale arenaer, hvor de er glad i andre, liker å samarbeide, har sympati og hjelper andre. Slike handlinger er frivillige og utføres med intensjon, altså handlingene utføres

med en forventning om belønning, gjengjeldelse og beundring (Hsu, 1985; Markus & Kitayama, 1994). I USA vil barn allerede fra tidlig alder motiveres og sosialiseres til å ta egne uavhengige valg, samt identifisere seg selv annerledes – og muligens bedre enn andre. En slik sosialisering vil være med på å oppmuntre individer til å skille seg ut, klare seg alene, samt utvikle og definere sine indre attribusjoner (DeVos, 1985; Kitayama et al., 2007).

Kitayama, Park, Sevincer, Karasawa og Uskul (2009) fant i sin undersøkelse at Nordamerikanere hadde mest uavhengig selv, mens Japan ble funnet til å være mest gjensidig avhengig. Europa ble funnet til å være en mellomgruppe som var mer uavhengig enn gjensidig avhengig (se også Liu, 2005; Lu & Drass, 2002; Lu & Miethe, 2001). I tråd med dette ses individers selv i Kina som gjensidig uavhengig, mens Norge ses som uavhengig selv.

I kontrast så individer med gjensidig avhengig syn på selvet – prototypisk Japansk – at de var i et nettverk av sosiale relasjoner, hvor de ønsket å leve i harmoni med andre og den sosiale konteksten, følge gruppenormer samt og leve opp til standarder satt av gruppen (Chu, 1985; Markus & Kitayama, 1991, 1994 2003; Oyserman et al., 2002; Triandis, 1995). Selvet blir sett på som gjensidig avhengig av ens inngruppe (familie, venner, stamme) (Chiu & Hong, 2006), hvor selvet er i tråd med den omkringende filosofien og Konfucius' tro (DeVos, 1985). Individet vil se seg selv som omgitt av sosiale relasjoner, hvor disse relasjonene påvirker deres handlinger. Og på denne måten vil individet se sine handlinger i tråd med mottatte tanker, følelser og handlinger av andre, hvor deres selv blir betydningsfullt i sosiale relasjoner (Markus & Kitayama, 1991). Oppførsel og handlinger vil være avhengig av andre, hvor deres meninger vektlegges i stor grad (Kitayama et al., 2007; Markus & Kitayama, 1991). Individer vil tilpasse seg viktige relasjoner, ens plass i gruppen, og utføre handlinger i tråd med kollektivets retningslinjer. Hvor deres mål, ønsker, tanker, meninger og handlinger gjøres meningsfulle gjennom deres relasjoner med andre. På denne måten er det andre og det kollektive som danner ens selv (Markus & Kitayama, 1994). Kina – i tråd med Japan – antas å ha en gjensidig avhengig tankegang, hvor sterke familieverdier, gode – og jevnlig – relasjoner med naboer og en felles kollektiv orientering står sterkt (Braithwaite, 1989, 1993; Liu, 2005; Lu & Drass, 2002; Lu & Miethe, 2001). I en asiatisk kultur legges det vekt på symbolske relasjoner (Kitayama et al., 2007), kunnskap og mulighet til å lese andre. På denne måten foster den asiatiske kulturen en tradisjon hvor individet selv skal forstå hva som er best for andre (Markus & Kitayama, 1991, 1994). Dette gjøres allerede fra fødsel av, hvor kinesiske foreldre tar valg for sitt barn på grunnlag av hva hun tror er best for barnet (DeVos, 1985; Markus & Kitayama, 1991, 1994).

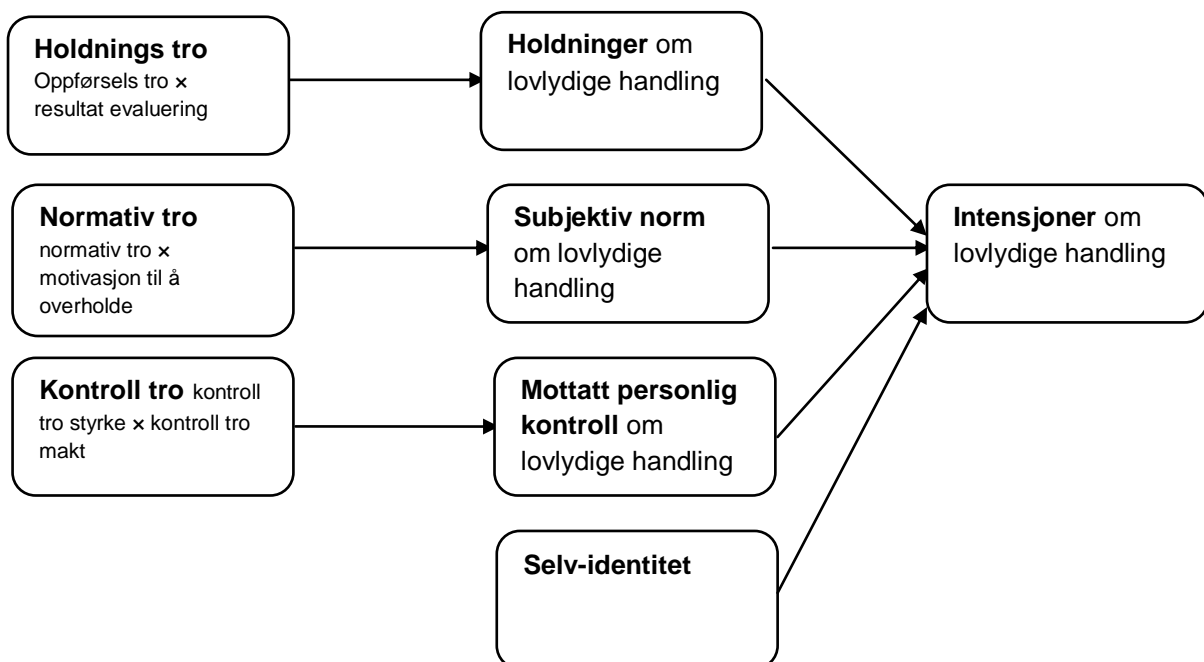

I et studie ble det undersøkt om uavhengig og gjensidig avhengig selv ville ha en påvirkning på individers følelse av skyld. Det viste seg at individer med uavhengig selv rapporterte at «forbrytelse av loven eller moralske prinsipper» var den største grunnen til skyldfølelse. Mens individer med gjensidig avhengig selv rapporterte at «å skade andre psykisk» var størst grunn til skyldfølelse (Stipek, Weiner & Li, 1989).

Hypoteser

Problemstillingen er blitt belyst ved teorier om selv-identiteten, kulturforskjeller, filosofiske grunnlag og kriminalitetsstatistikk. For å undersøke ulike sider av dette ble det utformet et spørreskjema hvor kinesiske og norske studenter anga hvordan de så på lovlydighet og deres intensjoner om lovlydige handlinger. På grunnlag av Ajzens teori og den gjennomgående diskusjonen ble det etablert tre hovedhypoteser om ulikheter i de to utvalgene. Hver hypotese omfatter flere underhypoteser som undersøker ulike forhold i argumentene. Med tilbakeblikk på teori og empiri antas det at de komponentene i teorien vil vektlegges ulikt, hvor deres grunnleggende filosofi er avgjørende for dette. Komponenten selv-identitet er inkludert, hvor det er argumentert at individers syn på seg selv vil ha en signifikant forklart varians i modellen i henhold til deres oppførsel. Teorien – med de ulike komponentene – illustreres i detalj ved Figur 4.

Figur 4. Teorien om planlagt oppførsel (TpB) som anvendes

På bakgrunn av problemstillingen – og dens teori og empiri – undersøkelses følgende hypoteser.

Hypotese 1: Forskjeller mellom det norske og kinesiske utvalget.

De ulike kulturene antas å påvirke tanker, meninger, handlinger og kunnskap.

H_{1a}: Det er ingen forskjell i vektlegging av intensjon i Norge og Kina.

Det undersøkes i hvor stor grad individer intenderer å være lovlige, og det antas at individer i Norge og Kina ikke har et ønske og intensjon om å begå handlinger i strid med loven (på en generell basis). På grunnlag av dette kan det antas at scoren på intensjon vil vektlegges likt i begge utvalgene.

H_{1b}: Holdninger vektlegges mer i Norge enn i Kina.

På en generell basis antas det ikke at holdninger er viktigere for individer i Norge enn Kina, men på grunnlag av spørsmålsformuleringene – som er individuelt rettet – kan det antas at holdninger vektlegges mer av norske studenter. En forklaring på dette er at studenter i Kina heller vektlegger den kollektive holdningen, og ikke sin individuelle holdning.

H_{1c}: Subjektiv norm er vektlagt mer av kinesiske studenter.

Kina er basert på en gjensidig avhengig kultur, hvor gruppen og den sosiale konteksten er avgjørende for handlinger. Det er ikke bare individet i seg selv, men også individets familie og sosiale relasjoner som påvirkes av handlinger som utføres. På denne måten forventes det at signifikante andres meninger og tanker er viktig for individers handlinger i Kina. Individer i Norge er i kontrast basert på uavhengig selv, hvor en selv og ens egne behov er i sentrum.

H_{1d}: Mottatt personlig kontroll er signifikant mer vektlagt i Norge enn Kina.

Mottatt personlig kontroll er individets egen tanke om han eller hun har mulighet til å gjennomføre handlingen. I en uavhengig kultur (Norge) er individers ressurser, muligheter og ferdigheter fremhevet og belyst, og individet har mer – individuell – kunnskap om sine muligheter. I gjensidig avhengig kultur (Kina) er det ikke individet som står i fokus, men heller gruppen og det sosiale. Individet har kanskje mulighet til å si om gruppen som en felles betegnelse har ressursene, mulighetene og ferdighetene til å gjennomføre handlingen, men individet kan ha vanskelig for å se seg selv alene ansvarlig for handlingen, og denne komponenten vil ikke vektlegges i like stor grad.

H_{1e}: Selv-identitet er vektlagt mer i Norge enn i Kina.

Selv-identitet er tilknyttet et uavhengig syn på selvet, hvor individet ser seg som autonomt, individuelt og spesielt. I kontrast ser individer i gjensidig avhengige kulturer selvet som avhengig av den sosiale konteksten og ens relasjoner. Ved å se det på denne måten forventes det at individer i Norge vil vektlegge denne komponenten i større grad enn studenter i Kina, hvor de som individ ikke avgjør handlingen alene, men heller i en sosial kontekst.

Hypotese 2 – TpB og den modifiserte teorien; komponentenes forklaring av variasjonen for det samlede utvalget.

H_{2a}: Hvor mye av variansen i intensjons scorer kan forklares av holdninger, subjektiv norm, mottatt personlig kontroll? Hvilken av disse variablene er best til å predikere intensjon?

Den originale TpB teorien antar at den er god til å predikere handlinger – uansett handling og kultur. I tråd med teorien og tidligere forskning antas det at holdninger forklarer mest av variasjonen ved intensjoner. Det antas videre at mottatt personlig kontroll vil ankomme som nr. to, da en lovlydig handling kan anses som personlig bestemt ved individets muligheter og ressurser. Subjektiv norm antas å være viktig, men hvor den forklarer minst variasjon i lovlydighetsintensjonen. Ved å gjennomføre en slik analyse på det samlede utvalget er det mulig å undersøke om hvorvidt teorien er en god predikator på generell basis.

H_{2b}: Selv-identitet gir en signifikant økning i den forklarte variansen til TpB.

Teori tyder på at inkludering av nye variabler i TpB kan være med på å øke predikeringen av oppførsel. Det er også vist at elementene som inkluderes varierer ved ulik oppførsel. Selv-identitet er et begrep som berører individers tanker om seg selv, både på privat og offentlig arena, og det kan dermed forventes at selv-identitet er en god inkludering i modellen for å predikere intensjon. Gjennom oppgaven er temaet lovlydighet, og en slik handling forventes å være korrelert med individets selv-identitet (ikke-kriminell eller kriminell).

H_{2c}: Holdninger har en signifikant større påvirkning på individenes intensjoner enn subjektiv norm, mottatt personlig kontroll og selv-identitet.

Teorien om planlagt oppførsel antar at holdninger til oppførselen (intensjonen i dette tilfellet) tillegges mer vekt enn de resterende komponentene. I tråd med dette forventes det at

holdninger vil vektlegges i større grad blant studenter, spesielt med tanken på lovlydige handlinger. På bakgrunn av denne teorien antas det da at holdninger er den komponenten som vektlegges mest i det samlede utvalget i henhold til lovlydighetsintensjonen.

H_{2d}: Er de indirekte målene med på å forklare variasjonen i de direkte målene?

De indirekte målene er antatt å forårsake mye av variasjonen i de direkte målene. Tidligere forskning med bruk av TpB (og TRA) anvende disse komponentene i stor grad. I de senere årene har forskning heller fokusert på de direkte målene, og har valgt å ikke fokusere i stor grad på de indirekte målene. De har argumentert for at de direkte målene omfatter og omfatter de direkte målene, og at de ikke er nødvendige for predikering av handlinger. På grunnlag av dette er det ønskelig å undersøke om de indirekte målene forklarer mye av variasjonen i de direkte målene.

Hypotese 3 – TpB og den modifiserte teorien; komponentenes forklaring av variasjonen i Norge og Kina

H_{3a}: Komponentene i den originale og den modifiserte teorien vektlegges i ulik grad i Norge og Kina.

I tråd med kulturelle forskjeller – samt tidligere forskning – tenker og handler individer ulikt. Det forventes at det ikke bare er handlingen i seg selv, men heller de bakenforliggende komponentene som varierer ved kulturen – som danner ulikheten i oppførselen. I tråd med tidligere funn kan det antas at holdninger og mottatt personlig kontroll og selv-identitet vektlegges i større grad i Norge, mens subjektiv norm antas å vektlegges mest i Kina. Samtidig kan det antas at teorien er mer anvendelig i Norge, da teorien er utviklet i en samsvarende samfunnsorganisering.

H_{3b}: Inkludering av selv-identitet i modellen øker den forklarte variansen i Norge og Kina.

Da det antas at selv-identitet er en god inkludering i teorien på en generell basis er det også ønskelig å undersøke om dette også gjelder for utvalgene separat. Som det tidligere er diskutert, antas det at det er signifikante forskjeller ved utvalgene, og at disse forskjellene kan påvirke anvendbarheten til teorien ved ulike kulturer.

Metode

Design

Denne oppgaven tok for seg en kvantitativ undersøkelse med korrelasjonsdesign ved bruk av en hypotetisk-deduktiv metode. Problemstillingen – og hypotesene – ble testet empirisk, slutninger ble trukket på grunnlag av ulike statistiske analyser. Korrelasjonsdesign gir naturlige resultater ved at komponentene ikke påvirkes av forskeren i stor grad, men heller undersøker ulikheter eller likheter som eksisterer i utgangspunktet (Field, 2009). En spørreundersøkelse ble utformet på grunnlag av en tidligere utført pilotundersøkelse. Begge undersøkelsene ble utført en gang ved de to universitetene, og derfor anses undersøkelsen som et tverrsnittsstudie.

Designet for undersøkelsen var et mellom subjekts design (*between subjects design*), noe som innebar at respondentene kun befinner seg i en gruppe (norsk eller kinesisk student). Avhengig variabel (AV) for undersøkelsen er intensjon om lovlydig oppførsel. Uavhengige variabler (UV) er holdning, normativ tro, mottatt personlig kontroll og selv-identitet.

Respondenter

To utvalg med respondenter fra NTNU og HNU ble benyttet i undersøkelsen. Det ble utført et tilfeldig utvalg av respondenter ved universitetene, hvor respondentene selv kunne avgjøre om de ønsket å utføre undersøkelsen eller ikke. Analysene krevde at alle respondentene befant seg i samme utvalg, og gruppene ble kodet til 1 og 2 – henholdsvis Norge og Kina. På denne måten var det mulig å se etter forskjeller og likheter ved gruppene i utvalget.

Utvalget i Norge. Respondentene i pilotundersøkelsen var studenter ved Psykologisk Institutt på NTNU. Pilotundersøkelsen ble gitt ut til 13 studenter, hvorav dette resulterte i 10 respondenter. Dette tilsvarte en svarprosent på 76.9 prosent.

Spørreundersøkelsen var nettbasert, og støtte seg på programmet SelectSurvey. Undersøkelsen ble lagt ut på innsida. På denne måten var det mulig å oppnå mange respondenter på kort tid.

I det modifiserte utvalget var det 135 menn (53.6 prosent), 116 kvinner (46 prosent) og 1 respondent (0.4 prosent) var missing som deltok i undersøkelsen. Av respondentene var det ingen personer under 18 år, 47 deltakere (18.7 prosent) var mellom 18-20, 128 personer (50.8 prosent) var mellom 21- 23 år, 47 personer (18.7 prosent) var 24-26 år, mens det var 30 personer (11.9 prosent) som var eldre enn 26 år. Gjennomsnittlig alder var aldersgruppen 21-23 år (SD = .89). Alderen blant respondentene var normalfordelt.

Utvalget i Kina. Ved HNU ble det gjennomført pilotundersøkelse med 20 studenter. Respondentene tilhørte avdelingen for psykologi, hvor de fleste etter endt utdanning kvalifiseres til å jobbe som lærere.

Det ble gitt ut 150 spørreskjemaer ved HNU. Dette resulterte i 144 respondenter med en svarprosent på 96 prosent. 52.8 prosent av respondentene var kvinner (76 respondenter), mens 68 respondenter (tilsvarende 47.2 prosent) var menn. Ingen av respondentene var under 18 år, 33 respondenter (22.9 prosent) var mellom 18-20 år, 63 respondenter (43.8 prosent) var mellom 21-23 år. Det var 27.1 prosent (39 respondenter) av utvalget som var mellom 24-26 år, mens 6.3 prosent (9 respondenter) var eldre enn 26 år. Gjennomsnittlig aldersgruppe var 21-23 år ($SD = .85$). Aldersgruppene var normalfordelt.

Samlet utvalg. De to ulike datasettene ble kodet ulikt i henhold til land (Norge=1 og Kina=2), hvor det deretter ble utviklet et datasett som inneholdt begge datasettene. På denne måten ble vi sittende igjen med 396 respondenter, hvor det var 192 kvinner (48.5 prosent) og 203 menn (51.3 prosent), og en respondent som ikke svarte på spørsmålet om kjønn (0.3 prosent) ($N = 396$). Hele 48.2 prosent av respondentene var mellom 21 og 23 år, hvor det var 20.2 og 21.7 prosent i alderen 18-20 og 24-26. Det var 9.8 prosent av deltakerne som var eldre enn 26 år ($N = 396$). Gjennomsnittlig aldersgruppe var 21-23 år ($SD = .87$).

Materiale

I tråd med Ajzen (1991, 2005, 2006) og Francis et al. (2004) ble det kjørt en pilotundersøkelsen angående tanker og meninger om å avstå fra lovstridige handlinger. Respondentene var studenter, hvor konsepter som ble nevnt flest ganger ble antatt å være mest sentrale. Ved å gjøre dette separat for de ulike utvalgene resulterte dette i relativt ulike konsepter. De mest nevnte konseptene fra Norge og Kina ble trukket ut, og brukt til utviklingen av spørreskjemaet. Pilotundersøkelsen fra Norge er lagt ved i appendiksen (se appendiks A).

Utformingen av spørreskjemaet foregikk etter Ajzen (1991, 2005, 2006) og Francis et al. (2004) retningslinjer. Som et tillegg til TpB ble det inkludert spørsmål om selv-identitet. Demografiske variabler som kjønn, alder, samt universitet ble inkludert i spørreundersøkelsen. Formatet på spørreundersøkelsen ble funnet av Armitage og Connor (1999a) til å ikke ha en signifikant effekt, og spørsmålene var av denne grunn ikke randomisert. Begge versjonene av spørreundersøkelsen ble inkludert i appendiksen (se appendiks C & D).

Spørreskjemaet i Norge og Kina antas å være like, i den tro at oversetter har gjort en tilfredsstillende jobb. Dette ble ikke sjekket på grunn av ressurs- og tidsbegrensninger. Det kan antas at noen av spørsmålene kan ha fått en viss annen ordlyd – og muligens i visse tilfeller en annen betydning – ved de ulike utvalgene – grunnet bruk av «upofesjonelle» oversettere. En slik forskjell ble forsøkt minsket ved at spørsmål som kunne være tvetydige ble supplert med det engelske begrepet.

IBM SPSS Statistics 19.0 ble brukt for å analysere det statistiske materialet fra spørreundersøkelsene.

Prosedyre

Pilotundersøkelsen ble gitt ut i papirform til studenter ved NTNU og HNU. På NTNU hadde respondentene mulighet til å legge svarene i en forseglet boks, slik at deres identitet og svar ble holdt anonyme. Ved HNU ble pilotundersøkelsen delt ut til studentene, hvor de etter endt svarprosess ga papirene tilbake til den ansvarlige studenten.

Spørreundersøkelsen i Norge var nettbasert, og støttet seg på nettprogrammet SelectSurvey. Tilgang – og hjelp med tekniske spørsmål – ble gitt av Kyrre Svarva fra IT-seksjonen ved SVT fakultetet på NTNU. Linken til spørreundersøkelsen samt en kort beskrivelse (se Appendiks B) av undersøkelsen ble lagt ut på innsida – en side for ansatte og studenter ved NTNU.

I Kina var spørreundersøkelsen i papirform, og etter endt innsamling ble materialet puttet inn i en SPSS fil av en kinesisk student og sendt til NTNU. Studenten i Kina har hatt ansvar for oversettelse og håndtering av datamaterialet. Det ble gjennomført i henhold til reglement og prosedyrer i vitenskapelig forskning. Av praktiske årsaker (i Norge og Kina) ble undersøkelsene gjennomført på ulike måter. Ved mangel på kinesiske tegn i SelectSurvey, samt mangel på PC'er hos kinesiske studenter ble det mer praktisk å gjennomføre spørreundersøkelsen på papir. I Norge var det i hovedsak praktiske årsaker (tidsperspektivet) som dannet grunnlaget for en nettbasert spørreundersøkelse.

Etikk

Det kan alltid settes et spørsmål ved gjennomførelse av empiriske undersøkelser, dette på grunnlag av at undersøkelsen kan kartlegge mye om respondentene. Ved pilotundersøkelsen kunne ikke respondentene verken ved NTNU eller HNU gjenkjennes, hvor undersøkelsen ble delt ut til tilfeldige respondenter ved bruk av papirbasert spørreskjema. Pilotundersøkelsen ble

etter råd fra Norges samfunnsvitenskapelige datatjeneste (NSD) ikke sett på som meldepliktig. Den ble utført ved NTNU og HNU uten ytterligere godkjenning.

Spørreundersøkelsen på HNU baserte seg på papirutgave, og alle respondentene ble av denne grunn anonyme. I kontrast ble spørreundersøkelsen ved NTNU gjennomført over internett. I praksis betydde dette at respondentene ikke var helt anonyme grunnet deres IP-adresse. Av denne grunn ble spørreundersøkelsen betraktet som meldepliktig ved behandling av personopplysninger. Undersøkelsen – og datainnsamlingen – ble godkjent av NSD før datainnsamlingen ble gjennomført. Respondentene ble informert om dette på forhånd av undersøkelsen, hvor det også ble informert om at datamaterialet ville bli anonymisert når datainnsamlingen ble avsluttet – senest i 2012 (se appendiks E).

Spørreundersøkelsen var både i Norge og Kina helt frivillig, og studentene hadde mulighet til å avslå forespørselen om de ikke ønsket å gjennomføre undersøkelsen.

Indekser og enkeltvariabler

Ved analysering av de statistiske dataene ble det i denne oppgaven tatt bruk indekser og enkeltvariabler. En indeks er et sammensatt mål av enkeltvariabler og deres påvirkning på indeksen (Ringdal, 2007). En indeks er ofte sammensatt av to eller flere spørsmål som har til hensikt å måle samme fenomen. I denne analysen kan det skilles ut 8 indekser; intensjon, holdning, subjektiv norm, mottatt personlig kontroll, selv-identitet, holdningstro, normativ tro og kontroll tro. De enkelte ledd som inngår i indeksene vil nevnes og diskuteres senere i teksten.

Latente variabler blir ofte målt ved skalaer, hvor responsen summeres. En fordel ved slike prosesser er muligheten til å sammenligne personers latente variabler. På den andre siden kan dette resultere i redusering til svært komplekse elementer (Eiser & van der Pligt, 1988). Kvaliteten på data bestemmes i stor grad av reliabiliteten på skalaen, det vil si i hvilken grad gjentatte målinger gir samme resultat. Et vanlig mål på dette er Chronbach's alfa (α). Den bør i følge Field (2009) ikke være svakere enn 0.7.

I det kommende avsnittet vil de ulike komponentene fra teorien samt en beskrivelse av deres innhold og målinger nevnes. Tabell 1 viser en generell oppsummering av de ulike komponentene, deres måleenheter, og Chronbach's alfa. Tabellen viser bl.a. at indeksene for holdningstro, normativ tro og selv-identitet har dårlige reliabilitet enn det som vanligvis anses som akseptabelt.

Tabell 1. Beskrivelse av hvordan variablene ble målt

	Målenivå	Elementer	α
Intensjon	Ordinal	3	.71
Holdning – direkte	Ordinal	5	.81
Holdningstro	Ordinal	8	.40
Subjektiv norm	Ordinal	3	.92
Normativ tro	Ordinal	8	.31
Mottatt personlig kontroll	Ordinal	3	.87
Kontroll tro	Ordinal	8	.72
Land	Nominal	1	–
Selv-identitet	Ordinal	2	.16

Avhengig variabel. Individens intensjon om lovlydig handling var AV, dette i kontrast til tidligere forskning med bruken av TpB som ser handlingen som AV.

Intensjon viser til individens hensikt til å utføre eller ikke utføre en handling. I dette tilfellet brukes intensjon til det å ikke begå en lovstridig handling – altså være lovlydig. Denne komponenten ble målt ved 3 spørsmål, hvor disse var formulert som «Jeg intenderer å ikke begå lovstridige handlinger», «Jeg ønsker å begå lovstridige handlinger» og «Jeg forventer at jeg ikke begår lovstridige handlinger», hvor det andre spørsmålet må reverseres før analysering. Disse spørsmålene ble besvart ved en fem punkts Likertskala fra *sterkt uenig* til *sterkt enig*. Denne indeksen ble brukt som et mål på individens generelle tilbøyelighet til å utføre eller ikke utføre handlinger i strid med loven. Dette er – i kontrast til de fleste andre undersøkelser i TpB tradisjon – det siste og endelige målet i denne undersøkelsen, siden handlingen i seg selv ikke er relevant.

Uavhengige variabler. Det er UVs påvirkning som antas å ha en effekt på den avhengige variabelen. Det antas at noen av variablene vil ha en større effekt på individens intensjoner, men det antas også at disse variablenes vektlegging kan variere ved de to ulike kulturene i undersøkelsen (Norge – Kina). Det ble gjennom analyseringen vist pålitelig alfa for holdning, subjektiv norm og mottatt personlig kontroll.

Holdninger. Direkte holdninger refererte til respondentenes holdning til handlinger som strider med loven, og deres tanker om at de selv utfører slike handlinger. Spørsmålet var: «Å begå lovstridige handlinger er for meg» *skadelig – fordelaktig, behagelig – ubehagelig, bra – dårlig, verdiløst – nyttig og gal handling – riktig handling*. Her kunne en respondere

ved en fem punkts Likertskala. En høyere respons indikerte en negativ holdning til lovstridige handlinger. Her må element nummer en, fire og fem reverseres før analysering.

Holdningstro. Holdningstro ble målt ved åtte spørsmål, hvor fire målte oppførelstro (behavioral belief), og de resterende fire spørsmålene målte utfallsevaluering (outcome evaluation). Denne variabelen refererte til de bakenforliggende årsakene til hvorfor individer disponerer de holdningene de har.

Holdningstro inneholder individets individuelle tro om hvorfor de ikke burde begå lovstridige handlinger. Denne variabelen ble testet i form av en fem punkts Likertskala (*Svært usannsynlig – Svært sannsynlig*), med formuleringer som for eksempel: «Ved å ikke begå lovstridige handlinger vil jeg få flere muligheter i livet (for eksempel reise til utlandet)» og «Ved å begå handlinger i strid med loven skader jeg sinnet mitt».

Utfallsevaluering på sin side legger vekt på individets oppfattning av oppførelsens resultat, altså; individets tro om at handlingen og handlingens resultat er positivt eller negativt for individet. Komponenten ble målt ved fire spørsmålsledd, med formuleringer som for eksempel: Hvor ønskelig er det å ... «å få flere muligheter (for eksempel reise til utlandet) i livet» og «få skader på sinnet mitt». Disse spørsmålene ble målt ved en fem punkts Likertskala fra *Svært lite ønskelig* til *Svært ønskelig*.

Subjektiv norm. Denne variabelen refererte til individers sosiale og mottatte normative press av individets signifikante andre. Altså, hva individet tror signifikante andre tenker om handlingen det spørres om, samt utførelsen av handlingen. Subjektiv norm ble målt ved at respondenten skulle si seg *Sterkt uenig* eller *Sterkt enig* i tre utsagn («Individer som er viktige for meg mener at jeg ikke burde begå lovstridige handlinger», «Det er forventet av meg at jeg ikke begår lovstridige handlinger», og «Det sosiale presset gjør at jeg begår handlinger i strid med loven»), som kunne besvares ved en fem punkts Likertskala.

Normativ tro. Denne variabelen tilsier individets oppfattning av at viktige referenter avviser eller godkjenner utførelse av handlinger. Dette måles ved normativ tro (normative belief strengt) (fire spørsmål) og overholdelses motivasjon (motivation to comply) (fire spørsmål).

Normativ tro refererer til hva individet selv tror andre mener om handlingen og hva andre tenker om handlingen det blir spurt om. Dette ble funnet ut ved å spørre om hva ens lærere, venner, foreldre og klassekamerater syns om lovstridige handlinger og om signifikante andre begår slike handlinger. Svaralternativene ble rangert ved en fem punkts Likertskala hvor individet henholdsvis kunne respondere *misliker – godkjenner, svært*

usannsynlig – svært sannsynlig, virkelig burde – virkelig ikke burde, og misliker – godkjenner.

Overholdelses motivasjon var en variabel som målte hvor viktig signifikante andres godkjenning for utførelse av en handling er. Altså, individet blir spurt om godkjenning av signifikante andre er vesentlig i deres avgjørelse om deres utførelse av handlingen. Spørsmålet lød som følger: Hvor viktig er: «mine(e) lærer(e)s/professor(er)s godkjenning for meg», «å gjøre som andre venner av meg», «mine foreldres godkjenning for meg» og «mine klassekameraters godkjenning for meg». Hvor svaralternativene rangertes ved en fem punkts Likertskala fra *Ikke viktig* til *Svært viktig*.

Mottatt personlig kontroll. Denne variabelen målte individets persepsjon av i hvor stor grad han eller hun har mulighet til å utføre handlingen. Denne variabelen ble målt ved at respondentene skulle si seg uenig eller enig i tre utsagn ved hjelp av en fem punkts Likertskala («Om jeg ønsker det kan jeg gå hele livet uten å begå lovstridige handlinger», «For meg er det et enkelt valg å ikke begå lovstridige handlinger», og «Det å ikke begå lovstridige handlinger er under min kontroll»).

Kontroll tro. Denne variabelen tilsa individets tro om oppførselen, ulike faktorer som kan påvirke handlingen og tidligere opplevelse individet hadde med handlingen. Denne ble målt ved åtte spørsmål, hvor fire var dedikert til kontrolltro styrke (controll belief strength), og fire var dedikert til kontrolltro makt (controll belief power).

Kontrolltro styrke var forventningen om at ulike faktorer – indre som ytre – kunne fremme eller hindre individet i å utføre handlingen. Her kunne respondentene si seg enig eller uenig (fem punkts Likertskala) ved fire utsagn som for eksempel: «Jeg forventer at synlig politi vil gjøre det vanskeligere å begå lovstridige handlinger» og «Om samfunnet er i harmoni begås det mindre handlinger i strid med loven».

Kontrolltro makt målte individets tro om hvor viktig de allerede nevnte faktorene er for at individet ikke skal utføre lovstridige handlinger. Spørsmålene lød følgende: «Synlig politi gjøre det ... for meg å begå handlinger i strid med loven», «Støttende sosiale normer er ... til å påvirke meg til å ikke begå lovstridige handlinger», «Jeg er selv ansvarlig for om jeg begår handlinger i strid med loven» og «Det er ... at jeg ikke begår handlinger i strid med loven om samfunnet er i harmoni». Svaralternativene var ved en fem punkts Likertskala, hvor respondentene kunne respondere henholdsvis *umulig – ekstremt lett, svært usannsynlig – svært sannsynlig, svært uenig – svært enig* og *svært usannsynlig – svært sannsynlig*. Det første elementet måtte reverseres før analysering.

Selv-identitet. I tråd med ulik forskning ble selv-identitet inkludert i teorien for å predikere individers intensjoner mot lovstridige handlinger. Denne komponenten ble inkludert på grunnlag av at den kan være en interaksjon, men også en indikator på kommende oppførsel (Biddle et al., 1987). I tråd med Fekadu og Kraft (2001) ses selv-identitet i denne undersøkelsen og oppgaven som «meg» i en spesifikk handling og handlingsmønster. Komponenten ble målt ved to elementer, «Lovlydighet er en viktig del av den jeg er» og «Jeg er en type person som orienterer meg mot lovstridige handlinger». Det var mulig å respondere ved en fem punkts Likertskala, men endepunktene *Sterkt uenig* – *Sterkt enig*. Det sistnevnte elementet ble reversert før analysering av dataene. I kontrast til tidligere forskning vil det ikke dannes en selv-identitet indeks, men variablene vil heller brukes slik de er (henholdsvis selv-identitet1 og selv-identitet2). Hvor det antas at begge variablene vil øke den forklarte variansen i intensjonen til individene. Selv-identitet1 henviser til påstanden «Lovlydighet er en viktig del av den jeg er», mens selv-identitet2 refererer til påstanden «Jeg er en type person som orienterer meg mot lovstridige handlinger» – i reversert tilstand.

Analyser

Responsene ble analysert med deskriptiv statistikk, korrelasjon, t-test, Mann-Whitney U test, multippel regresjon og hierarkisk multippel regresjon. Deskriptiv statistikk ble brukt for å se samlet på indeksene, samt å se om det var forskjeller mellom utvalgene. Korrelasjon ble brukt for å undersøke om komponentene hadde påvirkning på hverandre, hvor dette ble gjennomført på det samlede utvalget, og separat. Da datainnsamling og prosesser fra Kina ikke var godt kjent av student i Norge, ble det utført både Pearsons r korrelasjon og Spearmans ρ korrelasjon. Dette fordi ρ 's anses som mer robust i forhold til måleproblemer. Av samme grunn ble både t-test og Mann-Whitney U test benyttet for å undersøke om det eksisterte signifikante forskjeller mellom utvalgene. Multippel korrelasjon ble anvendt for å undersøke hvordan relasjonene mellom komponentene i den originale teorien forløp seg for det samlede utvalget. En hierarkisk multippel regresjon ble anvendt for å undersøke om inkluderingen av en ny komponent ville øke den forklarte variansen, samt hvordan relasjonene mellom komponentene artet seg deretter. Dette ble gjennomført for utvalget samlet og separat.

Korrelasjon. Bruk av Pearsons mål på korrelasjon er basert på en rekke forutsetninger. Disse er; målenivå (variablene burde være på intervall eller kontinuerlige), relaterte par (hver deltaker må gi en score på begge variablene), uavhengige observasjoner (en observasjon må ikke være påvirket av en annen observasjon), normalitet (scorene på hver

enkelt variabel burde være normalfordelt), linearitet (relasjonen mellom variablene burde være lineær) og homoskedastisitet (variasjonen i scorer ved den ene variabelen burde være lik alle verdiene i den andre variabelen).

I dette tilfellet vil Pearsons r (som et parametrisk analyseverktøy) og Spearman's ρ (som et ikke-parametrisk analyseverktøy) benyttes for å undersøke om variablene har påvirkning på hverandre (negativ eller positiv). Pearson's r er svært nyttig om variablene er på intervall eller kontinuerlig målenivå, samt en dikotom variabel (Norge/Kina). I de tilfeller da antagelsene eller kriteriene for Pearson's r ikke er møtt, er det nyttig å benytte seg av Spearman's ρ .

Størrelsen på korrelasjonene gir indikasjoner på styrken av relasjonen mellom variablene. Ulike forfattere har foreslått ulike mål på styrke. I de siste årene har de fleste fulgt Cohen's på at en korrelasjon mellom .10 og .29 representerer en liten effekt, .30 til .49 representerer en medium effekt, mens en stor effekt har en korrelasjon mellom .50 og 1 (Pallant, 2010). Det må nevnes her at fortegnet (positiv eller negativ) ikke har noen påvirkning i henhold til denne effekten. Det er også mulig å regne ut hvor mye variasjon variablene deler. Dette utføres ved å multiplisere korrelasjonskoeffisienten med seg selv, og gange denne summen med 100.

Det vil gjennomføres fire korrelasjonsanalyser, hvor det utføres en Pearsons r og Spearman's ρ korrelasjon for det samlede utvalget, og som et resultat av dette gjennomføres det en Spearman's ρ korrelasjon for Norge og Kina separat.

T-test. For å undersøke om det er forskjeller mellom utvalgene, og om disse forskjellene er signifikante benyttes t-tester. Ved å anvende seg av den parametriske analysemetoden t-testen antas det at forutsetningene for testen er møtt. Disse er; målenivå, tilfeldig utvalg, uavhengige observasjoner, normalfordeling, og homogenitet. En effektstørrelse utregnes for å se i hvor stor grad to variabler er assosiert. De vanligste effektstørrelsene er Eta Squared og Cohen's d (Field, 2009; Pallant, 2010).

Den ikke-parametriske analysemetoden (Mann-Whitney U Test) anbefales når forutsetningene for t-testen brytes. Denne analysemetoden har også noen antagelser knyttet til seg, hvor den antar at utvalgene er randomisert, samt at det er uavhengige observasjoner. I kontrast til t-tester ser denne analysemetoden på gjennomsnittene av medianen, heller enn gjennomsnittet. Ved å gjøre dette vil testen konvertere scorene på variablene i rekkefølge i begge gruppene, hvor den deretter avgjør om gruppene er signifikant forskjellige (Pallant,

2010). Som nevnt tidligere ble denne ikke-parametriske testen benyttet som et resultat av mistanken om at forutsetningene i utvalgene ville bli brutt.

I denne undersøkelsen brukes respondenter fra Norge og Kina, og det vil av denne grunn brukes en uavhengig t-test, for å se om det var en vesentlige forskjeller mellom respondentene i de ulike utvalgene ved tidspunktet for undersøkelsen. I denne analyseringen ble holdninger, subjektiv norm, mottatt personlig kontroll og selv-identitet sett på som uavhengige variabler (tro begrepene ble i denne testen utelatt, siden det antas at disse er med på å forme de allerede nevnte variablene), mens intensjon ble sett på som den avhengige variabelen.

Multipel regresjon. Regresjonsanalyse benyttes når en ønsker å finne ut hvor mye en eller flere komponenter påvirker den avhengige variabelen. I de tilfeller hvor det er ønskelig å undersøke om nye komponenter øker den forklarte variansen ved den avhengige variabelen benyttes hierarkisk multipel regresjon. En slik type regresjon tar i betraktning tidligere teori for å avgjøre rekkefølgen til komponentene. På bakgrunn av dette vil det i denne analysen i første steg legges inn de originale komponentene, mens i steg nr. to vil selv-identitet tillegges.

Multipel regresjon har visse forutsetninger, og det anbefales å ikke bryte disse. Det er viktig å notere seg at om forutsetningene ikke møtes betyr ikke dette at resultatene er feil, eller at de ikke kan representere virkelige forskjeller. Hovedproblemet ligger heller på generaliserbarheten til undersøkelsen, hvor brudd på forutsetningene tilsier at resultatene ikke kan generaliseres utover ens utvalg. Forutsetningene for multipel regresjon er som følger; utvalgsstørrelse, ingen multikollinearitet, ingen singularitet, ingen ekstreme utliggere, normalitet, linearitet, homoskedasitet og uavhengige feil.

Utvalgsstørrelsen bør i følge Tabachnick og Fidell (2006) være større enn $50 + 8m$ (m = antall uavhengige variabler) ($396 > 50 + 8 \times 8$). Men som en tommelfingerregel er det ønskelig å ha størst mulig utvalg. For å finne ut om det eksisterer multikollinearitet i datasettet undersøkes verdiene på Toleranse og VIF. Verdier under 0.10 i Toleranse, og verdier over 10 på VIF kan tyde på multikollinearitet i datasettet. Ved at det eksisterer multikollinearitet kan det være større sannsynlighet for å gjøre en Type II feil. Durbin-Watson undersøker om det eksisterer uavhengige feil, hvor en verdi på 2 indikerer at residualene er ukorrelert, der det er ønskelig at verdien ligger mellom 2 og 3. Cook's distance bør ikke overskride 1, da dette kan tyde på at et tilfelle har overdreven påvirkning (Field, 2009; Pallant, 2010).

En hierarkisk multippel regresjon produserer korrelasjonskoeffisienter (r), en koeffisient (R^2) som forteller hvor mye av variasjonen som variablene er årsak til og en koeffisient (ΔR^2) som forteller hvor mye modellen forandrer seg ved den nye inkluderingen. Samt verdier som forteller noe om hvor mye hver enkelt komponent bidro med til denne variasjonen (β) (Field, 2009; Pallant, 2010).

I den kommende delen vil det bli benyttet to multiple regresjoner, og tre hierarkiske multiple regresjoner. Det ble anvendt multiple regresjoner der det var ønskelig å undersøke teoriens originale komponenter for det samlede utvalget, samt å undersøke om deres tilhørende trokomponenter ville være en god inkludering. Hierarkisk multippel regresjon ble anvendt for det samlede utvalget (for å se på teorien generelt), og separat for Norge og Kina for å undersøke om komponentene påvirket intensjon i ulik grad.

Resultater

Deskriptiv statistikk

I Tabell 2 vises deskriptiv statistikk fra det samlede utvalget. Skewness og kurtosis henviser til hvordan scorene i utvalget fordeler seg, og dette vil utdypes i større grad i under «normalitet og uteliggere».

Tabell 2. Deskriptiv statistikk av variablene - samlet utvalg

	N	Min	Maks	Mean	SD	Skeweness	Kurtosis
Intensjon	395	1	5	4.44	.66	-1.44	2.08
Holdning	396	1	5	4.37	.68	-1.24	1.52
Subjektiv	394	1	5	4.43	.58	-1.40	3.08
Norm							
MPK	387	1	5	4.06	.83	-.88	.59
Holdningstro	390	4	100	47.24	12.58	.20	1.12
Normativ tro	388	4	100	51.69	15.74	.11	-.02
Kontrolltro	379	4	100	68.04	15.37	-.24	-.05
Selvidentitet 1	396	1	5	4.09	1.02	-1.06	.55
Selvidentitet 2	394	1	5	3.72	1.31	-.61	-.91

MPK = Mottatt personlig kontroll.

Empiri og teori antar at det eksisterer ulikheter ved utvalgene, og det anses av denne grunn at deskriptiv statistikk burde presenteres separat for de to utvalgene (se Tabell 3).

Tabell 3. Deskriptiv statistikk av variablene - Norge og Kina

	N	Min	Maks	Mean	SD	Skewness	Kurtosis
Norge			5				
Intensjon	251	1	5	4.30	.67	-1.11	.97
Holdning	252	1	5	4.17	.73	-.90	.84
Subjektiv Norm	250	1	5	4.41	.56	-.94	.84
MPK	243	1	5	3.87	.83	-.63	.18
Holdningstro	246	4	100	44.47	11.35	.06	-.35
Normativ tro	244	4	100	47.87	14.46	-.04	.19
Kontrolltro	235	4	100	64.26	13.79	-.01	.14
Selvidentitet 1	252	1	5	3.85	1.07	-.87	.14
Selvidentitet 2	250	1	5	3.36	1.35	-.23	-.23
Kina							
Intensjon	144	1	5	4.68	.56	-2.58	8.61
Holdning	144	1	5	4.72	.42	-1.98	3.76
Subjektiv Norm	144	1	5	4.46	.62	-2.06	6.17
MPK	144	1	5	4.38	.74	-1.64	3.55
Holdningstro	144	4	100	51.98	13.19	.09	2.70
Normativ tro	144	4	100	58.17	15.75	.11	-.59
Kontrolltro	144	4	100	74.20	15.85	-.91	1.07
Selv-identitet1	144	1	5	4.51	.75	-1.27	.31
Selv-identitet2	144	1	5	4.34	.96	-1.40	1.07

Tabell 2 viste at det var visse forskjeller mellom utvalgene, både ved gjennomsnitt, standardavvik, skewness og kurtosis. Ved å se på gjennomsnittet til de enkelte komponentene til henholdsvis Norge og Kina var det mulig å anta at det var forskjeller i deres intensjon og tanke om lovlige handlinger. Den største forskjellen kan ses ved gjennomsnittet til selv-identitet1 og selv-identitet2. Ved tro komponentene ble det funnet størst forskjell i gjennomsnittet til normativ tro. Det var ikke tilstrekkelig å se på disse gjennomsnittene, og det var nødvendig med mer dyptgående analyse for å undersøke om det eksisterer ulikheter i intensjon og tanker mellom de ulike kulturene, og om disse forskjellene var signifikante.

Normalitet og uteliggere. Tabell 3 viste at det norske utvalget hadde negative verdier ved skewness (utenom holdningstro), noe som tydet på en oppsamling av scorer til høyre for normalfordelingskurven. Holdningstro på sin side antydte en oppsamling av scorer til venstre for normalfordelingskurven. Kurtosis verdiene indikerte at alle variablene (unntatt

holdningstro, og selv-identitet2) hadde høy distribusjon av scorer. Holdningstro og selv-identitet2 så ut til å ha en relativt flat distribusjon av scorene ved normalfordelingen.

Videre viste Tabell 3 at det kinesiske utvalget hadde en positiv skewness ved holdningstro og normativtro, som tydet på en oppsamling av scorer til venstre for normalfordelingskurven. De resterende komponentene hadde en negativ verdi, og tydet på en oppsamling av scorer til høyre for normalfordelingskurven. Normativ tro hadde en negativ kurtosis, noe som tydet på en flat distribusjon av scorer, hvor funnene tydet på at de resterende variablene hadde en høy distribusjon av scorer.

Ved det samlede utvalget i Tabell 3 hadde holdningstro og normativt tro en positiv skewness, mens intensjon, holdning, subjektiv norm, mottatt personlig kontroll, kontrolltro, selv-identitet1 og selv-identitet2 hadde negativ skewness. Intensjon, holdning og subjektiv norm, mottatt personlig kontroll og holdningstro hadde en positiv kurtosis, mens de resterende hadde en negativ verdi som tydet på en flat distribusjon.

Disse funnene viser til at normalfordelingen ikke er tilfredsstillende.

Forskningsslitteratur (Field, 2009; Pallant, 2010) anbefaler å manipulere dataene i de fleste tilfeller, slik at normalfordelingen møtes. Det ble i dette tilfellet ikke gjennomført da viktig informasjon kan forsvinne, noe som ikke er ønskelig i denne situasjonen.

Parametriske og ikke-parametriske tester. Verdiene gitt ved skewness og kurtosis tyder det på at det ikke eksisterer normalfordeling i datasettet. På bakgrunn av dette, og antagelsen om at andre forutsetninger for bruk av parametriske tester er brutt, vil det bli benyttet ikke-parametriske tester der dette er mulig. Parametriske tester er mer kraftfulle, men har som ulempe at de kan påvirkes av en skjev fordeling. Ikke-parametriske tester er i kontrast mindre kraftfulle, og kan ignorere forskjeller som eksisterer i utvalget. Videre argumenteres det ved at dette er holdninger og meninger angående kriminelle handlinger, og det kan være vanskelig å oppnå normalfordeling på slike områder innenfor psykologien. Samtidig vil en slik bruk av analysene undersøke om brudd på antagelsene resulterer i signifikant forskjellige resultater.

Korrelasjon

Tabell 4 viser den parametriske testen for Pearsons korrelasjonskoeffisient, mens Tabell 5 viser Spearman Rank Order Correlation (ρ), som er den ikke-parametriske analysen.

Tabell 4. Pearsons korrelasjon - samlet utvalg

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Intensjon	–								
2. Holdning	.61**	–							
3. Subjektiv norm	.46**	.41**	–						
4. MPK	.46**	.49**	.34**	–					
5. Holdningstro	.27**	.38**	.20**	.29**	–				
6. Normativ tro	.22**	.27**	.22**	.20**	.21	–			
7. Kontroll tro	.39**	.42**	.44**	.35**	.38**	.27**	–		
8. Selv-identitet1	.57**	.54**	.34**	.33**	.31**	.28**	.37**	–	
9. Selv-identitet2	.21**	.20**	.10	.16**	.06	.19**	.25**	.11**	–

* p<.05 (2-halet), ** p<.01 (2-halet)

Tabell 4 viste at det ble funnet mange signifikante korrelasjoner mellom variablene, hvor de fleste lå over den anbefalte minimumskorrelasjonen (.30) (Field, 2009). Den høyeste korrelasjonen ble funnet mellom holdning og intensjon ($r = .61$), etterfulgt av selv-identitet1 og intensjon ($r = .57$), selv-identitet1 og holdning ($r = .54$), mottatt personlig kontroll og holdning ($r = .49$), subjektiv norm – og mottatt personlig kontroll – og intensjon ($r = .46$). Alle variablene korrelerte positivt med hverandre – hvor alle var signifikante utenom selv-identitet*subjektiv norm og selv-identitet*holdningstro – noe som antyder at disse komponentene er med på å predikere intensjoner og handlinger.

For å undersøke om korrelasjonen påvirkes i stor grad av at utvalget ikke er normalfordelt er Spearman Rank Order Korrelasjon (rho) fremstilt i Tabell 5.

Tabell 5. Spearman's rho - samlet utvalg

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Intensjon	–								
2. Holdning	.58**	–							
3. Subjektiv norm	.41**	.43**	–						
4. MPK	.43**	.46**	.30**	–					
5. Holdningstro	.28**	.36**	.27**	.30**	–				
6. Normativ tro	.23**	.28**	.23**	.21**	.32**	–			
7. Kontroll tro	.34**	.43**	.36**	.32**	.21**	.26**	–		
8. Selv-identitet1	.52**	.49**	.32**	.32**	.32**	.22**	.22**	–	
9. Selv-identitet2	.27**	.27**	.16**	.19**	.09	.21**	.30**	.17**	–

*p<.05 (2-halet), **p<.01(2-halet)

De høye korrelasjonene i Tabell 4 går igjen i Tabell 5, noe som antyder at begge analysemetodene er gode å bruke til dette utvalget. Fra Tabell 5 ser vi at Spearman's ρ korrelasjon har minket litt, hvor dette ikke er substansielt. Holdning og intensjon korrelerer for eksempel .58, mens selv-identitet1 og intensjon korrelerer med .52, etterfulgt av en korrelasjon mellom mottatt personlig kontroll og intensjon på .43. Holdning korrelerer høyt med både selv-identitet1 ($\rho = .49$) og mottatt personlig kontroll ($\rho = .46$).

Tabell 6. Spearman's rho - Norge og Kina

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Norge									
1. Intensjon	–								
2. Holdning	.68**	–							
3. Subjektiv norm	.55**	.55**	–						
4. MPK	.47**	.43**	.36**	–					
5. Holdningstro	.33**	.39**	.36**	.28*	–				
6. Normativ tro	.19**	.23**	.20**	.17*	.21**	–			
7. Kontroll tro	.30**	.39**	.43**	.31**	.39**	.24**	–		
8. Selv-identitet1	.57**	.56**	.37**	.32**	.33**	.21**	.27**	–	
9. Selv-identitet2	.09	.07	.07	.03	.01	.13*	.16*	-.06	–
Kina									
1. Intensjon	–								
2. Holdning	.27**	–							
3. Subjektiv norm	.23**	.21**	–						
4. MPK	.14	.28**	.17*	–					
5. Holdningstro	.05	-.03	.04	.12	–				
6. Normativ tro	.10	.05	.26**	.08	.07	–			
7. Kontroll tro	.18*	.22**	.26**	.10	.20*	.09	–		
8. Selv-identitet1	.29**	.24*	.22**	.09	.10	.04	.21*	–	
9. Selv-identitet2	.29*	.18*	.19*	.08	-.12	.05	.15	.14	–

* $p < .05$ (2-halet), ** $p < .01$ (2-halet)

Tabell 6 viser korrelasjon separat for Norge og Kina, da det ble antatt at det eksisterte signifikante forskjeller mellom utvalgene. En slik hypotese vil bli undersøkt i større grad senere, og vil ikke gås mer inn i detalj her.

Spearman's ρ ble presentert i Tabell 6 på bakgrunn av skewness og kurtosis verdiene fra Tabell 2 og 3, da disse tydet på at datamaterialet ikke var normalfordelt – noe som bryter forutsetningen for å benytte seg av Pearson's r korrelasjon.

Korrelasjonene fra Tabell 6 viste at alle komponentene i Norge (utenom selv-identitet2) hadde en positiv korrelasjon med hverandre, hvor disse korrelasjonene lå mellom medium og stor effekt. Disse resultatene tydet på at om en komponent økte, økte også intensjonen om å være lovlydig – dette i tråd med TpB's antagelser. Da selv-identitet2 oppnådde svært lav korrelasjon, samt at den ikke var signifikant – tydet på at den ikke er en god komponent i teorien. Dette vil bli diskutert i detalj senere.

Videre tydet Tabell 6 på at holdning i Norge korrelerte mest med intensjon, etterfulgt av selv-identitet1, subjektiv norm og mottatt personlig kontroll. Disse resultatene støttet opp under antagelsene gjort på bakgrunn av tidligere forskning ved bruk av TpB. På bakgrunn av disse funnene kan en trekke en antagelse om at den modifiserte TpB var en god anvendt teori for å predikere handlinger.

Fra Tabell 6 kan en se at korrelasjonene i Kina var annerledes enn i Norge, hvor 17 av 36 komponenter hadde en signifikant korrelasjon. Korrelasjonskoeffisientene hadde for det meste en lav og medium effekt. I tråd med TpB antydet disse resultatene at når holdning og subjektiv norm økte, økte også intensjonen om å være lovlydig. Mottatt personlig kontroll ikke hadde en signifikant påvirkning.

Resultatene fra Kina i Tabell 6 tydet på at selv-identitet1 og 2 korrelerte mest med intensjon, etterfulgt av holdning, subjektiv norm og mottatt personlig kontroll. Disse resultatene ga en antydning om at komponentene vektlegges ulikt i Kina og Norge, samtidig som de lave korrelasjonene antyder at teorien ikke er en god anvendelse i Kina. Dette vil bli belyst i mer detalj senere.

Hypotesetestning

Etter generell statistikk og korrelasjonsdesign var det ønskelig å gå mer detaljert inn i datamaterialet og undersøke de ulike hypotesene. Visse antagelser kunne tas på bakgrunn av overnevnte analyser, men hver enkelt hypotese vil undersøkes grundigere.

Hypotese 1 – forskjeller mellom det norske og kinesiske utvalget

På bakgrunn av den deskriptive statistikken (Tabell 3) og korrelasjonene (Tabell 6) ble det antatt at det eksisterte signifikante forskjeller mellom utvalgene. Først vil resultatene fra analyseringen presenteres, og deretter vil hypotesene som baserer seg på litteratur og tidligere forskning diskuteres, da det kan antas at det ikke er signifikante forskjeller ved alle komponentene.

For å undersøke om det var signifikante forskjeller mellom utvalgene i Norge og Kina ble det gjennomført seks uavhengige t-tester separat. Resultatene fra analysene presenteres i Tabell 7.

Tabell 7. Uavhengig t-test - samlet utvalg

	t-verdi	df	Mean diference	Eta squared
Intensjon	-5.91a*	341.1	-0.37	.08
Holdning	-9.49a*	394	-0.54	.186
Subjektiv norm	-.74	392	-.04	.00
MPK	-6.03*	385	-.50	.086
Selv-identitet1	-7.23a*	376.8	-.67	.117
Selv-identitet2	-8.39a*	374.8	-.98	.152

*p<.01 (2-halet)

a lik varians ikke antatt

Da antagelsen om normalfordeling var brutt ble også den ikke-parametriske testen (Mann-Whitney U Test) benyttet. Ved å gjøre dette er det mulig å se om den brutte antagelsen har en påvirkning på resultatene i analysene. Resultatene fra Mann-Whitney U Test vises i Tabell 8.

Tabell 8. Mann-Whitney U Test, medianforskjeller mellom utvalgene

		n	Median	U	z	Effektstørrelse <i>r</i>
Intensjon				10990	-6.72*	.33
	Norge	251	4.33			
	Kina	144	5.00			
Holdning				9399	-8.11*	.40
	Norge	252	4.40			
	Kina	144	4.80			
Subjektiv norm				16779.5	-1.15	.05
	Norge	250	4.33			
	Kina	144	4.66			
MPK				10796.5	-6.37*	.32
	Norge	243	4.00			
	Kina	144	4.66			
Selv-identitet1				11314.5	-6.65*	.33
	Norge	252	4.00			
	Kina	144	5.00			
Selv-identitet2				10445.5	-7.23*	.36
	Norge	250	3.50			
	Kina	144	5.00			

* $p < .01$ (2-halet)

Ved å se på medianen som et produkt av Mann-Whitney U Testen var det mulig å se at det eksisterte forskjeller mellom utvalgene, hvor disse forskjellene var signifikante, med unntak av subjektiv norm. Disse funnene diskuteres i mer detalj under sin tilhørende hypotese.

H_{1a}: Det er ingen forskjell i vektlegging av intensjon i Norge og Kina.

For å undersøke om utvalget i Norge og Kina rapporterte forskjellig vektlegging av intensjon om lovlidighet ble en uavhengig t-test samt en Mann-Whitney U Test benyttet. Resultatene kan ses i Tabell 7 og 8. Høyere verdier ved analysen antyder høyere intensjon om å være lovlidig. Dette i samsvar med mulige svaralternativer i undersøkelsen (1 = svært uenig, 5 = svært enig).

En uavhengig t-test sammenlignet gjennomsnittlig intensjon score for utvalget i Tabell 7 for Norge og Kina. Resultatene viste at studentene i Kina (SD = .56, SE = .04) rapporterte signifikant høyere verdi av intensjon enn studentene i Norge (SD = .67, SE = .04). Denne

forskjellen i gjennomsnittene (95% CI: -.49 til -.24) var moderat, hvor 8.1 prosent av variansen i gjennomsnittet kunne forklares av kulturen.

Mann-Whitney U Test benyttet seg av medianen, hvor det ble funnet signifikant forskjell mellom utvalgene. I Norge ble det rapportert lavere nivå av intensjoner enn ved det kinesiske utvalget. Denne forskjellen viser en medium effekt ifølge Cohens kriterium.

På bakgrunn av en parametrisk og en ikke-parametrisk test kan hypotese 1a forkastes da det kinesiske utvalget viste høyere gjennomsnitt og median ved intensjon scoren enn det norske utvalget.

H_{1b}: Holdninger vektlegges mer i Norge enn i Kina.

Holdninger ble målt ved en likertskala fra 1 til 5, hvor høye verdier representerer en holdning om at lovstridige handlinger ikke var ønskelig. Tabell 7 og 8 viste at det var signifikante forskjeller, hvor det kinesiske utvalget rapporterte høyere holdninger enn det norske utvalget. T-testen fra Tabell 7 viste at 18.6 prosent av variasjonen i holdninger kunne forklares av kulturen (95% CI: -.66 til -.43), hvor standardavviket for de kinesiske og norske studentene var henholdsvis .41 (SE = .03) og .73 (SE = .04).

Medianen i Tabell 8 fra Mann-Whitney U Test viste at det var en signifikant forskjell mellom utvalgene, hvor de kinesiske studentene hadde en høyere median enn de norske dette med en medium effektstørrelse i følge Cohen.

Disse funnene støttet opp under hovedhypotesen om at det var signifikante forskjeller i utvalgene, men hvor hypotese 1b må forkastes da det ble funnet at det kinesiske utvalget rapporterte høyere positive holdninger til lovlydighet enn det norske utvalget.

H_{1c}: Subjektiv norm er vektlagt mer av kinesiske studenter.

Høye scorer ved den subjektive norm indeksen indikerer på at det sosiale, forventninger og signifikante andre var vesentlige for avgjørelsen om utførelse av lovlydighet. Resultatene fra den uavhengige t-testen og Mann-Whitney U Test ble samlet i Tabell 7 og 8.

Tabell 7 viste resultatene fra den uavhengige t-testen. Det var ingen signifikante forskjeller for det kinesiske utvalget (SD = 0.61, SE = .05) og det norske utvalget (SD = .56, SE = .03). Denne forskjellen i gjennomsnittene (95% CI: -.16 til .07) var ekstremt lav. Den ikke-parametriske testen i Tabell 8 kom frem til det samme resultatet.

Tabell 7 og 8 viste at utvalgene ikke var forskjellig i henhold til rapportering av subjektiv norm og dens påvirkning på lovlydige handlinger. Dette i kontrast til den høye Cronbachs alfaen som kan sees i Tabell 1. Hypotese 1c kan på bakgrunn av dette forkastes.

H_{1d}: Mottatt personlig kontroll er signifikant mer vektlagt i Norge enn Kina.

For å undersøke dette ble t-test og Mann-Whitney U Test benyttet (Tabell 7 og 8). En høy verdi (5) indikerer at individet ser seg selv som helt kontrollerende i henhold til om de ønsker være lovlydige. En lav verdi (1) indikerer at individet ser seg selv som lite kontrollerende over egne handlinger.

Tabell 7 viste at norske studenter ($SD = .83$, $SE = .05$) rapporterte gjennomsnittlig lavere mottatt personlig kontroll enn de kinesiske studentene ($SD = .74$, $SE = .06$). Forskjellen i gjennomsnittene (95% CI: $-.67$ til $-.34$) var moderat, hvor 8.6 prosent av variansen i gjennomsnittet kunne forklares av kulturen. Ved utregning av medianen i Tabell 8 ble det funnet at norske studenter hadde en lavere median enn de kinesiske studentene, dette med en medium effekt i tråd med Cohen's (1988) kriterium.

Disse funnene støtter ikke opp under hypotese 1d, da det kinesiske utvalget hadde høyere scorer på mottatt personlig kontroll enn det norske utvalget.

H_{1e}: Selv-identitet er vektlagt mer i Norge enn i Kina.

På bakgrunn av den svært lave alfaen i Tabell 1 ble det avgjort at selv-identitet ikke kunne dannes til en indeks, og de to variablene ble målt hver for seg i en uavhengig t-test og Mann-Whitney U Test. For å undersøke denne hypotesen i mer detalj, ble analysene gjennomført to ganger. Selv-identitet1 blir tatt opp først, og selv-identitet2 deretter.

Selv-identitet1 ble målt fra 1 til 5, hvor 5 indikerte en sterk enighet om at lovstridighet var en viktig del av personen. Det ble funnet en signifikant forskjell mellom utvalgene i Tabell 7, hvor utvalget i Norge ($SD = 1.07$, $SE = .06$) rapporterte lavere scorer enn det kinesiske utvalget ($SD = .75$, $SE = .06$). Denne forskjellen ved gjennomsnittene (95% CI: $-.85$ til $-.48$) var moderat, hvor 11.7 prosent av variasjonen kunne forklares av kulturen. Den ikke-parametriske testen i Tabell 8 viste at det var signifikant forskjell ved rapportert selv-identitet1 og de ulike utvalgene, dette med en medium effekt. .

En høy verdi på selv-identitet2 indikerte at personen så seg som en person som orienterte seg mot lovlydige handlinger, hvor verdien rangerte fra 1 til 5. Tabell 7 viste at selv-identitet2 hadde et høyere gjennomsnitt blant de kinesiske studentene ($SD = .96$, $SE = .08$) enn blant de norske ($SD = 1.35$, $SE = .08$). Forskjellen ved gjennomsnittene (95% CI: -1.21 til $-.75$) var stor hvor 15.2 prosent av variansen i gjennomsnittet ble forklart av kulturen. Tabell 8 viste en signifikant forskjell mellom utvalgene, hvor det norske utvalget rapporterte lavere median enn det kinesiske utvalget, med en medium effektstørrelse.

Hypotese 1e kan forkastes da det ble funnet forskjeller blant de norske og kinesiske studentene.

Hypotese 2 – TpB og den modifiserte teorien; komponentenes forklaring av variasjonen for det samlede utvalget.

H_{2a}: Hvor mye av variansen i intensjons scorer kan forklares av holdninger, subjektiv norm, mottatt personlig kontroll? Hvilken av disse variablene er best til å predikere intensjon?

For å undersøke hvor mye av variansen i intensjon som ble forklart av de ulike komponentene i TpB ble en multippel regresjon anvendt for det samlede utvalget. Ved å gjøre dette var det mulig å se hvor bra modellen genereres på et generelt plan. I Tabell 9 er det mulig å se hvor stor påvirkning hver enkelt variabel hadde på intensjonen.

Tabell 9. Multippel regresjon - UV påvirkning på intensjon - samlet utvalg

	B	SE B	β	R ²	ΔR^2
				.46	.46*
Konstant	.91	.21			
Holdning	.43	.04	.45*		
Subjektiv Norm	.24	.04	.21*		
MPK	.13	.03	.17*		

* $p < .01$

Tabell 9 viser til resultatene fra den multiple regresjonsanalysen. Videre anga SPSS verdier som kunne tyde på om forutsetningene var møtt ved hjelp av Durbin-Watson (1.63), toleranse (mellom .62 og .69), VIF (mellom 1.2 og 1.5), og Cook's distance (under 1), hvor disse verdiene støtter opp under forutsetningene. I kontrast viste det seg at det var ikke-normalitet, ikke-lineæritet og hetroskedastisitet i dataene.

Tabell 9 viste at holdning, subjektiv norm og mottatt personlig kontroll forklarte 46 prosent av variasjonen ved intensjonen, hvor denne påvirkningen var signifikant, $F(3, 381) = 110$. Ved å sammenligne betaverdiene (β) var det mulig å vise til hvilken variabel som bidro til mest variasjon, her representert i henhold til viktighet; holdning, subjektiv norm, og mottatt personlig kontroll. Holdninger bidro til 13.5 prosent unik kontribusjon. Subjektiv norm bidro med 3.7 prosent, mens mottatt personlig kontroll bidro med 2.1 prosent av variasjonen i

intensjonen. Fra Tabell 9 var det mulig å se at om holdning, subjektiv norm og mottatt personlig kontroll økte, økte også intensjonen om å være lovlydig.

For å besvare hypotesen enkelt kan vi se at 46 prosent av variasjonen i intensjonen kan forklares av den originale teorien (holdninger, subjektiv norm og mottatt personlig kontroll). Holdninger ble funnet til å predikere intensjoner best, hvor holdninger alene stod for 13.5 prosent av variasjonen.

H_{2b}: Selv-identitet gir en signifikant økning i den forklarte variansen til TpB.

I kontrast til den lave alfaen (se Tabell 1) og i tråd med tidligere forskning anvendes selv-identitet i teorien. Men i kontrast til tidligere forskning benyttes to variabler for selv-identitet heller enn en indeks. For å undersøke om selv-identitet ga en signifikant økning i den forklarte variansen av intensjonen, ble en hierarkisk multippel regresjonsanalyse benyttet for det samlede utvalget. I det første steget ble den originale teorien lagt inn (holdning, subjektiv norm og mottatt personlig kontroll). Det første steget, samt dens resultater er beskrevet i detalj under hypotese 2a, og vil bare vises her. Ved det andre steget i analysen ble målene på selv-identitet lagt inn. Resultatene fra analysen vises i Tabell 10.

Tabell 10. Hierarkisk multippel regresjon - inkludering av selv-identitet - samlet utvalg

	B	SE B	β	R ²	Δ R ²
Blokk 1				.46	.46**
Konstant	.92	.21			
Holdning	.43	.04	.45**		
Subjektiv Norm	.24	.04	.21**		
MPK	.13	.03	.17**		
Blokk 2				.54	.07.**
Konstant	.93	.19			
Holdning	.27	.04	.28**		
Subjektiv norm	.19	.04	.17**		
MPK	.10	.33	.13**		
Selv-identitet1	.21	.02	.33**		
Selv-identitet2	.04	.01	.08*		

* $p < .05$, ** $p < .01$

Forutsetningene fra den hierarkiske multiple regresjonen i Tabell 10 ble undersøkt ved hjelp av Durbin-Watson (1.6), toleranse (mellom .53 og .95), VIF (mellom 1.04 og 1.88) og Cook's distance (under 1), og som indikerer at disse forutsetningene var møtt. P-plot,

scatterplot og et histogram viste i motsetning at det ikke var normalfordeling, lineæritet og homoskedastisitet i datamaterialet.

Tabell 10 viste at å inkludere selv-identitet i det andre steget økte den forklarte variansen til 54 prosent, $F(5, 379) = 89.9$. Ved dette steget hadde alle komponentene en signifikant kontribusjon. Her representert i henhold til kontribusjon: selv-identitet1, holdning, subjektiv norm, mottatt personlig kontroll og selv-identitet2. Selv-identitet1 representerte 7.2 prosent av variasjonen i intensjonen, mens holdning, subjektiv norm, mottatt personlig kontroll og selv-identitet2 representerte henholdsvis 4.3, 2.4, 1.2 og 0.7 prosent av variasjonen i intensjonen. Den standardiserte betaværdien viste at alle komponentene korrelerte positivt med intensjon, noe som innebar at om disse komponentene økte, økte også intensjonen om å være lovlydig.

Inkludering av selv-identitet i Tabell 10 økte den forklarte variasjonen i intensjoner med 7.8 prosent, hvor dette var en signifikant økning. På bakgrunn kan hypotese 2b bekrefte da den modifiserte teorien øker den forklarte variasjonen i intensjonen.

H_{2c}: Holdninger har en signifikant større påvirkning på individenes intensjoner enn subjektiv norm, mottatt personlig kontroll og selv-identitet.

I tråd med funnene fra Tabell 9 og tidligere forskning med bruk av TpB antas det at holdninger påvirker intensjoner i størst grad. For å undersøke om dette også gjaldt den modifiserte teorien, må en se til Tabell 10.

Tabell 10 viste at selv-identitet1 hadde størst unik påvirkning på individers intensjoner i den modifiserte teorien. På bakgrunn av dette kan hypotese 2c forkastes. Fra resultatene var det mulig å se at den unike variasjonen til holdning minker ved inkludering av selv-identitet, noe som kan tyde på at holdninger og selv-identitet arbeider sammen i henhold til individers intensjon om å være lovlydig – eller lovbrøyer. Dette støttes også opp under den relativt høye korrelasjonen mellom selv-identitet1 og holdning funnet i Tabell 5.

H_{2d}: Er de indirekte målene med på å forklare variasjonen i de direkte målene?

For å undersøke om tro konseptene (holdningstro, normativtro og kontrolltro) forklarte variasjonen i de direkte målene (holdning, subjektiv norm og mottatt personlig kontroll) ble det gjennomført tre uavhengige multiple regresjonsanalyser for det samlede utvalget.

Ved å gjøre dette for holdning og holdningstro ble det funnet en korrelasjon på .37, noe som er over den anbefalte minimumsgrensen (Pallant, 2010). Både toleranse og VIF hadde verdier på 1, noe som indikerer at det ikke er problem med multikolaritet. Durbin-

Watson ble funnet til å være 1.2, noe som betyr at residualene er uavhengige av hverandre. Cook's distance verdi tyder på at det ikke er noen store problemer i henhold til ekstreme utliggere. 14.1 prosent av variasjonen i holdninger kan forklares av holdningstro, hvor denne påvirkningen er signifikant, $F(1, 388) = 63.9, p < .01$.

Subjektiv norm og normativ tro hadde korrelasjon på .22, noe som er mindre enn den laveste ønskelige korrelasjonen. Toleransen og VIF var begge på 1, noe som tyder på at multikolaritet ikke er noe problem. Durbin-Watson's resultat (.76) tyder på en positiv korrelasjon mellom residualene. En så lav verdi kan tyde på store problemer i datasettet. Cook's distance på sin side tyder ikke på noen problemer med ekstreme utliggere. Normativ tro forårsaket 5.06 prosent av variasjonen i subjektiv norm, $F(1, 384) = 20.4, p < .01$.

Mottatt personlig kontroll og kontroll tro hadde en grei korrelasjon ($r = .36$). Toleranse og VIF fikk verdien 1, og det antas at det ikke er noen problemer med multikolaritet. Durbin-Watson's verdi var 1.67, noe som indikerer at det er en viss positiv korrelasjon mellom residualene, men det antas ikke at dette er et vesentlig problem. Ingen av verdiene på Cook's distance overskred 1, og det indikerer at det ikke er problemer med ekstreme utliggere i utvalget. Kontrolltro forklarte 13 prosent av variasjonen i mottatt personlig kontroll, $F(1, 377) = 58.06, p < .01$.

Denne hypotesen (2d) ble bekreftet, hvor det viste seg at de indikerte målene hadde en signifikant påvirkning på de direkte målene. Korrelasjonene lå mellom .22 og .37, noe som tyder på at de indirekte målene forklarer en liten andel av de direkte målene. Videre støttes disse dårlige korrelasjonene seg på den lave Cronbachs alfaen fra Tabell 1. Dette kan være på bakgrunn av dårlig kartleggingsverktøy (pilotundersøkelsen). På bakgrunn av disse funnene vil ikke komponentene om tro inkluderes i de resterende analysene.

Hypotese 3 – TpB og den modifiserte teorien; komponentenes forklaring av variasjonen i Norge og Kina

H_{3a}: Komponentene i den originale og den modifiserte teorien vektlegges i ulik grad i Norge og Kina.

Da det antas at kulturene er svært forskjellige, og at dette påvirker individenes handlinger, antas det også at deres intensjon påvirkes i ulik grad i henhold til kultur. For å undersøke om de ulike komponentene ble vektlagt i ulik grad, ble det gjennomført hierarkisk multipl regressjonsanalyse separat for utvalgene fra Norge og Kina. Resultatene er samlet i en felles Tabell (Tabell 11).

Tabell 11. Hierarkisk multipl regressjon - Norge og Kina

	Norge					Kina				
	B	SE B	β	R ²	ΔR^2	B	SE B	β	R ²	ΔR^2
1				.49	.49**				.29	.29**
Konstant	1.04	.25				1.71	.48			
Holdning	.48	.05	.52**			.16	.10	.12		
SN	.15	.06	.13*			.37	.07	.40**		
MPK	.14	.04	.17*			.12	.06	.16*		
2				.58	.08**				.35	.05**
Konstant	.99	.23				1.29	.48			
Holdning	.32	.05	.34**			.12	.10	.09		
SN	.12	.05	.10*			.28	.07	.31**		
MPK	.10	.04	.13**			.11	.06	.15		
Selv-identitet1	.22	.03	.36**			.14	.05	.19*		
Selv-identitet2	.03	.02	.07			.08	.04	.14*		

*p<.05, **p<.01

Norge

Forutsetningene for den hierarkiske multiple regresjonen i Tabell 11 ble undersøkt ved hjelp av SPSS. Durbin-Watson (1.84), toleranse (mellom .51 og .97), VIF (mellom 1.02 og 1.9) og Cook's distance (under 1) støtter opp under forutsetningene. Ikke-normalitet, ikke-lineæritet og heteroskedasitet bryter – i kontrast – forutsetningene.

Tabell 11 viste at komponentene i den originale teorien forklarte 49 prosent av variasjonen. Ved å inkludere selv-identitet økte den forklarte variansen til 58 prosent. Ved den første blokken var alle konstruktene signifikante, og representeres her i henhold til betydning; holdning, mottatt personlig kontroll og subjektiv norm ($F(3, 237) = 78.2$). Holdning stod for 17 prosent, subjektiv norm for 1.3 prosent, mens mottatt personlig kontroll var ansvarlig for 2.3 prosent av variasjonen.

Inkluderingen av selv-identitet i Tabell 11 økte den forklarte variansen med 8.6 prosent, hvor denne inkluderingen var signifikant ($F(5, 235) = 65.7$). Alle komponentene – utenom selv-identitet2 – hadde en signifikant påvirkning. Selv-identitet1, holdninger, mottatt personlig kontroll, subjektiv norm og selv-identitet2, her representert i henhold til betydning (i forhold til deres beta verdi). Selv-identitet1 stod for 8.4 prosent, av variasjonen i intensjon alene, mens holdning stod for 6.2 prosent. Subjektiv norm bidro med 0.8 prosent, mottatt

personlig kontroll bidro med 1.2 prosent av variasjonen, mens selv-identitet2 bidro med 0.5 prosent, hvor denne ikke hadde signifikant påvirkning på variasjonen.

Kina

Forutsetningene i Tabell 11 ble undersøkt ved hjelp av SPSS. Verdien ved Durbin-Watson lå på 1.49, toleranse (mellom .77 og .92), VIF (mellom 1.08 og 1.28) og Cook's distance, hvor alle indikerte at disse forutsetningene var møtt. I motsetning viste det seg at dataene ikke var normalfordelt, lineære og var hetroskedastisk.

Tabell 11 viste at komponentene i den originale teorien i Kina forklarte 29 prosent av variasjonen i intensjonen, mens inkluderingen av selv-identitet økte den forklarte variansen til 35 prosent. En slik økning tydet på at inkluderingen av disse variablene i modellen var hensiktsmessig. Ved den tradisjonelle modellen i Tabell 11 var subjektiv norm og mottatt personlig kontroll signifikante, mens holdninger ikke var signifikant, $F(3,140) = 19.34$. Subjektiv norm på sin stod for en unik kontribusjon på 14.2 prosent, mens mottatt personlig kontroll stod for 2 prosent av variasjonen på intensjonen. Disse funnene ved bruk av den originale teorien støtter opp under antagelsen som at det kinesiske samfunn og individ legger vekt på andre komponenter enn individer i Norge, i henhold til handlinger og intensjon.

Tabell 11 viste at inkludering av selv-identitet i blokk nr. to økte den forklarte variansen med 5 prosent, hvor inkluderingen var signifikant ($F(5, 138) = 14.86$). Komponentene fra Tabell 11 representeres her i henhold til deres vektlegging; subjektiv norm, selv-identitet1 og selv-identitet2. Holdning og mottatt personlig kontroll hadde ikke en signifikant effekt. Subjektiv norm stod alene for 7.7 prosent av variasjonen. Selv-identitet1 og selv-identitet2 representerte henholdsvis 3 og 1.9 prosent av variasjonen i intensjonen.

For å besvare hypotese 3a enkelt kan vi se at komponentene i den originale teorien ble vektlagt ulikt i Norge og Kina, hvor den modifiserte teorien resulterte i en større forskjell i vektleggingen. Funnene fra Norge støtter seg i stor grad på tidligere funn, mens resultatet fra Kina viser seg å være svært annerledes enn det teorien antok. Ved å bygge videre på denne tanken kan det tenkes – på grunnlag av ulikheten i den forklarte variansen – at teorien er bedre tilpasset det norske utvalget og kulturen.

H_{3b}: Inkludering av selv-identitet i modellen øker den forklarte variansen i Norge og Kina.

For å undersøke om selv-identitet var en god inkludering i teorien, og om denne inkluderingen ville øke den forklarte variansen ble det gjennomført en hierarkisk multipel

regresjon. Resultatene vises i Tabell 11. Ved å gjennomføre en slik hierarkisk multippel regresjon ble det mulig å se om inkluderingen øker den forklarte variansen, samt om denne inkluderingen gir en signifikant påvikning.

På bakgrunn av Tabell 11 kan hypotese 3b kan bekreftes, da det viser seg at den forklarte variansen økte ved inkluderingen av selv-identitet i modellen, med henholdsvis 8 og 5 prosent i Norge og Kina.

Diskusjon

Oppsummering av resultatene

Ved bruk av parametriske og ikke-parametriske tester ble det undersøkt om det eksisterte forskjeller i rapportering av intensjon, holdning, subjektiv norm, mottatt personlig kontroll og selv-identitet (selv-identitet1 og selv-identitet2).

Analysene tydet på at individene i utvalget fra Kina hadde høyere intensjon om å være lovlydig enn de i Norge. For intensjon ble effektstørrelsen beregnet til å ha en moderat effekt. Holdning hadde en signifikant forskjell, hvor effektstørrelsen var ved et medium nivå. Det kinesiske utvalget ble funnet til å ha en mer positiv holdning til lovlydighet enn det norske utvalget. Det ble ikke funnet signifikant forskjell mellom det norske og kinesiske utvalget ved subjektiv norm, hvor effektstørrelsen var svært lav. Et slikt resultat kan antyde at individer i Norge og Kina opplever et likt normativt press (Ajzen, 1991, 2005) av signifikante andre. Det kinesiske utvalget scoret høyere på mottatt personlig kontroll enn det norske utvalget. Denne forskjellen ble støttet av en medium effektstørrelse. Tabell 8 og 9 viste at det kinesiske utvalget rapporterte høyere selv-identitet1 og selv-identitet2 enn det norske utvalget. Disse forskjellene ble representert av en medium effektstørrelse. I kontrast til forskningen utført av Sparks og Sheperd (1992) var det ikke mulig å danne en indeks av selv-identitet, da dette resulterte i en svært lav Cronbachs alfa. Det ble da heller avgjort å benytte seg av to ulike selv-identitets komponenter videre i analyseringene. Selv-identitet1 henviste til lovlydighet som en viktig del av personen, mens selv-identitet2 henviste til en orientering mot lovlydige handlinger. På bakgrunn av disse funnene måtte hypotese 1a, 1b, 1c, 1d, og 1e forkastes, da det ble antatt at det norske utvalget ville rapportere høyere scorer enn det kinesiske utvalget.

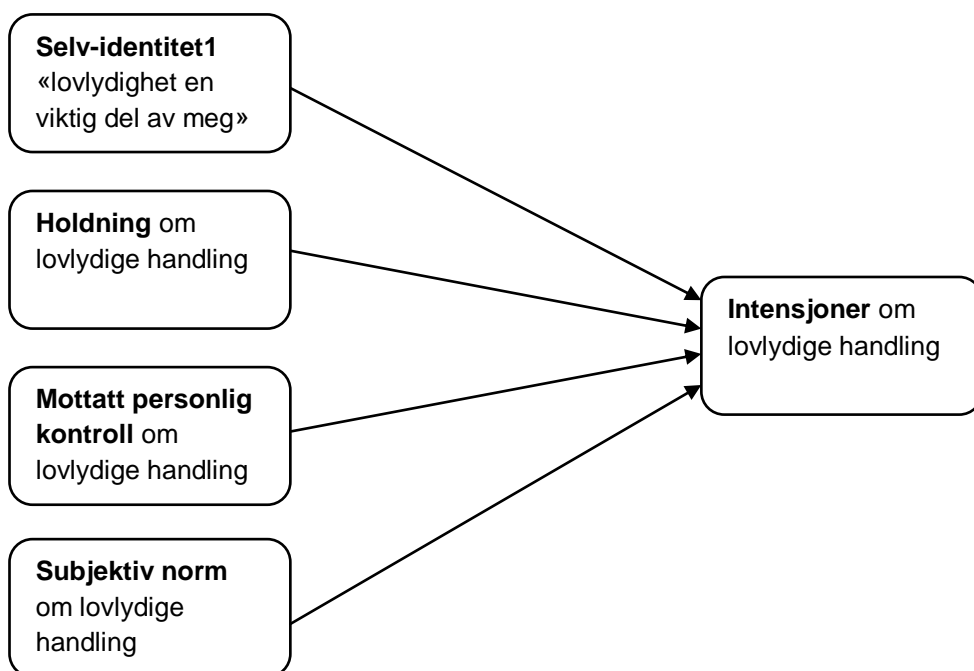
Hypotese 2 undersøkte den generelle anvendbarheten til TpB og den modifiserte versjonen ved å undersøke hvor mye komponentene kunne forklare av variasjonen i intensjon til lovlydig handling. Hypotese 2a ble bekreftet hvor komponentene i den originale teorien forklarte 46 prosent av variasjonen i intensjon. Videre bekreftet denne hypotesen antagelsen om at holdning var den komponenten som ble vektlagt mest i henhold til intensjon om å være lovlydig. Hypotese 2b ble bekreftet at da inkluderingen av selv-identitet økte den forklarte variansen ved intensjon med 7 prosent. I kontrast måtte hypotese 2c forkastes da selv-identitet1 bidro til mest unik kontribusjon i intensjon heller enn holdning. Videre tydet funnene på at hypotese 2d kunne beholdes da de direkte målene viste seg å ha signifikant påvirkning på de direkte målene. I kontrast til dette ble det avgjort at disse målene ikke skulle inkluderes videre i analyseringen, da de hadde lav Cronbachs alfa og korrelasjon.

Spørsmålene som ble besvart ved hypotese 2 bekreftet at TpB og den modifiserte teorien er anvendelig ved krysskulturell forskning.

Hypotese 3 tok opp hvordan teoriene var kompatibel ved det norske og det kinesiske utvalget – separat. På denne måten var det mulig å se om teoriene var mer anvendelig i visse kulturer. Komponentene i den originale og modifiserte teorien ble funnet til å bli vektlagt ulikt i Norge og Kina, noe som støtter opp under hypotese 3a. Ved den originale teorien hadde holdning høyest korrelasjon med intensjon i Norge, mens holdninger ikke hadde en signifikant korrelasjon i Kina. Derrest var korrelasjonen (til intensjon) høyest for mottatt personlig kontroll og subjektiv norm i Norge. I Kina derimot ble det funnet høyest korrelasjon (med intensjon) ved henholdsvis subjektiv norm og mottatt personlig kontroll.

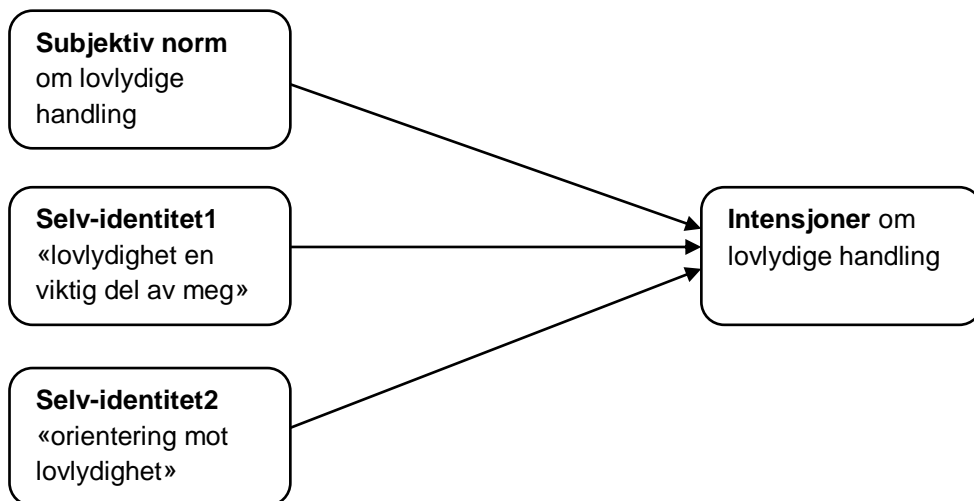
Resultatene fra den modifiserte teorien i den hierarkiske multiple regresjonsanalysen illustreres i Figur 5 og 6, henholdsvis Norge og Kina. Figurene viser at ulike komponenter vektlegges ulikt i Norge og Kina. Hvor figurene representerer komponentene i rekkefølge, der den komponenten med mest forklart varians presenteres først.

Figur 5. Illustrasjon av modifisert TpB i Norge

I Norge viste den modifiserte teorien at selv-identitet1, holdning, mottatt personlig kontroll og subjektiv norm bidro til signifikant korrelasjon med intensjon.

Figur 6. Illustrasjon av modifisert TpB i Kina

Kina hadde i kontrast høyest korrelasjon mellom intensjon og subjektiv norm, etterfulgt av selv-identitet1 og selv-identitet2. I den modifiserte teorien var ikke holdninger og mottatt personlig kontroll korrelert signifikant med intensjon. I Norge var det en høyere andel av forklart varians både ved den originale og modifiserte teorien, noe som antyder på at teorien(e) er mer anvendbare i vestlige kulturer – hvor teorien er utviklet. Hypotese 3b ble bekreftet da den modifiserte teorien økte den forklarte variansen, dette både i Norge og Kina.

I den resterende delen av oppgaven blir resultatene diskutert i henhold til den teoretiske rammen for prosjektet. De tre hovedhypotesene vil operere som hovedlinjer, hvor de underliggende hypotesene og deres resultater settes opp mot tidligere funn og teorier.

Forskjeller mellom det norske og kinesiske utvalget

T-testen og Mann-Whitney U Testen undersøkte om det eksisterte forskjeller ved det norske og kinesiske utvalget. Hypotese 1 omhandler forskjeller i utvalgenes responser, heller enn relasjonene mellom de ulike komponentene. På bakgrunn av dette vil hver enkelt komponent i teorien diskuteres som uavhengige av hverandre. Hver enkelt underhypotese vil bli satt i lys av kulturelle forskjeller som kan være med på å forklare de oppdagede ulikhetene.

Komponentenes relasjoner vil heller belyses i større grad senere.

Intensjon. Forskjellen kan ligge ved oversettelsen – og forståelsen av spørsmålet (dette feltet vil diskuteres i større grad ved «begrensninger ved denne spørreundersøkelsen») – eller den omliggende kulturelle forskjellen.

Begrepet lovlydighet (oversatt til «law abiding») som anvendes i undersøkelsen og teksten er ikke motvekten til begrepet «kriminell». Et slikt skille kan grunnes i at et individ kan betrakte seg som lovlydig selv om han eller hun utfører visse kriminelle handlinger (kjører for fort, snakker i tlf. i bilen, sniker på bussen osv.). Individet vil fortsatt kunne se seg selv som lovlydig, da han eller hun ikke betrakter slike små overtredelser som avgjørende for personens bilde av seg selv som lovbrøyer/kriminell. Videre kan det hende at dette er en gråsoner i henhold til betydning, og det er mulig at det i Kina ikke eksisterer et slikt «lovlydig» og «ikke-kriminell» skille – slik som i Norge. En slik kulturell forståelse kan være med på å forklare forskjellen mellom utvalgene når det gjelder intensjon om å være lovlydig. Som Hauge (2001) og Kolstad (2000b) eksemplifiserte i sine arbeid, er kriminalitet en sosial konstruksjon. I kontrast til kriminalitet kan en si at lovlydighet også følger dette prinsippet, da det som er lovlig og som defineres som lovlig vil forandre seg med tid og sted. Av denne grunn kan det argumenteres for at det norske og det kinesiske utvalget har ulik sosial konstruksjon om «hva» lovlydighet er, og at dette også er med på å skape ulikheter mellom utvalgene. Denne argumentasjonen kan kobles til den foregående i henhold til betydning av selve ordet «lovlydig». En slik sosial konstruksjon av begrepet på sin side kan antas å være svært påvirket av den omkringende kulturen, da det er her konstruksjon av begreper forekommer.

Holdninger. De høye og positive verdiene til holdning i Norge og Kina fra Tabell 7 og 8 antyder at individene hadde en positiv holdning til lovlydighet, hvor dette funnet kan støttes opp av tidligere forskning (Ajzen, 1988, 2005; Eiser & van der Pligt, 1988; Fishbein & Ajzen, 1975). Videre kan disse verdiene tyde på individene innehar positive evalueringer, hvor en lovlydig holdning anses som ønskelig. Hypotesen om at det eksisterer forskjeller i utvalgene er basert på tidligere forskning og antagelser (se for eksempel Eiser & van der Pligt, 1988; Hammerlin & Danielsen, 1998; Hauge, 2001; Hyman & Singer, 1976) hvor det argumenteres for at ulike sosiale kontekster og sosiale rammer påvirker individer og deres handlinger.

Subjektiv norm. I kontrast til Conner og Armitage (1998) foreslås det i denne oppgaven at subjektiv norm er like viktig – om ikke viktigere – som de andre konseptene i teorien, spesielt i en kultur som Kina. Dette argumentet bygger videre på samfunnets organisering, og de virkninger dette får for individet.

Mottatt personlig kontroll. I denne oppgaven refererer komponenten til den tro individet har til om det er mulig å leve et liv som lovlydig, og hvor stor kontroll individet har over slike handlinger, dette i tråd med Ajzen (1991). Denne komponenten antas å være vektlagt i stor grad, da handlingen omhandler lovlydighet som er både lovpålagt og normstyrt i samfunnet.

Selv-identitet. Hypotesen tilsa at selv-identitet skulle være mer vektlagt av det norske utvalget. Bakgrunnen for retningen på hypotesen var ikke troen om at selv-identitet hadde en eksisterende ulik vektlegging, men heller det at spørsmålene ble formulert på bakgrunn av vestlig forskning, hvor det da ble antatt at spørsmålene ville være mer gjeldende for det norske utvalget, dette i tråd med Markus og Kitayama (1991), Stryker (1968), Stryker og Serpe (1982).

Hypotese 1 undersøkte om det var signifikante forskjeller ved komponentene i Norge og Kina. Funnene tyder på at samfunnsorienteringen, deres tilnærming til selvet og den underliggende filosofien påvirket deres responser. En mer detaljert diskusjon rundt dette vil behandles i de kommende avsnittene. Det er viktig å merke seg at disse hypotesene ikke undersøkte relasjonene mellom komponentene, hvor de heller tilsa hvor mye individet var enig i eller uenig i påstanden om komponenten.

Det kinesiske utvalget responderte høyere verdier på alle komponentene – utenom subjektiv norm. Det kan tenkes at et slikt funn kan være et resultat av ens tilbøyelighet til å gi «ekstreme» verdier (1 og 5). Videre kan dette tyde på at det kinesiske utvalget rapporterte mer ekstreme verdier, mens det norske utvalget valgte en litt mer tilbakeholden respondering (mellom 2 og 4).

Anvendelsen av TpB

Flere forskere har vist til nytten av TpB predikering av handlinger i ulike domener (Kaiser & Gutscher, 2003; Mayhew et al., 2009; Peace et al., 2003, med flere). Resultatene fra denne undersøkelsen støtter dette ved at det ble funnet signifikante effekter, med forklart varians på 46 prosent. Selv om denne analysen ikke gikk på å predikere handlinger per se, antas det at stegene i forkant ville artet seg i samme tradisjon. Resultatene tydet på at positive holdning, subjektiv norm og mottatt personlig kontroll økte intensjonen om å være lovlydig, dette i tråd med tidligere forskning og teorier. I henhold til tidligere antagelser viser resultatene at holdning var den komponenten som bidro til mest unik kontribusjon, hvor subjektiv norm og

mottatt personlig kontroll fulgte deretter. En slik vektlegging støtter spesielt Chang's (1998) forskning.

En forklaring på hvorfor holdninger er det konseptet som vektlegges i størst grad er dens vide bruksområde, samt lange forskningshistorie. Videre anses holdninger som noe personlig og individuelt, som er med på å påvirke våre handlinger (se for eksempel Allport, 1935/1967; Eiser & van der Pligt, 1988). Holdninger anses som evaluerende av natur, noe som innebærer at en handling og dens mulige konsekvenser evalueres før en holdning dannes. På bakgrunn av dette kan en positiv holdning til lovlydighet – i tråd med en negativ holdning til lovstridighet – være et resultat av de konsekvenser som kan forekomme dersom en begår en lovstridig handling. Mulige konsekvenser ved lovstridige handlinger kan være straff, stempling som avviker i samfunnet og av andre, færre muligheter i livet (reise til utlandet, avslag ved ønsket jobb og lignende), og i noen tilfeller følelse av skam. Videre kan slike konsekvenser øke muligheten for at individet avviker fra sitt ønskede selvbilde og selv, noe som i de fleste tilfeller er lite ønskelig. Slike negative konsekvenser kan tenkes å påvirke våre holdninger til en positiv lovlydig holdning. På bakgrunn av dette, og de foregående teoriene, kan dette være med på å forklare hvorfor holdninger anses som den komponenten med mest påvirkningskraft på lovlydighetsintensjonen.

Subjektiv norm er sosial i sin virksomhet, og er avhengig av personens oppfattelse av andres meninger om en handling, samt det sosiale presset individet føler for å gjennomføre handlingen. Denne komponenten er med på å belyse i hvor stor grad individet vet hva andre mener om handlingen og i hvor stor grad individet påvirkes av dette. Et individ med lav subjektiv norm kan antas å ikke ta hensyn eller ta i betraktning hva andre mener. I kontrast kan en høy subjektiv norm innebære at en tar andres meninger i betraktning, og at dette påvirker deres intensjon. Da lovstridighet er en handling som er lovregulert, samt sosialt uakseptert i de fleste grupper i samfunnet kan dette være med på å forklare den høye og positive rapporterte subjektive normen som ble funnet i undersøkelsen. En slik tankegang kan videre støttes opp under av forestillingen om at subjektiv norm også er koblet til normer og verdier i samfunnet, som igjen er et produkt av sosialiseringprosessen. Vanæring og bryting av disse – samt ignorering av subjektiv norm – kan resultere i stempling som avviker, og kan ende i skam og straff. På bakgrunn av dette, og viktigheten av de sosiale andres relasjoner, kan dette være med på å forklare hvorfor subjektiv norm påvirker individers lovlydige intensjon.

De ressurser, muligheter og kunnskap individet har i henhold til handlingen er viktig i deres avgjørelse om handlingen skal utføres eller ikke. Mottatt personlig kontroll går på denne

måten ikke på hva personen har, men også hva de tror de har. Dette er et individuelt mål, hvor individet bruker sin kunnskap om seg selv og ulike handlinger, og evaluerer om en handling kan forekomme. En slik komponent er vesentlig i teorien, hvor handlingen er viljebestemt. Individuer har mulighet til å begå lovstridige handlinger om de føler at dette er noe de klarer å gjennomføre. Mottatt personlig kontroll kan også settes i relasjon til lover, regler, normer og verdier da individet gjerne utfører handlinger som er ønskelige – og samtidig sosialt akseptert. Videre kan dette kobles til individets vaner, der ukjente handlinger ofte kan føre til usikkerhet i henhold til den personlige kontrollen. Resultatene fra undersøkelsen kan støtte opp disse antagelsene, da det ble funnet at økt mottatt personlig kontroll resulterte i en økning i intensjonen om lovlidighet.

Tidligere bruk av teorien(e) tok i bruk tro-komponentene, men i senere forskning har forskere til dels gått bort ifra dette. En årsak til dette er den generelt gode predikeringen av handlinger, samt at inkluderingen av tro-komponentene ikke økte den forklarte variansen betraktelig. Resultatene fra denne undersøkelsen viste at tro-komponentene hadde en forklart varians ved det tilhørende direkte målet liggende mellom 5 og 14 prosent. I utgangpunktet er dette en grei forklart varians, men det viste seg at denne variansen ikke økte for teorien i sin helhet. Samtidig tydet den lave Cronbachs alfaen på at disse komponentene ikke var gode mål. Derfor ble det sett bort ifra disse komponentene i de resterende analysene, dette i tråd med forskning på området. En slik «ekskludering» kan i visse tilfeller nedsette kvaliteten av teorien og teoriens anvendelse, men i dette tilfellet antas det at dette ikke forekommer.

Resultatene fra undersøkelsen tyder på at TpB er en troverdig teori å anvende i henhold til intensjoner om lovlidige handlinger. Dette spesielt tatt i betraktning av den forklarte variansen på 46 prosent (hvor tidligere forskning har funnet forklart varians mellom 28 og 40 prosent (Armitage & Conner, 2001, Rise, Sheeran & Hukkelberg, 2010)). En slik forklart varians kan være et resultat av handlingen som undersøkes. Lovlidighet anses – og forventes – å være en handling som er ønskelig. Om undersøkelsen i kontrast hadde tatt for seg kriminalitet og kriminelle handlinger antas det at den forklarte variansen ville minket litt. Videre tyder disse resultatene til den generelle brukbarheten av teorien, da det anvendes et samlet utvalg for å undersøke den generelle intensjonen om lovlidighet.

Anvendelsen av modifisert TpB

I tråd med tidligere forskning (Ajzen, 1991; Armitage & Conner, 2001; Rise et al., 2010) ble det i denne oppgaven utviklet en modifisert teori, hvor selv-identitet ble inkludert, dette i tråd

med Armitage og Conner (1999a), Hagger og Chatzisarantis (2006) m.fl. Den forklarte variansen økte med 7.8 prosent, og er i henhold til Ajzen's krav en godkjent inkludering.

I kontrast til tidligere forskning var det ikke mulig å analysere selv-identitet som en indeks – grunnet en svært lav Cronbachs alfa – og det ble heller anvendt to selv-identitetskomponenter.

«Lovlydighet en viktig del av meg» (selv-identitet1) refererte til hvordan individet betraktet seg selv i henhold til handlingen. En slik komponent er ikke bare individuell, men henviser også til det sosiale ved at individet karakteriserer og sammenligner seg selv med andre lovlydige individer. En slik kategorisering kan føre til en favoritisering av «oss som lovlydige», i kontrast til «de som lovstridige». En slik prosess er i tråd med Morse og Gergen (1970; Myers et al., 2010; Rise et al., 2010; Triandis, 1989), hvor klassifisering av individet anses som en viktig pådriver til individers intensjon. På denne måten kan selv-identitet1 betraktes som en yrning av hvem man er og hvordan en betrakter seg selv. Videre er det ikke ønskelig fra individets side å bryte ut av «lovlydighets selv-identiteten», da dette kan resultere i stigmatisering, stempel som avviker og i noen tilfeller straff

Selv-identitet2 refererer til individets orientering til lovlydige handlinger. Denne komponenten innebefatter mer motivasjon og verdier enn selv-identitet1. En slik orientering kan anses som en mer sosial komponent, da den henviser til ønskede handlinger. Det kan argumenteres for at en lovlydig orientering kan påvirkes i større grad av det sosialt omringende rom, da de fleste handlinger foregår akkurat her. På denne måten kan dette argumentet kobles til teorier og antagelser gjort av Cooley (1902), Brewer og Yuki (2007), Bidle et al. (1985), Morse og Gergen (1970).

Resultatene støttes videre opp av Cooley (1902), Mead (1934), Myers et al. (2010) og Triandis (1989) da det ser ut til at selv-identitet (selv-identitet1 og selv-identitet2) forklarer en stor andel av individers intensjoner. Selv-identitet1 viste seg å ha mest påvirkning på intensjonen, mens selv-identitet2 hadde en liten (dog signifikant) effekt. Funnene forsterker ønske om å inkludere en slik komponent i videre forskning. Samtidig indikerte funnene at holdningers unike kontribusjon minket, noe som kan antyde at selv-identitet og holdninger er koblet sammen på et visst nivå.

Anvendelse av TpB i ulike kulturer

TpB antar at mennesker er påvirket av samfunnet og det sosiale, hvor handlinger er et resultat av deres individuelle intensjon. Deres intensjon antas videre å være et produkt av individers holdning, subjektiv norm og mottatt personlig kontroll. Resultatene fra Norge støtter disse

antagelsene, der funnene fra Kina tyder på andre tendenser. Disse funnene er i tråd med forskning som har vist at mening, forståelse, handlinger, kunnskap, tro, regler og filosofi varierer i henhold til kultur. På bakgrunn av dette antas det – i tråd med Chu (1985), Kitayama og kollegaer (2007) og Rosaldo (1995) – at kulturelle forskjeller og deres unike sosialisering danner ulike psykologiske systemer, som uttrykkes ved ulike tanker, følelser og handlinger. Resultatene fra denne undersøkelsen tyder på at dette er tilfellet, da det ble påvist ulik korrelasjon og viktighet ved de ulike komponentene i teorien i Norge og Kina. Funnene fra Norge vil diskuteres i første omgang, hvor det kinesiske utvalget diskuteres deretter.

Norge. Funnene fra det norske utvalget tyder på at TpB er en god anvendelse for å forstå individers intensjon, hvor funnene indikerer at den omkringende kulturen påvirker individene. Fra Tabell 8 og 9 er det mulig å se at det kinesiske utvalget rapporterte høyere intensjoner om å være lovlydig. Den lavere rapporteringen av lovlighetsintensjon blant det norske utvalget kan tenkes å forklares av en «jag» følelse – i tråd med Kolstads (2000b) argumentasjon. En slik følelse kan antas å kobles til intensjonen, da individet anser seg selv som ansvarlig for sine handlinger. Dette innebærer ikke at individet er mer tilbøyelig til å begå lovstridige handlinger per se, men heller at de ikke har det samme sosiale samholdet å lene seg på (sammenlignet med det kinesiske utvalget). Deres intensjonsytring er ikke like sosialt ytret som i Kina, og kan av denne grunn ventes å være lavere. Samtidig kan det antas at denne forskjellen ikke er årsak av en vesentlig forskjell, men heller i uttrykkningen av den. En slik antagelse kan underbygges av autonome og individuelle krav (til seg selv og sine handlinger). Dette i kontrast til Kina, hvor det heller formodnes at intensjonen er påvirket av relasjonen til andre.

Holdninger stod for det meste av variasjonen i intensjonen i Norge, dette i tråd med Ajzen (1988, 1991, 2002, 2005), Chang (1998) m.fl.. Disse funnene kan forklares av individers betraktning av seg selv individuelt og sosialt. Det kan argumenteres for at dette er et resultat av individets mulighet til å evaluere situasjoner og kategorisere seg i henhold til andre. Ved å betrakte individers evaluering og kategorisering på denne måten kan dette indikere at individers holdninger anses som mer avgjørende enn kollektive og sosiale holdninger, da individet selv har resonert seg frem til en mening. Denne argumentasjonen kan støttes av tidligere forskning (se for eksempel DeVos, 1985; Hauge, 2001; Kitayama et al., 2007; Markus & Kitayama, 1991, 1994). Videre kan funnene tyde på at individets «jag» tenkning er et resultat av individets tanker og meninger om handlingen, samt hva resultatene av handlingen er («hvordan vil dette påvirke meg?»). Dette indikerer videre at holdninger

anses som individuelt og personlig drevet, hvor dette kan støttes i samfunnsorganiseringen i Norge. En slik vektlegging av holdninger ved intensjon kan også forklares av hvordan individet ønsker å bli persipert av andre, samt et ønsket selvbilde av seg selv. En tankegang (sammen med overnevnt diskusjon) legger opp antydninger om at holdninger vil være vesentlig for individers intensjoner i Norge.

I tråd med allerede nevnte antagelser – og i tråd med Nisbett (2003) m.fl. – ble det funnet at mottatt personlig kontroll bidro til en vesentlig økning i individenes lovlydighetsintensjon. På bakgrunn av tidligere forskning antas det at mottatt personlig kontroll belyser individets egen vurdering av seg selv og sin kompetanse, og denne komponenten vurderes på bakgrunn av dette som individuell, heller en kollektiv og sosial. Resultatene fra undersøkelsen støtter opp under en slik antagelse. Samtidig er det vesentlig å notere seg at lovstridighet er en handling som er formelt kontrollert av rettsvesenet, og dette forventes også å påvirke individenes intensjon. Basert på dette kan det ventes det at teoriens komponent ville vært mindre vektlagt – og vesentlige – om undersøkelsen hadde undersøkt lovstridighet (heller enn lovlydighet).

Subjektiv norm ble funnet til å bidra med en signifikant effekt, men hvor denne komponenten ble funnet til å ha minst bidrag. Dette antyder at selv om individet betrakter seg selv som personlig kontrollerende på handlingen, innebærer ikke det at de også anser seg som usosiale og upåvirket av den sosialt omringende kulturen. Signifikante andre brukes gjerne som et referansepunkt i henhold til handlinger – i tråd med forskningen til Markus og Kitayama (1991). En slik referering antas å være et produkt av den forgående sosialiseringprosessen, hvor individet bruker disse for å bekrefte seg selv og sine handlinger. Ved at individer bruker signifikante andre som referansepunkt kan det forventes at dette forekommer på to nivåer; i henhold til se signifikante andres meninger om handlingen, og de signifikante andres faktiske handlinger i det sosiale rom (hvor handlingen og konsekvensen tas i betraktning). Signifikante andres meninger er i hovedsak antatt å være grunnet i normer og verdier i samfunnet, hvor den imaginære frykten for sanksjoner kan påvirke deres mening, sosiale utgående press og tanke om handlingen. I de tilfeller hvor signifikante andre gjennomfører en handling kan individer evaluere og betrakte de konsekvenser som den signifikante andre opplever. Om handlingens konsekvenser oppleves som positivt av individet, kan det antas at den tilhørende subjektive normen øker i takt med dette. Denne tankegangen kan også til en viss grad kobles til læringsteorien nevnt tidligere.

Kina. Resultatene i Tabell 8 og 9 viser til at det kinesiske utvalget hadde høyere lovlighetsintensjon enn det norske utvalget. Disse resultatene kan forklares av en «vi» følelse, hvor intensjonen kan antas å være påvirket av det sosiale og kollektive. Dette kan være et resultat av ønsket om å være i fellesskapet, samt ønsket om å ikke bli stigmatisert som en avviker. En slik tankerekke kan kobles til Kolstad (2000b). Disse resultatene kan videre tyde på at lovlighet i Kina ikke bare er en refleksjon av seg selv, men også av signifikante andre og deres relasjoner. Dette kan i samsvare med resultatene fra Kitayama et al. (2007; Markus & Kitayama, 1991). Når relasjonene mellom komponentene ble undersøkt ble det i kontrast funnet at det kinesiske utvalget forklarte mindre variasjon i intensjonen enn ved det norske utvalget. Resultatene ga en mindre forklart varians, men dette innebærer ikke at resultatene er mindre viktige. Funnene tyder på at teorien kanskje ikke er like anvendbar i Kina, samtidig som resultatene viser en svært ulik vektlegging av komponentene.

Krysskulturell forskning har antydnet at handlinger utføres som et resultat av individets symbolske ressurser og sosiale systemer, hvor det ikke er handlingen per se som påvirkes, men heller deres tanke om handlingen (Markus & Hamedani, 2007). Denne argumentasjonen er med på å støtte opp under funnene. Intensjonen om å være lovlydig er mer fremtredende og eksplisitt i Kina enn i Norge. Den reelle intensjonen om å være lovlydig kan være lik i Norge og Kina, mens den bakenforliggende tanken om lovlighets intensjon kan være påvirket av kulturen, og resulterer i en høyere intensjon blant det kinesiske utvalget.

Holdninger ble i kontrast til funnene i Norge og tidligere forskning funnet til å ikke påvirke intensjonen i Kina. Et slikt resultat kan indikere at komponentens formulering og bruk definerer individuelle holdninger, heller enn kollektive holdninger. Dette innebærer ikke at individer i Kina ikke har egne meninger og holdninger, men heller at disse holdningene er mer kollektivt og sosialt rettet, hvor det eksisterer felles mål og ønskede handlinger. Ved å betrakte holdninger på denne måten, kan resultatene antyde at holdninger i Kina er mer påvirket av signifikante andre og deres subjektive norm. Et slikt argument kan antyde at holdninger ikke er en god komponent i teorien for å predikere handlinger (eller intensjoner). På bakgrunn av denne argumentasjonen samt de eksisterende funnene kan dette tyde på at det anvendte måleredskapet ikke hadde kompetanse til å måle kollektive holdninger, hvor det heller fokuserte på individuelle holdninger (dette vil diskuteres i større grad senere).

I tråd med antagelsen gitt før analyseringen, viste det seg at subjektiv norm hadde størst påvirkning på lovlighetsintensjonen, dette i tråd med tidligere forskning (Kitayama et al., 2007; Markus & Kitayama, 1991, 1994; Triandis, 1996; m.fl.). Som antydnet ovenfor kan det argumenteres for at holdninger og subjektiv norm til en viss grad er interagerende, da

holdninger i Kina antas å være mer fokusert på de sosiale relasjonene og deres konsekvenser. En slik kobling kan være med på å forklare den høye påvirkningen subjektiv norm hadde på lovlighetsintensjonen – og den lave effekten til holdninger. Videre er det mulig at denne komponenten påvirkes i stor grad av frykt for stigmatisering og skam, da det er signifikante andre som gjennomfører slike prosesser.

I Kina hadde mottatt personlig kontroll liten, men signifikant effekt, på lovlighetsintensjonen. Disse funnene kan antyde at individer i Kina anser det kollektive og det sosiale, fremfor sin personlige evaluering og kontroll som avgjørende for sine handlinger. Basert på dette indikerer funnene at individene i Kina fokuserer på gruppens mottatte personlige kontroll, noe det eksisterende måleinstrumentet ikke klarer å fange opp. Videre kan det argumenteres for at da lovlighet er en ønsket – og lovfestet handling – vil det omkringende samfunnet og signifikante andre fungere som en type kontroll. Dette er i samsvar med tidligere nevnt forskning og teori.

Det kan antas at variasjonen i utvalgene er en eksisterende forskjell, men det kan også tenkes at denne forskjellen er et resultat av undersøkelsen og dens opphav. Teorien er utviklet av Ajzen og Fishbein, som begge er oppvokst og sosialisert inn i den Vestlige verden under påvirkning av et individualistisk syn med et begrep som et uavhengig selv. Da det er utført lite krysskulturell forskning med TpB, kan det antas at teorien ikke er like god prediktor i alle kulturer. Undersøkelsen viser at det er signifikante forskjeller i vektlegging av komponentene i Norge og Kina, hvor teorien anses som mer anvendelig ved det norske utvalget. Funnene tyder videre på at det er den bakenforliggende filosofien og samfunnsstrukturen som resulterer i disse ulikhetene.

Anvendelse av modifisert TpB i ulike kulturer

I tråd med at selv-identitet ble funnet til å være en god inkludering generelt, og at det ble funnet forskjeller i viktighet ved variasjonen i intensjon i Norge og Kina ble det også antatt at det ville eksistere forskjeller ved den modifiserte teorien. I tråd med tidligere teorier om at selv-identitet er viktig for vurdering av handlinger (Cooley, 1902; Mead, 1934; Myers et al., 2010; Triandis, 1989) viste undersøkelsen at inkludering av selv-identitet i teorien økte den forklarte variansen, noe som innebærer at denne modifiseringen kan være vesentlig for forståelsen av handlinger – både i Norge og Kina. Det er viktig å notere seg at det ikke var den samlede komponenten selv-identitet, men heller de to variablene selv-identitet1 og selv-identitet2 som resulterte i denne effekten.

Norge. Resultatene fra undersøkelsen i Norge viste at selv-identitet1 hadde størst påvirkning på lovlydighetsintensjonen, noe som innebar at holdningen ikke lenger ble ansett som den komponenten med mest påvirkningskraft. Ett slikt funn kan forklares ved at individet anser seg selv om ansvarlig for sine egne handlinger og meninger – i en autonom, unik og selvaktualiserende tradisjon. Dette kan tyde på at individets syn på seg selv i en sosial kontekst er svært avgjørende – og kanskje mer avgjørende enn holdning – i henhold til intensjon. Samtidig kan denne komponenten referere til individets kategorisering (og favoritisering) av seg selv, og denne ytringen kan kobles til ønsket om å unngå skam og straff.

Selv-identitet2 hadde ingen signifikant effekt i analysen. Det kan antas at denne komponenten fanges opp av andre komponenter i teorien, og at den av denne grunn ikke utgir en signifikant effekt. Da denne komponenten referer til en mer sosial komponent som påvirkes av det sosiale rom, kan det antas at denne komponenten fanges av det allerede målte mottatt personlig kontroll.

I den modifiserte teorien avtok holdningers påvirkning på intensjoner, hvor denne komponenten etterfulgte selv-identitet1. Mottatt personlig kontroll og subjektiv norm fulgte deretter. Dette resulterte som nevnt tidligere i en teori som forklarte en god andel av variasjonen i intensjonen.

Kina. I kontrast til tidligere forskning, viste bruken av den modifiserte teorien i Kina at holdninger og mottatt personlig kontroll ikke hadde en signifikant forklart effekt på lovlydighetsintensjon. Dette kan til dels forklares ved samfunnets organisering. Resultatet kan videre tyde på at måleinstrumentet ikke er tilpasset for bruk i slike kulturer. En slik diskusjon vil diskuteres under «begrensninger ved undersøkelsen», og vil ikke nevnes mer i detalj her. I tråd med resultatene fra den originale teorien resulterte subjektiv norm i mest unik forklart varians. Selv-identitet1 hadde nest mest påvirkning, mens selv-identitet2 hadde minst (men signifikant) unik påvirkning på intensjonen.

Funnene til selv-identitet2 kan antas å være et resultat av komponentens sosiale orientering, hvor det antas at ulike sosiale komponenter tas til hensyn. På bakgrunn av dette alene er det mulig å belyse hvorfor en slik komponent vektlegges i Kina, fremfor enn i Norge. Videre kan disse resultatene antyde at skam og frykten for skam er en medvirkende faktor, hvor en slik konsekvens kan anses som fatal for individet.

Da selv-identitet1 er en mer individuell og personlig komponent kan det forklare hvorfor denne komponenten er mindre vektlagt i henhold til lovlydighetsintensjonen i Kina. På bakgrunn av samfunnsorganiseringen antas det at det heller er det sosiale samholdet som er

viktig i henhold til individets syn på seg selv og sine handlinger. Det er viktig å understreke at individer i en slik kultur innehar et unikt selv, men hvor de betrakter selvet som unikt i henhold dens sosiale relasjoner i den kollektive gruppen.

Undersøkelsen tyder på at den modifiserte teorien var et godt virkemiddel for å forstå og predikere handling ved anvendelse i Norge, mens i Kina resulterte ikke teorien i like gode funn. Teorien ser ut til å påpeke viktige komponenter, men det kan videre diskuteres om disse komponentene er de beste for de ulike kulturene. Teorien belyser videre eksisterende ulikheter mellom kulturene.

Denne oppgaven har kategorisert samfunn i henhold til merkelappene individualisme/kollektivistisme, uavhengig/gjensidig avhengig og gesellschaft/gemeinschaft, henholdsvis til Norge og Kina. Det er viktig å merke seg at det ikke eksisterer slike «rene» samfunn, da de fleste samfunn har karakteristikk fra alle kategoriene. Videre kan det også antas at globaliseringen er med på å danne mindre skiller enn det var i utgangspunktet.

Metodiske betraktninger

Ved utførelse av kvantitative analyser og er det viktig å betrakte hvordan disse metodene kan ha påvirket resultatene og mulige feilkilder.

Materiale.

Spørreundersøkelser. En spørreundersøkelse gir forskeren mulighet til å samle inn data systematisk (fra en valgt populasjon), hvor disse dataene gir statistiske beskrivelser av populasjonen. Spørreundersøkelser er ofte standardiserte, noe som innebærer at alle respondentene får det samme spørsmålet. En slik innsamlingsmetode er svært økonomisk og effektivt, da det er mulig for forskeren å innhente mye data på relativt kort tid (Ringdal, 2001). Spørreskjemaet fylles ut individuelt, hvor respondenten forblir anonym. Ulemper ved bruk av spørreundersøkelser er mulighet for stort frafall, dette i henhold til at respondenter kan avgjøre om de ønsker å gjennomføre hele eller deler av spørreundersøkelsen. Et slikt frafall kan være med på å danne manglende verdier i datasettet (Ringdal, 2001). Videre kan systematiske målefeil påvirke datasettet, hvor enighetssyndromet og sosial ønskbarhet er de to vanligste. Enighetssyndromet refererer til den tendensen respondenten har for å svare i samme retning på alle spørsmålene. Dette kan forebygges i en viss grad ved å bruke reverserende spørsmål. Sosial ønskbarhet på sin side refererer til at respondenten svarer hva han eller hun tror er riktig, eller svarer i henhold til hva som er sosialt akseptert. På denne måten vil ikke

individets «virkelige» mening fremkomme, men heller hva de tror forskeren ønsker de skal svare (Ringdal, 2001).

Spørreundersøkelsen i dette studiet. Pilotundersøkelsen hadde spørsmål med åpne svarmuligheter. På denne måten ville det være mulig å oppnå respondentenes tanker og meninger, heller enn forskerens tanker og meninger. De svar som ble gitt av respondentene ble satt sammen, hvor de komponentene som ble gitt flest ganger ble ansett som viktigst. Disse komponentene ble brukt videre i spørreundersøkelsen.

Spørreskjemaet i denne undersøkelsen inneholdt 43 spørsmål, og anses ikke som en lang undersøkelse. Spørsmålene benyttet seg av en likert-skalering med fem svaralternativer. På denne måten var det mulig å stille lukkede spørsmål med gitte svaralternativer. Fordel med en slik formulering av spørsmål og svaralternativer er enkelhet for forsker i analysing av materialet, samt at alle respondentene fikk samme spørsmål og svaralternativer.

Det er viktig å notere seg at et krysskulturelt design har begrensninger i henhold til hva som måles. En fare er at spørreundersøkelsen ikke målet det den er ment å måle i en av kulturene – i verste fall i begge. Dette er i henhold til begreper, forståelse, språk og ordlegging. Hvor disse er vist å påvirkes av den omkringende kulturen og det sosiale livet. Av denne grunn er det viktig at forskeren er klar over at slike forskjeller eksisterer, og at dette tas i betraktning ved utviklingen og tolkning av resultatene (Eiser & van der Pligt, 1988).

Begrensninger ved denne spørreundersøkelsen. En begrensning med tanke på pilotundersøkelsen er avgjørelsen av hvor mange av komponentene som blir nevnt i undersøkelsen som skal brukes videre i spørreundersøkelsen. Ved å ta med noen av komponentene kan forskeren resultere i å miste viktige dimensjoner som kan være vanskelig å formulere.

En av begrensningene med størst – og muligens mest – påvirkning på resultatene er oversettelsen av pilot- og spørreundersøkelsen. I tilfeller hvor en undersøkelse skal foregå på ulike språk anbefales det at alt materialet oversettes ved bruk av to oversettere som er uavhengig av hverandre. Videre anbefales det at disse to versjonene sammenlignes og de beste oversettelsene og begrepene brukes. Det anbefales også at materialet oversettes tilbake til sitt originalspråk – av en annen oversetter – for å forsikre seg om mulige misforståelser og unøyaktigheter. Disse prosessene er svært tidkrevende (og til tider kostbart) og dette ble ikke gjennomført i denne undersøkelsen. Undersøkelsesmaterialet ble oversatt fra engelsk til norsk (og tilbake til engelsk) av en og samme student. Dette begrunnet studenten med at hennes engelskkunnskaper ble ansett som gode, samt at i de tilfeller hun var usikker på formuleringer eller begreper ble ulike oversettelsesprogrammer benyttet (CLUE, Google oversetter og

ordnet). Når oversettelsen (fra engelsk til norsk) var gjennomført ble materialet oversatt til engelsk uavhengig av tidligere materialet. Deretter ble de to ulike engelske undersøkelsene sammenlignet. Da disse var svært like ble materialet sendt på e-mail til en student i Kina, som skulle gjennomføre oversettelse fra engelsk til kinesisk. Dette foregikk på samme måte som prosessen hos den norske studenten. Selv om dette ikke var ideelt for undersøkelsen, ble dette gjort med en antagelse om at studentene på dette nivået (mastergrad, i henhold til språk) besatt gode språkkunnskaper. Samt at det var svært tidsbesparende i henhold til at dette er en mastergradsoppgave, og studenten hadde begrenset med tid.

Spørsmål som kunne være tvetydige ble supplert med engelske begreper hvor de kunne ha ulike betydninger, som for eksempel ved et spørsmål om «sinnet» til respondentene, hvor dette begrepet ble supplert med det engelske begrepet «mind». En slik tvetydighet ble også prøvd fjernet ved at spørreundersøkelsen ble gitt til to personer – som et pilotstudie – hvor de hadde mulighet til å rapportere om mulige tvetydigheter.

Ved utførelse av spørreundersøkelsen ble det benyttet to ulike innsamlingsmetoder, hvor spørreundersøkelsen på HNU benyttet seg av papirform, mens spørreundersøkelsen ved NTNU benyttet seg av en nettbasert spørreundersøkelse. En slik forskjell kan antas ha en viss effekt på responsen og på resultatene. Av praktiske årsaker (i Norge og Kina) ble det vanskelig å utføre undersøkelsen på samme måte.

På HNU er det vanlig at undersøkelser foregår på papir, hvor det ikke er vanlig at studentene har egne PC'er. Om undersøkelsen skulle foregått ved bruk av PC og nettilgang måtte det ha blitt reservert noen av skolens (få) PC'er, og det ville da ha vært en svært tidkrevende oppgave å få inn tilstrekkelig med respondenter.

Studenter ved NTNU responderte ved hjelp av en nettbasert spørreundersøkelse. Dette ble utført på grunnlag av personlige årsaker og resurser til studenten, hvor det også ville vært en tidkrevende prosess å utføre en innsamling når eksamen nærmet seg. Det ble vurdert å gjøre spørreundersøkelsen i Norge og Kina ved hjelp av dette verktøyet, men det viste seg at det ikke var mulig å få tilgang på kinesiske tegn i dette programmet. Videre kan det antas at et slikt verktøy ikke ville fungert i Kina, grunnet nettverkstilgang – hvor det kan antas at en slik nettverkskobling ikke ville vært mulig ved sensur på det kinesiske internettet.

Datamaterialet fra det kinesiske utvalget ble tastet inn i en datafil av den kinesiske studenten. En slik gjennomførelse resulterte i en langtekkelig prosess. Ulempe med en slik gjennomførelse kan være eventuelle tastefeil. Dette er en risiko som følger slike prosesser, og ved analyseringen av dataene ble dette tatt i betraktning.

Utvalget. I kvantitativ forskning må utvalgsstørrelsen alltid vurderes, da dette kan påvirke resultatene i analysen. Det finnes mange regler på hva som er tilstrekkelig med respondenter, men en generell regel går på at forskeren har 10 – 15 deltakere pr variabel. Andre igjen har konkludert med at et utvalg på mer enn 300 vil resultere i stabile resultater (Field, 2009). I denne undersøkelsen var det 396 respondenter, noe som innebærer at utvalgsstørrelsen anses som god. Samtidig støttes utvalgsstørrelsen retningslinjen til Tabachnick og Fidell (2006) ($114 < 396$).

Utvalget i Kina hadde ingen frafall og kan vise til deres hengivelse og respekt for andre og autoritet. I de tilfeller hvor en student med høyere rang (eldre og ved høyere klassetrinn) ber om hjelp, vil studentene trå til. Videre ble undersøkelsen gjennomført på papir, noe som kan gjøre det lettere å oppdage om de har glemt å krysse av for et spørsmål.

I Norge ble undersøkelsen gjennomført på nett, hvor dette resulterte i mange respondenter på kort tid. Videre viste det seg at en del valgte å avbryte undersøkelsen før fullføring. En slik tendens kan ha sammenheng med at den ble utført over internett, og respondenten hadde lettere for å avslutte før fullføring. Samtidig var det noen verdier som ikke ble svart på, noe som kan ha sammenheng med at det ikke alltid er lett å oppdage slike «trykkefeil» når undersøkelsen utføres på nettet.

I denne undersøkelsen ble en student populasjon benyttet. Dette ble gjort på grunnlag av at dette er en populasjon det er lett å få mange responder fra. Men det kan tenkes at svarene blir litt farget av dette da det antas at individer på universitetet er individer som i utgangspunktet har negative tanker om kriminelle handlinger. Om undersøkelsen hadde foregått blant den generelle populasjonen, kan det tenkes at resultatene ville vært litt annerledes.

Gjennom oppgaven – og spesielt i diskusjonsdelen – er det tatt slutninger om at den omkringende kulturen er årsaken til de forskjeller som ble funnet. Da det er benyttet studenter som utvalg kan det argumenteres for at den eksisterende forskjellen ligger her, heller enn ved kulturen. Studenter – og spesielt psykologistudenter (note; alle studentene i Kina var psykologistudenter) – har ved forskning vist seg å ikke være synonyme med den generelle populasjonen. Det kan være mange ulike årsaker til dette. For det første kan det antas at studenter på universitetet er spesielt reflekterte over seg selv og sine handlinger, hvor dette kan speiles i datamaterialet. En annen årsak kan være at individer på universitetet har kunnskap om kulturelle forskjeller (det antas at de fleste fagområder inkluderer en slik lærdom ved introduksjonskursene til faget). En slik kunnskap kan a) resultere i at respondenten svarer hva de tror forskeren ønsker (sosial ønskbarhet), og/eller b) øke

responsen mot svar som respondenten vet er riktig i henhold til sin kunnskap om kulturelle forskjeller. For det tredje kan resultatene være preget av at individer fra høyere utdanning benyttes, da det kan antas at disse individene i utgangpunktet kommer fra lite belastede miljøer, hvor lovlydighet fremmes, heller enn hemmes (dette er litt ekstremt, men må betraktes) og for det fjerde kan universitetsstudenter gi et svært uniform resultat.

I Kina spesielt kan resultatene være svært påvirket av utvalget, dette med ulike grunner. For det første kan det antas at individer på universitetet har mer og bredere kunnskap om omverden, da en slik kunnskap kan ha påvirket deres originale meninger og verdier mot en mer «Vestlig» tankegang. For det andre kan det antas at universitetsstudentene fryktet sanksjoner om de ikke svarte etter kulturelle «riktighet», hvor dette kan påvirket til en større kulturell forskjell enn det som eksisterer i virkeligheten.

Operasjonalisering av variablene og spørsmålet om validitet. Undersøkelsen tok for seg variabler og indekser som ble utviklet av studenten selv, på grunnlag av guiding av tidligere forskning på feltet. Ved å gjennomføre en slik prosess kan det oppstå feil i henhold til hvordan spørsmålet ble tiltenkt, og hvordan det ble mottatt av respondent. Dette kan ha påvirket resultatene i analysene.

Intensjon ble definert som ønske, intendering og forventning om at individet ville være lovlydig. I tråd med den høye Cronbachs alfaen antyder dette på en høy begrepsvaliditet. Videre er denne komponenten basert på tidligere forskning, og en guide til hvordan en TpB spørreundersøkelse utvikles, og det ventes at face-validiteten er høy i denne komponenten. Intensjon forventes videre å inneholde ulike aspekter ved menneskesinnet, og det kan på bakgrunn av dette antas at innholdsvaliditeten ikke er den beste. Da en slik undersøkelse ikke er gjennomført før, er det vanskelig å bedømme kriterievaliditeten. På den andre siden tyder resultatene på at den nomologiske validiteten er møtt, da det ble funnet at det var en høy lovlydighetsintensjon, både i Norge og Kina. Når det refereres til «høy intensjon» innebærer dette at studenten(e) anser seg som svært enige i utsagnene om deres ønske, intendering og forventning.

Basert på den høye Cronbachs alfaen antyder dette at indeksen «holdning» hadde en god begrepsvaliditet. Både face-validitet, innholdsvaliditet og nomologisk validitet forventes å være høy, da holdninger er et godt utforsket område innenfor psykologi med gode måleinstrumenter. Denne argumentasjonen kan videre støttes opp av resultatene i Norge, mens i Kina tyder resultatene på noe annet. Det kan – som nevnt tidligere – ventes at holdningene målt i denne undersøkelsen baserer seg på mer individuelle holdninger, da dette

ikke er like relevant for det kinesiske utvalget. Basert på dette kan det tyde på at de ulike validitetsmålene ved det kinesiske utvalget er betraktelig lavere da målet ikke ser ut til å være relevant for det kinesiske utvalget. Videre kan det diskuteres om dette er årsak av måleinstrumentet eller om det virkelig eksisterer en slik kulturell forskjell i vektlegging av holdninger til intensjoner.

Funnene fra bruken av holdningstro og dens tilhørende lave Cronbachs alfa tyder på at begrepsvaliditeten ikke er god. Denne komponenten referer til individets tro om en handling, samt en evaluering av dens konsekvenser. Da denne komponenten er basert på en pilotundersøkelse kan det antas at pilotundersøkelsen ikke var et godt måleinstrument, og utvelgelsen av nevnte begreper (face- og innholdsvaliditet) feilet. Videre hadde denne komponenten en dårlig nomologisk validitet, da komponenten ikke hadde den tilønskede effekten i analysene.

Subjektiv norm resulterte i en god Chronbachs alfa, og støtter opp under en god begrepsvaliditet. Denne komponenten refererer til hva individet tror andre mener om handlingen, og face-validiteten tyder på at dette er nådd. På bakgrunn av tidligere forskning og de kulturelle forskjellene ble det antatt at denne komponenten ville være viktig for intensjonen, noe som viste seg å stemme, og dette støtter opp under en god nomologisk validitet. Innholdsvaliditeten kan antas å være litt svekket, da spørsmålene bare fokuserer på det sosiale presset, forventninger og signifikante andres meninger. Det kan antas at det eksisterer flere elementer som spiller inn for individers subjektive norm.

Normativ tro – i tråd med holdningstro – viste seg å ha en dårlig reliabilitet, og det antas at dens validitet er likeså. Face-validiteten forventes å fange de viktigste elementene, men hvor funnene kan indikere på at den innholdsvaliditeten er mangelfull (basert på pilotundersøkelsen). Videre viste det seg at komponenten ikke hadde den forventede effekten, og det forutsettes at den nomologiske validiteten er svært svekket.

Mottatt personlig kontroll disponerte en god reliabilitet og antas å inneha en god begrepsvaliditet. Ved å sammenligne Norge og Kina viste det seg at mottatt personlig kontroll var mer anvendelig i Norge. Dette kan være et resultat av at undersøkelsen ble utviklet i Norge (av en norsk student), og av denne grunn kan det forventest at validitetsbegrepene er mer gjeldende her. I Kina tyder resultatene på en minsket face- og innholdsvaliditet, da det antas at de benyttede begrepene ikke er like anvendelige i Kina. Videre kan den nomologiske validiteten være splittet, da det baserte seg på tidligere teori og antok at mottatt personlig kontroll ville vektlegges i liten grad blant de kinesiske studentene. Slike resultater kan antyde

at spørreundersøkelsen ble utviklet med ensidig ettertanke på hvordan ens kultur påvirker språk og opplevelse av språk og ordlegging.

Kontroll tro hadde en god Cronbachs alfa, hvor dette tyder på en god begrepsvaliditet. I kontrast til dette tyder videre analyser på at komponenten mangler innholdsvaliditet. På bakgrunn av dette – og dens dårlige relasjon med mottatt personlig kontroll – ble ikke denne komponenten tatt med i de resterende analysene.

Selv-identitet ble i kontrast til Sparks og Guthrie (1998) ikke dannet til en indeks, dette på grunnlag av deres lave Chronback's alfa som ble funnet i Tabell 1. Da elementene til selv-identitet ble inspirert av allerede validerte og reliable funn, ble det antatt at det ikke ville være et problem med deres alfa. En årsak til dette kan tenkes å ligge ved kodingen til selv-identitet². Denne komponenten ble reversert, da dette skulle minske sannsynligheten for enighetssyndromet. Men det kan tenkes at respondentene ikke leste spørsmålet nøye, noe som resulterte i inkapable svar. På bakgrunn av dette antas det at den nomologiske validiteten til begge elementene i selv-identitet er lav, da de ikke opererte som forventet.

Det er viktig å notere seg at temaet «lovlydighet» kan resultere en undergravning av validiteten i undersøkelsen på bakgrunn av sosial ønskebarhet, samt at temaet faktisk er lovregulert.

For å unngå dårlig prediktiv makt – som påpekt av Sutton (1998) (se s. 15) – har utformingen og utførelsen av undersøkelsen vært påvirket av disse ni argumentene. For det første var det ved undersøkelsen ikke selve handlingen som var vesentlig, men heller individets tanke om handlingen, og undersøkelsen kan av denne grunn unngå problemet med at intensjonen forandrer seg før handlingen utføres. 2) Dette prinsippet er svært todelt med tanke på denne undersøkelsen ved at det i mange tilfeller vil være slik at respondentene ikke har tenkt over det å faktisk begå kriminelle handlinger, og vil derfor ikke ha noen spesifikke intensjoner og meninger om hvorfor de ikke begår like handlinger og atferd. På den andre siden kan dette temaet være svært relevant for individet, siden respondenten tar et reelt og faktisk valg i den sosiale verden om å ikke begå handlinger som strider med lovverket. 3) Ved å benytte seg av Ajzens retningslinjer for utforming av spørreundersøkelser i tråd med TpB – kan dette prinsippet overholdes. 4) Det vil brukes 5-punkts likertskala ved alle spørsmålene i undersøkelsen, og korrespondentskalaen vil av denne grunn ikke brytes. 5) Ved at undersøkelsen som brukes her ikke spør om handlingen per se vil ikke dette være et vesentlig problem. 6) Igjen vil ikke dette skape et reliabilitetsproblem siden selve handlingen ikke vil være i sentrum – eller måles. 7) Undersøkelsen her vil forekomme ved to ulike universiteter, og det er mest sannsynlig få individer som har en positiv intensjon om å begå lovstridige

handlinger. Men i kontrast søker undersøkelsen å se om det er ulike komponenter som vektlegges, og ikke relasjonen mellom intensjonen og handlingen. 8) Det vil i størst mulig grad prøves å få en marginal fordeling mellom individenes intensjoner og deres handlinger, men som nevnt er det ikke handlingen som er i sentrum – og den vil faktisk verken måles eller observeres ved senere tidspunkt. Og 9) selv-identitet antas å påvirke individers intensjon mot lovstridige handlinger, og kan derfor øke korrelasjonen til intensjonen mot handlingen.

Kausalitet. Statistiske analyser gir ikke alltid klare signaler om det forekommer kausalitet i resultatene. Dette innebærer at det eksisterer en viss usikkerhet i henhold til hva som er virkning, og hva som er årsak. Da denne undersøkelsen baserer seg i stor grad på en allerede velkjent teori og empiri antas det at det er komponentene som påvirker intensjon og handling, hvor det videre antas at disse ikke påvirker komponentene på samme måte.

Generalisering. Forskning utføres ofte med det mål om at funnene kan generaliseres til andre populasjoner. For at funn kan generaliseres må visse krav av dataene møtes – antagelsene til de ulike analysemetodene. Funnene fra denne undersøkelsen kan på bakgrunn av dette ikke generaliseres da antagelsen om normalfordeling, linearitet og homoskedasitet ble brutt. Dette innebærer altså at om det hadde vært andre respondenter fra samme populasjon kunne resultatene oppført seg annerledes. Men selv om funnene ikke kan generaliseres, skal ikke resultatene avfeies av den grunn. Funnene støtter seg på tidligere funn og teori, og tyder på at det eksisterer virkelige forskjeller i vektlegging av komponenter i henhold til intensjon og handlinger.

Implikasjoner for videre forskning. Resultatene tydet på at TpB er en teori som kan anvendes i forklaring av intensjon samlet sett. En videreføring av dette viste at selv-identitet økte denne forklaringen. På bakgrunn av dette kan det implisere at videre forskning burde vurdere å inkludere selv-identitet i teorien, da dette kan være med på å påvirke den forklarte variansen.

Funnene tydet på at det dannede selv-identitetsbegrepet ikke kunne dannes til en indeks, og hvor variablene samlet ga ulike resultater. På bakgrunn av dette burde videre forskning på feltet generere og operasjonalisere et felles måleinstrument for selv-identitet, og dens påvirkningskraft på handlinger. Dette er også på grunnlag av de tvetydige begrepene for selv-identitet, da det til tider – i tidligere forskning – var vanskelig å skille mellom begreper som sosial identitet, selvet og selvkonsept.

Resultatene tydet på at den unike forklarte variansen til holdninger minket betraktelig når selv-identitet ble inkludert, og det kan argumenteres for at videre forskning burde undersøke i hvor stor grad disse begrepene overlapper hverandre, og hvordan de kan skilles.

Det ble funnet signifikante forskjeller mellom det norske og det kinesiske utvalget i henhold til komponentene i den originale og modifiserte teorien. Slike forskjeller burde fokuseres mer på i senere forskning, da teorien ikke avklarer om det eksisterer slike ulikheter eller om resultatene speiler teoriens oppbygning (utviklet i den Vestlige verden).

I kontrast til tidligere forskning på TpB fokuserer ikke denne undersøkelsen på selve oppførselen, men avslutter heller etter målt intensjon. Det kan antas at resultatene ville foreløpt seg annerledes om oppførsel ville blitt inkludert, men med ressurser og et tidsperspektiv ble ikke dette aktuelt for denne undersøkelsen. Selv om resultatene kan avvike – i henhold til om oppførsel ble tatt med – kan resultatene fortsatt vise tendenser eller antagelser om hvorfor individer gjør som de gjør. En slik implementering kan være med på å inspirere videre forskning, da dette kan være interessant å undersøke.

TpB er en teori som er mye brukt fra 80-tallet og utover. I tråd med at teorien er åpen for inkludering av nye komponenter, kan det stilles et spørsmål om teorien i utgangspunktet er den beste anvendelige teorien. Det kan undres om det burde utvikles en mer detaljert teori, som baserer seg på nyere forskning, og som kan få mer oppslutning blant forskere.

Konklusjon

Handlinger foregår i den sosiale konteksten, og det antas at dette påvirker våre handlinger. I tråd med globaliseringen og økt kunnskap om mennesket og dets omverden viser statistikk at kriminalitet og kriminelle vaner øker – dette også over landegrensene. På bakgrunn av dette har det vært ønskelig å undersøke hvorfor mennesker ikke begår lovstridige handlinger, og mer konkret; hvilke komponenter som påvirker mennesket til å være lovlydig. Da det også er kjent at det eksisterer store kulturforskjeller var det ønskelig å undersøke om disse komponentene varierte ved to ulike kulturer. Teorien om planlagt oppførsel, og en modifisert versjon – som inkluderte selv-identitet – ble anvendt for å undersøke hvilke komponenter som påvirket individets intensjon om å være lovlydig.

Det har vært godt å ha en teori å lene seg på gjennom arbeidet. Resultatene fra undersøkelsen viste i første omgang at den modifiserte teorien var en bedre å anvende i henhold til å forstå hva som påvirket individets intensjon på et generelt grunnlag. Videre ble det funnet vesentlige kulturelle forskjeller ved anvendelsen av teorien. I Norge var selv-identitet (lovlydighet en viktig del av meg), holdninger, mottatt personlig kontroll og subjektiv norm avgjørende for individets intensjon, hvor de her er representert i henhold til viktighet. Resultatene fra Kina viste – i kontrast – at subjektiv norm, selv-identitet (lovlydighet en viktig del av meg) og selv-identitet (orientering mot lovlydighet) påvirket intensjonen i retning av lovlydighet.

Disse resultatene påpeker viktigheten av å forstå de ulike kulturelle prosesser som påvirker mennesket, og dette spesielt med tanke på den økende globaliseringen som forekommer til dags dato. Dette ikke bare med tanke på kriminalitet og lovlydighet, men heller det generelle sosiale livet og handlinger som forekommer.

Referanseliste

- Adams, G., & Markus, H. R. (2004). Towards a conception of culture suitable for a social psychology of culture. I M. Shaller & S. Christian (Eds.), *The psychological foundations of culture* (s. 335-360). Mahwah, NJ: Erlbaum
- Ajzen, I. (1988). *Attitudes, personality, and behavior*. Buckingham, England: Open University Press
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50, 179-211. doi: 10.1016/0749-5978(91)90020-T
- Ajzen, I. (2002). Perceived behavioral control, self-efficacy, locus of control, and the theory of planned behavior. *Journal of Applied Social Psychology*, 32, 665-683. doi: 10.1111/j.1559-1816.2002.tb00236.x
- Ajzen, I. (2005). *Attitudes, personality and behavior*. Maidenhead, England: Open University Press
- Ajzen, I. (2006). Constructing a TpB Questionnaire: Conceptual and methodological considerations. Hentet 6. Januar, 2011, fra <http://www.uni-bielefeld.de/ikg/zick/ajzen%20construction%20a%20tpb%20questionnaire.pdf>
- Ajzen, I., & Fishbein, M. (1977). Attitude-behavior relations: a theoretical analysis and review of empirical research. *Psychological Bulletin*, 84(5), 888-918. doi: 10.1037//0033-2909.84.5.888
- Ajzen, I., & Fishbein, M. (1980). *Understanding attitudes and predicting social behavior*. Engelwood Cliffs: NJ: Prentice-Hall
- Ajzen, I., Nichols, A. J., & Driver, B. L. (1995). Identifying salient beliefs about leisure activities: frequency of elicitation versus response latency. *Journal of Applied Social Psychology*, 25(16), 1391-1410. doi: 10.1111/j.1559-1816.1995.tb02623.x
- Ajzen, I., Timko, C., & White, J. B. (1982). Self-monitoring and the attitude-behavior relation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 42(3), 426-435. doi:10.1037//0022-3514.42.3.426
- Allport, G. W. (1967). Attitudes. I M. Fishbein (Ed.), *Readings in attitude theory and measurement* (Kap 1, s.3-13). New York, NY: John Wiley & Sons (Optrykk fra *Handbook of social psychology*, s. 137-157, av C. Murchison Ed., 1935, London, England: Clark University Press)

- Andrews, K. H., & Kandel, D. B. (1979). Attitude and behavior: a specification of the contingent consistency hypothesis. *American Sociological Review*, 44(2), 298-310. doi:10.2307/2094512
- Armitage, C. J., & Conner, M. (1999a). Predictive validity of the theory of planned behavior: the role of questionnaire format and social desirability. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 9, 261-272. doi: 10.1002/(SICI)1099-1298(199907/08)9:4<261::AID-CASP503>3.0.CO;2-5
- Armitage, C. J., & Conner, M. (1999b). The theory of planned behavior: assessment of predictive validity and 'perceived control'. *British Journal of Social Psychology*, 38, 35-54. doi: 10.1348/014466699164022
- Armitage, C. J., & Conner, M. (2001). Efficacy of the theory of planned behaviour: a meta-analytic review. *British Journal of Social Psychology*, 40, 471-499. doi:10.1348/014466601164939
- Bakken, B. (2007a). Comparative perspectives on crime in China. I B. Bakken (Ed.). *Crime, punishment, and policing in China* (Kap 3, s.64-99). Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publisher
- Bakken, B. (2007b). Introduction: crime, control and modernity in China. I B. Bakken (Ed.). *Crime, punishment, and policing in China* (Kap 1, 1-26). Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publisher
- Bandura, A. (1978). The self system in reciprocal determinism. *American Psychologist*, 33(4), 344-358. doi:10.1037/0003-066X.33.4.344
- Beck, L., & Ajzen, I. (1991). Predicting dishonest actions using the theory of planned behavior. *Journal of Research in Personality*, 25, 285-301. doi: 10.1016/0092-6566(91)90021-H
- Biddle, B. J., Bank, B. J., Anderson, D. S., Hauge, R., Keats, D. M., Keats, J. A., Marlin, M. M., & Valantin, S. (1985). Social influence, self-referent identity labels, and behavior. *The Sociological Quarterly*, 26(2), 159-185. doi:10.1111/j.1533-8525.1985.tb00221.x
- Biddle, B. J., Bank, B. J., & Slavings, R. L. (1987). Norms, preferences, identities and retention decisions. *Social Psychology Quarterly*, 50(4), 322-337. doi:10.2307/2786817
- Braithwait, J. (1989). *Crime, shame and reintegration*. Cambridge, NY: Cambridge University Press
- Braithwaite, J. (1993). Shame and modernity. *The British Journal of Criminology*, 33(1), 1-18. doi:10.1177/026461969301100202

- Brewer, M. B., & Yuki, M. (2007). Culture and social identity. I S. Kitayama, & D. Cohen (Eds.), *Handbook of cultural psychology*. (Kap 12, s. 307-322). New York, NY: The Guildford Press
- Cao, L. & Dai, Y. (2001). Inequality and crime in China. I J. Lui, L. Zhang, & S. F. Messner (Eds.), *Crime and social control in a changing China* (Kap. 6, s. 73-85) [ebruary versjon]. Hentet fra <http://site.ebrary.com/lib/ntnu/docDetail.action?docID=10005605>
- Chang, M. K. (1998). Predicting unethical behavior: a comparison of the theory of reasoned action and the theory of planned behavior. *Journal of Business Ethics*, 17, 1825-1834. doi:10.1023/A:1005721401993
- Charng, H-W., Piliavin, J. A., & Callero, P. L. (1988). Role identity and reasoned action in the prediction of repeated behavior. *Social Psychology Quarterly*, 51(4), 303-317. doi:10.2307/2786758
- Chiu, C-Y, & Hong, Y-Y. (2006). *Social psychology of culture*. New York, NY: Psychology Press
- Chu G. C. (1985). The changing concept of self in contemporary China. I A. J. Marsella, G. DeVos, & F. L. K. Hsu (Eds.), *Culture and self: Asian and western perspectives*. (Kap. 8, s. 252-277). New York, NY: Tavistock Publications
- Collin, F. (1987). *Organisationskultur og forandring*. København, Danmark: Nyt fra samfundsvidenskaberne
- Conner, M., & Armitage, C. J. (1998). Extending the theory of planned behavior: a review and avenues for further research. *Journal of Applied Social Psychology*, 28(15), 1429-1464. doi:10.1111/j.1559-1816.1998.tb01685.x
- Cooley, C. H. (1902). *Human nature and the social order*. New York, NY: Charles Scribner's Sons
- DeVos, G. (1985). Dimensions of self in Japanese culture. I A. J. Marsella, G. DeVos, & F. L. K. Hsu (Eds.), *Culture and self: Asian and Western perspectives*. (Kap. 5, s. 141-184). New York, NY: Tavistock Publications
- DeVos, G., Marsella, A. J., & Hsu, F. L. K. (1985). Introduction: approaches to culture and self. I A. J. Marsella, G. DeVos, & F. L. K. Hsu (Eds.), *Culture and self: Asian and Western perspectives*. (Kap. 1, s. 2-23). New York, NY: Tavistock Publications
- Dikötter, F. (2007). Penology and reformation in modern China. I B. Bakken (Ed.). *Crime, punishment, and policing in China* (Kap 2, s. 29-63). Lanham, MD; Rowman & Littlefield Publishers

- Eagly, A. H., & Chaiken, S. (1993). *The psychology of attitudes*. Fort Worth, Tex.: Harcourt Brace Jovanovich
- Eiser, R., & van der Pligt, J. (1988). *Attitudes and decisions*. London, England: Routledge
- Fedaku, Z. & Kraft, P. (2001). Self-identity in planned behavior perspective: past behavior and its moderating effects in self-identity-intentions relations. *Social Behavior and Personality*, 29(7), 671-686. Hentet fra <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=91a9f38b-6027-4f55-b564-34c50409cc94%40sessionmgr114&vid=2&hid=126>
- Field, A. (2009). *Discovering statistics: using SPSS*. Los Angeles, CA: Sage
- Filosofi. I *Ordnett*. Hentet 27. Februar, 2012 fra <http://ordnett.no/search?search=filosofi&lang=no>
- Fishbein, M. (1967a). Attitude and the prediction of behavior. I M. Fishbein (Ed.), *Readings in attitude theory and measurement* (Kap. 51, s. 477-492). New York, NY: John Wiley & Sons
- Fishbein, M. (1967b). A behavior theory approach to the relations between beliefs about an object and the attitude toward the object. I M. Fishbein (Ed.), *Readings in attitude theory and measurement* (Kap. s. 389-400). New York, NY: John Wiley & Sons
- Fishbein, M. & Ajzen, I. (1975). *Belief, attitude, intention, and behavior: an introduction to the theory and research*. Reading, MA: Addison-Wesley Publishing Company
- Francis, J. J., Eccles, M. P., Jhonston, M., Walker, A., Grimshaw, J., Foy, R., Kaner, E. F. S., Smith, L., & Bonetti, D. (2004). Constructing questionnaires based on the theory of planned behavior: A manual for health services researches. Hentet 6. Januar, 2011, fra <http://www.rebeqi.org/ViewFile.aspx?itemID=212>
- Granberg, D., & Holmberg, S. (1990). The intention-behavioral relationship among U.S. and Swedish voters. *Social Psychology Quarterly*, 53(1), 44-54. doi:10.2307/2786868
- Hagger, M. S., & Chatzisarantis, N. D. L. (2006). Self-identity and the theory of planned behaviour: between- and within-participants analyses. *The British Journal of Social Psychology*, 45(4), 731-757. doi:10.1348/014466605X85654
- Hammerlin, Y., & Danielsen, T. (1998). Forskjellige teorier om kriminalitetens årsaker/ "Den kriminelle". Oslo, Norge: Kriminalomsorgens utdanningscenter
- Harrendorf, S., Heiskanen, M., & Malby, S (Eds.) (2010). *International statistics on Crime and Justice* (HEUNI Publikasjonsserie No. 64). Hentet fra http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Crime-statistics/International_Statistics_on_Crime_and_Justice.pdf

- Hauge, R. (2001). *Kriminalitetens årsaker* (2 ed). Oslo, Norge: Universitetsforlaget
- Heiskanen, M. (2010). Trends in police recorded crime. I S. Harrendorf, M. Heiskanen, & S. Malby (Eds.), *International Statistics on Crime and Justice* (HEUNI Publikasjonsserie No. 64) (Kap 2, 21-47). Hentet fra http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Crime-statistics/International_Statistics_on_Crime_and_Justice.pdf
- Heiss, J. (1968). An introduction to the element of role theory. I J. Heiss (Ed.), *Family roles and interaction: an anthology*. (Kap 1, 3-27). Chicago, IL: Rand McNally & Company
- Hofstede, G. (1980). *Culture's consequences: international differences in work-related values*. Beverly Hills, CA: Sage Publications
- Hsu, F. L. K. (1985). The self in cross-cultural perspective. I A. J. Marsella, G. DeVos, & F. L. K. Hsu (Eds.), *Culture and self: Asian and Western perspectives*. (Kap. 2, s. 24-55). New York, NY: Tavistock Publications
- Hvorfor plyndrer ikke japanere? (14. Mars, 2011). I *Dagbladet*. Hentet 20. Mars, 2011, fra <http://www.dagbladet.no/2011/03/14/nyheter/japan/utenriks/jordskjelv/tsunami/15812879/>
- Hyman, H. H., & Singer, E. (1976). An introduction to reference group theory and research. I E. P. Hollander, & R. G. Hunt (Eds.) (4 ed), *Current perspectives in social psychology* (Kap 9, s. 87-97). New York, NY: Oxford University Press
- Jiang, S., Lambert, E., & Jenkins, M. (2010). East meets West: Chinese and U.S. College students' views on formal and informal crime control. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 54(2), 264-284.
doi:10.1177/0306624X08330191
- Jiang, S., Lambert, E., & Wang, J. (2007). Correlates of formal and informal social/crime control in China: an exploratory study. *Journal of Criminal Justice*, 35(4), 261-271.
doi:10.1016/j.jcrimjus.2007.06.001
- Jiang, S., Wang, J., & Lambert, E. (2010). Correlates of informal social control in Guangzhou, China neighborhoods. *Journal of Criminal Justice*, 38(4), 460-469.
doi:10.1016/j.jcrimjus.2010.04.015
- Johnson, F. (1985). The western concept of self. I A. J. Marsella, G. DeVos, & F. L. K. Hsu (Eds.), *Culture and self: Asian and Western perspectives*. (Kap. 4, s. 91-138). New York, NY: Tavistock Publications
- Johnston, K. L., White, K. M., & Norman, P. (2004). An examination of the individual-difference approach to the role of norms in the theory of reasoned action. *Journal of*

- Applied Social Psychology*, 34(12), 2524-2549. doi:10.1111/j.1559-1816.2004.tb01990.x
- Kahle, L. R., & Berman, J. J. (1979). Attitudes cause behaviors; a cross-lagged panel analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 37(3), 315-321. doi:10.1037//0022-3514.37.3.315
- Kaiser, F. G., & Gutscher, H. (2003). The proposition of a general version of the theory of planned behavior: predicting ecological behavior. *Journal of Applied Social Psychology*, 33(3), 586-603. doi:10.1111/j.1559-1816.2003.tb01914.x
- Kashima, Y. (2000). Conceptions of culture and person for psychology. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 31(1), 14-32. doi:10.1177/0022022100031001003
- Kitayama, S., Duffy, S., & Uchida, Y. (2007). Self as a cultural mode of being. I S. Kitayama, & D. Cohen (Eds.), *Handbook of cultural psychology* (Kap 6, s 136-174). New York, NY: Guildford press
- Kitayama, S., Park, H., Sevincer, A. T., Karasawa, M., & Uskul, A. K. (2009). A cultural task analysis of implicit independence: comparing North America, Western Europe, and East Asia. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97(2), 236-255. doi:10.1037/a0015999
- Kolstad, A. (2000a). Forbrytelse og straff – straff og forbrytelse. *Vardøger*, 25, 125-154.
- Kolstad, A. (2000b). Kriminalitet i seinkapitalismen – utsikt over et uoversiktlig landskap. *Vardøger*, 25, 5-39.
- Kolstad, A., Gabrielsen, A., & Veisetaune, A. K. (1995). Social psychological consequences of punishment: a comparison of imprisonment and community work. *Psychiatry, Psychology and Law*, 2(2), 179-198. doi:10.1080/13218719509524867
- LeVine, R. A. (1995). Properties of culture: an ethnographic view. I R. A. Shweder, & R. A. LeVine (Eds.), *Culture theory: essays on mind, self, and emotion* (Kap. 2, s. 67-87). Cambridge, NY: Cambridge University Press
- Lim, L. L., Chang, W. C. (2009). Role of collective self-esteem on youth violence in a collective culture. *International Journal of Psychology*, 44(1), 71-78. doi:10.1080/00207590701656168
- Liu, J. (2005). Predicting recidivism in a communitarian society: China. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 49(4), 392-409. doi:10.1177/0306624X04272852
- Liu, J., & Messner, S. F. (2001). Modernization and crime trends in China's reform era. I J. Lui, L. Zhang, & S. F. Messner (Eds.), *Crime and social control in a changing China*

- (Kap. 1, s. 3-21) [ebrary versjon]. Hentet fra
<http://site.ebrary.com/lib/ntnu/docDetail.action?docID=10005605>
- Lu, H., & Drass, K. A. (2002). Transience and the disposition of theft cases in China. *Justice Quarterly*, 19(1), 69-96. doi:10.1080/07418820200095171
- Lu, H., & Miethe, T. D. (2001). Community integration and the effectiveness of social control. I J. Lui, L. Zhang, & S. F. Messner (Eds.), *Crime and social control in a changing China* (Kap. 8, s. 105-121) [ebrary versjon]. Hentet fra
<http://site.ebrary.com/lib/ntnu/docDetail.action?docID=10005605>
- Lu, H., Zhang, L., & Miethe, T. D. (2002). Interdependency, communitarianism and reintegrating shaming in China. *The Social Science Journal*, 39(2), 189-201. doi:10.1016/S0362-3319(02)00162-3
- Macionis, J. J., & Plummer, K. (2005). *Sociology: a global introduction*. Essex, England: Pearson Prentice Hall
- Malby, S. (2010). Drug crime. I S. Harrendorf, M. Heiskanen, & S. Malby (Eds.), *International Statistics on Crime and Justice* (HEUNI Publikasjonsserie No. 64) (Kap 3, s. 49-63). Hentet fra http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Crime-statistics/International_Statistics_on_Crime_and_Justice.pdf
- Markus, H. R., & Hamedani, M. G. (2007). Sociocultural psychology: the dynamic interdependence among self systems and social systems. I S. Kitayama, & D. Cohen (Eds.), *Handbook of cultural psychology*. (Kap 1, s. 3-39). New York, NY: The Guildford Press
- Markus, H. R., & Kitayama, S. (1991). Culture and the self: implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98(2), 224-253. doi:10.1037//0033-295X.98.2.224
- Markus, H. R., & Kitayama, S. (1994). A collective fear of the collective: implications for selves and theories of selves. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20(5), 568-579. doi:10.1177/0146167294205013
- Markus, H. R., & Kitayama, S. (2003). Culture, self, and the reality of the social. *Psychological Inquiry*, 14(3&4), 277-283. doi:10.1207/S15327965PLI1403&4_17
- Marsella, A. J., DeVos, G., & Hsu. F. L. K. (1985). (Eds.), *Culture and self: Asian and Western perspectives*. New York, NY: Tavistock Publications
- Mayhew, M. J., Hubbard, S. M., & Finelli, C. J. (2009). Using structural equation modeling to validate the theory of planned behavior as a model for predicting student cheating. *The Review of Higher Education*, 32(4), 441-496. doi: 10.1353/rhe.0.0080

- Mead, G. H. (1934). *Mind, self & society: from the standpoint of a social behaviorist*. Chicago, IL: The University of Chicago Press
- Morse, S., & Gergen, K. J. (1970). Social comparison, self-consistency, and the concept of self. *Journal of Personality and Social Psychology*, *16*(1), 148-156. doi: 10.1037/h0029862
- Morton, N. A., & Koufteros, X. (2008). Intention to commit online musical piracy and its antecedents: an empirical investigation. *Structural Equation Modeling: a Multidisciplinary Journal*, *15*(3), 491-512. doi: 10.1080/10705510802154331
- Myers, D. Abell, J., Kolstad, A., & Sani, F. (2010). *Social psychology*. London, England: McGraw-Hill
- Nisbett, R. E. (2003). *The geography of thought: how Asians and westerns think differently – and why*. London, England: Nicholas Brealey Publishing
- Oishi, S., & Su, J. C (2010). Collectivism/Individualism. I J. M. Levine, & M. A. Hogg (Eds.), *Encyclopedia of group processes & intergroup relations 1*. (s.112- 117). Thousand Oaks, CA: Sage Publications
- O’Keefe, D. J. (2002). *Persuasion: theory and research*. (2 ed). Thousand Oaks, CA: Sage Publications
- Oyserman, D., Coon, H. M., & Kemmelmeier, M. (2002). Rethinking individualism and collectivism: evaluation of theoretical assumptions and meta-analyses. *Psychological Bulletin*, *128*(1), 3-72. doi:10.1037//0033-2909.128.1.3
- Pallant, J. (2010). *SPSS survival manual: A step by step guide to data analysis using the SPSS program*. (4th ed). Birkshire, UK: McGraw Hill.
- Paternoster, R., & Bushway, S. (2009). Criminology: desistance and the “feared self”: toward an identity theory of criminal desistance. *The Journal of Criminal Law and Criminology*, *99*(4), 1103-1156. Hentet fra http://www.law.northwestern.edu/jclc/backissues/v99/n4/9904_1103.Paternoster.pdf
- Peace, A. G., Galletta, D. F., & Thong, J. Y. L. (2003). Software piracy in the workplace: a model and empirical test. *Journal of Management Information System*, *20*(1), 153-177. Hentet fra http://www.katzis.org/wiki/images/4/4e/Peace_2003.pdf
- Petkova, K. G., Ajzen, I., & Driver, B. L. (1995). Salience of anti-abortion beliefs and commitment to an attitudinal position: on the strength, structure, and predictive validity of anti-abortion attitudes. *Journal of Applied Social Psychology*, *25*(6), 463-483. doi:10.1111/j.1559-1816.1995.tb01762.x

- Population, total (2010). *The world bank*. Hentet fra http://search.worldbank.org/quickview?name=%3Cem%3EPopulation%3C%2Fem%3E%2C+total&id=SP.POP.TOTL&type=Indicators&cube_no=2&qterm=population
- Randall, D. M., & Gibson, A. M. (1991). Ethical decision making in the medical profession: an application of the theory of planned behavior. *Journal of Business Ethics, 10*, 111-122. Hentet fra <http://www.springerlink.com/content/vv516w61052404p3/fulltext.pdf>
- Ringdal, K. (2007). *Enhet og mangfold* (2 ed). Bergen, Norge: Fagbokforlaget.
- Rise, J., Sheeran, P., & Hukkelberg, S. (2010). The role of self-identity in the theory of planned behavior: a meta-analysis. *Journal of Applied Social Psychology, 40*(5), 1085-1105. doi:10.1111/j.1559-1816.2010.00611.x
- Rojek, D. G. (2001). Chinese social control: from shaming and reintegration to “getting rich is glorious”. I J. Lui, L. Zhang, & S. F. Messner (Eds.), *Crime and social control in a changing China* (Kap. 7, s. 89-103) [ebrary versjon]. Hentet fra <http://site.ebrary.com/lib/ntnu/docDetail.action?docID=10005605>
- Rosaldo, M. Z. (1995). Toward an anthropology of self and feeling. I R. A. Shweder, & R. A. LeVine (Eds.), *Culture theory: essays in mind, self, and emotion* (Kap 5, s. 137-157). Cambridge, NY: Cambridge University Press. (Optrykk fra *Culture theory: essays on mind, self, and emotion*, s. 137-157, av R. A. Shweder, & R. A. LeVine, Eds., 1984, Cambridge, NY: Cambridge University Press)
- Schwenk, G., & Möser, G. (2009). Intention and behavior: a Bayesian meta-analysis with focus on the Ajzen-Fishbein model in the field of environmental behavior. *Quality and Quantity, 43*(5), 743-755. doi:10.1007/s11135-007-9162-7
- Shaw, V. N. (1996). *Social control in China: A study of Chinese work units*. Westport, CT: Praeger Publisher
- Sheppard, B. H., Hartwick, J., & Warshaw, P. R. (1988). The theory of reasoned action: a meta-analysis of past research with recommendations for modifications and future research. *The Journal of Consumer Research, 15*(3), 325-343. doi:10.1086/209170
- Shweder, R. A., & Bourne, E. J. (1995). Does the concept of the person vary cross-culturally? I R. A. Shweder, & R. A. LeVine (Eds.), *Culture theory: essays on mind, self, and emotion* (Kap. 6, s. 158-199). Cambridge, NY: Cambridge university press
- Smit, P., & Harrendorf, S. (2010). Responses of the criminal justice system. I S. Harrendorf, M. Heiskanen, & S. Malby (Eds.), *International Statistics on Crime and Justice* (HEUNI Publikasjonsserie No. 64) (Kap 5, 87-111). Hentet fra

http://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/Crime-statistics/International_Statistics_on_Crime_and_Justice.pdf

- Sparks, P. (2000). Subjective expected utility-based attitude-behavior models: the utility of self-identity. I D. J. Terry, & M. A. Hogg (Eds.), *Attitudes, behavior, and social context: the role of norms and group membership* (Kap. 3, s. 31-46). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum associates
- Sparks, P., & Guthrie, C. A. (1998). Self-Identity and the theory of planned behavior: a useful addition or an unhelpful artifice? *Journal of Applied Social Psychology*, 28(15), 1393-1410. doi:10.1111/j.1559-1816.1998.tb01683.x
- Sparks, P., & Shepherd, R. (1992). Self-identity and the theory of planned behavior: assessing the role of identification with “green consumerism”. *Social Psychology Quarterly*, 55(4), 388-399. doi:10.2307/2786955
- Spencer, H. (1862). *First principles* [Google books]. Hentet fra http://books.google.com/books?id=A2ItAAAAYAAJ&printsec=frontcover&hl=no&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false
- Stets, J. E., Burke, P. J. (2000). Identity theory and social identity theory. *Social psychology Quarterly*, 63(3), 224-237. doi:10.2307/2695870
- Stipek, D., Weiner, B., & Li, K. (1989). Testing some attribution-emotion relations in the People’s Republic of China. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56(1), 109-116. doi:10.1037//0022-3514.56.1.109
- Stryker, S. (1968). Identity salience and role performance: the relevance of symbolic interaction theory for family research. *Journal of Marriage and Family*, 30(4), 558-564. doi:10.2307/349494
- Stryker, S. & Serpe, R. T. (1982). Commitment, identity salience, and role behavior: theory and research example. I W. Ickes, & E. S. Knowles (Eds.) (1982). *Personality, roles and social behavior* (Kap. 7, s. 199-218). New York, NY: Springer-Verlag
- Sutton, S. (1998). Predicting and explaining intentions and behavior: how well are we doing? *Journal of Applied Social Psychology*, 28(15), 1317-1338. doi:10.1111/j.1559-1816.1998.tb01679.x
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S (2006). *Using multivariate statistics* (4th ed.). Boston, MA: Pearson

- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1986). The social identity theory of intergroup behavior. I S. Worchel & W. G. Austin (Eds.) (1986). *Psychology of intergroup relations* (Kap 1, s. 7-24). Chicago, IL: Nelson-Hall
- Terry, D. J., Hogg, M. A., & White, K. M. (1999). The theory of planned behavior: self-identity, social identity and group norms. *British Journal of Social Psychology*, 38(3), 225-244. doi:10.1348/014466699164149
- Triandis, H. C. (1972). *The analysis of subjective culture: comparative studies in behavioral science*. New York, NY: Wiley-Interscience
- Triandis, H. C. (1989). The self and social behavior in differing cultural contexts. *Psychological review*, 96(3), 506-520. doi:10.1037//0033-295X.96.3.506
- Triandis, H. C. (1995). *Individualism and collectivism*. Boulder, CO: Westview Press
- Triandis, H. C. (1996). The psychological measurement of cultural syndromes. *American Psychological Association*, 51(4), 407-415. doi:10.1037//0003-066X.51.4.407
- Turner, J. C., Hogg, M. A., Oakes, P. J., Reicher, S. D., & Wetherell, M. S. (1987). *Rediscovering the social group: a self-categorization theory*. Oxford, England: Blackwell
- Van der Pligt, J., & Eiser, J. R. (1984). Dimensional salience, judgment, and attitudes. I J. R. Eiser (Ed.), *Attitudinal judgment* (161-177). New York, NY: Springer-Verlag
- Whitley, B. E., Jr., (1998). Factors associated with cheating among college students: a review. *Research in Higher Education*, 39(3), 235-274. doi:10.1023/A:1018724900565
- Wicker, A. W. (1969). Attitudes versus actions: the relationship of verbal and overt behavioral responses to attitude objects. *Journal of Social Issues*, 25(4), 41-78. doi:10.1111/j.1540-4560.1969.tb00619.x
- Wilson, T. D., Dunn, D. S., Kraft, D. & Lisle, D. J. (1989). Introspection, attitude change, and attitude-behavior consistency: the disruptive effects of explaining why we feel the way we do. I L. Berkowitz (Ed.), *Advantages in experimental social psychology*, 22. (s. 287-343). New York, NY: Academic Press.

Appendiks A

Pilotundersøkelsen i Norge

Hvorfor begår ikke du handlinger som strider med loven?

Formålet med undersøkelsen er å finne ut hvilke tanker og meninger du har om hvorfor du selv velger å IKKE begå handlinger som strider med loven. Om du har begått handlinger som strider med loven opp gjennom årene vil undersøkelsen fortsatt være gjeldende for deg, og det vil ikke bli spurt om du har begått slike handlinger. Svarene som blir gitt i denne undersøkelsen vil bli brukt videre i utformingen av en større spørreundersøkelse om hvilke faktorer som er med på å "bremse" ens valg av å begå handlinger som strider med loven. Handlinger det fokuseres på her er handlinger som strider med loven og handlinger som strider med andre etablerte sosiale normer.

Denne undersøkelsen er helt frivillig, og den vil være anonym. Ingen av dataene vil kunne identifisere hvem du er eller hva du tenker om de ulike spørsmålene. Det bes om at du svarer på alle spørsmålene etter å ha lest grundig over. Selv om spørsmålene ligner i en viss grad er det viktig at du svarer på alle spørsmålene du klarer. Det bes også om at du svarer helt ærlig. Det finnes ingen riktige eller feil svar i en slik undersøkelse hvor formålet er å finne hvilke ulike meninger og tanker som finnes blant studenter ved NTNU i Norge og Hangzhou Normal University i Kina.

Tusen takk for at du har tatt deg tid til å svare på undersøkelsen.

Hilsen

Ida Wøien
Masterstudent i Kultur-, Sosial- og Samfunnspsykologi.
NTNU, Norge

Arne Vikan
Veileder og professor ved NTNU, Norge

Vennligst ta deg tid til å tenke over og skrive ned noen tanker og meninger om de følgende spørsmålene. Gi gjerne flere tanker og meninger ved hvert spørsmål.

1. Hva tror du er fordelene ved å IKKE begå handlinger som strider med loven?
2. Hva tror du er ulempene ved å IKKE begå handlinger som strider med loven?
3. Er det noe annet du assosierer med å IKKE begå handlinger som strider med loven?
4. Er det noen grupper eller individer som godkjenner at du IKKE begår handlinger som strider med loven?
5. Er det noen grupper eller individer som ikke vil godkjenne at du IKKE begår handlinger som strider med loven?
6. Er det noe annet du assosierer med andres syn på å IKKE begå handlinger som strider med loven?
7. Hvilke faktorer eller omstendigheter tror du vil gjøre det enklere for deg å IKKE begå handlinger som strider med loven?
8. Hvilke faktorer eller omstendigheter tror du vil gjøre det vanskelig eller umulig for deg å IKKE begå handlinger som strider med loven?
9. Er det noen andre faktorer eller omstendigheter du kommer på når du tenker på å IKKE begå handlinger som er i strid med loven?

Appendiks B

Informasjonsskriv som ble lagt ved på innsida

Hvorfor er du lovlydig?

Har du lyst til å hjelpe en mastergradsstudent ved å delta i en spørreundersøkelse?

Formålet med spørreundersøkelsen er å utforske hva som påvirker oss til å ikke begå lovstridige handlinger. Spørreundersøkelsen gjennomføres ved NTNU og Hangzhou Normal University i Kina. Du vil ikke bli spurt om du har begått lovstridige handlinger, og vi er interessert i dine svar uansett om du har gjort lovstridige handlinger eller ikke.

Denne undersøkelsen er bare beregnet på studenter. Det tar ca 10 -15 minutter å svare på spørsmålene.

Følg linken for fullføring av spørreundersøkelsen

<https://survey.svt.ntnu.no/TakeSurvey.aspx?SurveyID=163Imm6>

Appendiks C

Spørreundersøkelsen i Norge

Kriminelle handlinger - avhengig av kultur?

Page 1

INTRODUKSJON

Formålet med denne spørreundersøkelsen er å studere faktorer som påvirker oss til å ikke begå lovstridige handlinger. På grunnlag av tidligere forskning kan det antas at studenter i Norge og Kina vektlegger ulike faktorer når de avgjør om de skal begå lovstridige handlinger eller ikke, i overensstemmelse med den omkringende kulturen. Spørreskjemaet er en del av et tverrkulturelt studie som gjennomføres i Norge og Kina. Resultatene fra undersøkelsen vil bli brukt i min mastergradsoppgave ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU).

Med «lovstridige handlinger» menes i denne sammenhengen *handlinger som strider mot loven, og handlinger som strider mot allerede etablerte sosiale normer*. NB: Du vil ikke bli spurt om du har begått slike handlinger, og vi er interessert i dine svar uansett om du har gjort lovstridige handlinger eller ikke.

Det er frivillig å delta i undersøkelsen, og alle opplysninger vil bli behandlet konfidensielt. Datamaterialet vil bli anonymisert når datainnsamlingen avsluttes, senest ved utgangen av 2011.

Det er ingen «riktige» eller «gale» svar på spørsmålene i denne undersøkelsen – det er din personlige mening vi er interessert i. Det er viktig for kvaliteten til undersøkelsen at alle spørsmålene blir besvart, og at de besvares ærlig. Har du spørsmål om undersøkelsen kan du kontakte Ida Wøien, tlf. 416 50 439. Det tar ca. 10-15 minutter å svare på spørsmålene.

Takk for at du tar deg tid til å svare på spørsmålene!

Ida Wøien
mastergradsstudent i kultur-, sosial- og samfunnspsykologi
Psykologisk institutt, NTNU

Arne Vikan
professor, veileder
Psykologisk institutt, NTNU

BAKGRUNNSINFORMASJON

1. Kjønn:

- Kvinne Mann

2. Ved hvilket universitet studerer du?

- NTNU Annet

3. Alder:

- Under 18
 18 - 20
 21 - 23
 24 - 26
 Eldre enn 26

4. Hvor enig eller uenig er du i disse utsagnene?

	Sterkt uenig	Uenig	Nøytral	Enig	Sterkt enig
Lovlydighet er en viktig del av den jeg er	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg er en type person som orienterer meg mot lovstridige handlinger	☐	☐	☐	☐	☐

Kriminelle handlinger - avhengig av kultur?

Page 3

INTENSJONER OG HOLDNINGER

5. Hvor enig eller uenig er du i utsagnene nedenfor?

	Svært uenig	Uenig	Nøytral	Enig	Svært enig
Jeg intenderer å ikke begå lovstridige handlinger	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg ønsker å begå lovstridige handlinger	☐	☐	☐	☐	☐
Jeg forventer at jeg ikke begår lovstridige handlinger	☐	☐	☐	☐	☐

6. Å begå lovstridige handlinger er for meg

	1	2	3	4	5	
Skadelig	☐	☐	☐	☐	☐	Fordelaktig
Behagelig	☐	☐	☐	☐	☐	Ubehagelig
Bra	☐	☐	☐	☐	☐	Dårlig
Verdiløst	☐	☐	☐	☐	☐	Nyttig
Gal handling	☐	☐	☐	☐	☐	Riktig handling

7. Hvor sannsynlig eller usannsynlig er disse utsagnene?

	Svært usannsynlig	Usannsynlig	Nøytral	Sannsynlig	Svært sannsynlig
Ved å ikke begå lovstridige handlinger vil jeg få flere muligheter i livet (for eksempel reise til utlandet)	☐	☐	☐	☐	☐
Om jeg handler i tråd med loven vil jeg få et bra rykte	☐	☐	☐	☐	☐
Grunnen til at jeg ikke begår lovstridige handlinger er straffen	☐	☐	☐	☐	☐
Ved å begå handlinger i strid med loven skader jeg sinnet (<i>mind</i>) mitt	☐	☐	☐	☐	☐

8. Hvor ønskelig er det å ...

	Svært lite ønskelig	Ikke ønskelig	Nøytral	Ønskelig	Svært ønskelig
få flere muligheter (for eksempel reise til utlandet) i livet	☐	☐	☐	☐	☐
ha et godt rykte	☐	☐	☐	☐	☐
straffes for lovstridige handlinger	☐	☐	☐	☐	☐
få skader på sinnet (<i>mind</i>) mitt	☐	☐	☐	☐	☐

SUBJEKTIV NORM

9. Hvor enig eller uenig er du i utsagnene?

	Sterkt uenig	Uenig	Nøytral	Enig	Sterkt enig
Individer som er viktige for meg mener at jeg ikke burde begå lovstridige handlinger	☐	☐	☐	☐	☐
Det er forventet av meg at jeg ikke begår lovstridige handlinger	☐	☐	☐	☐	☐
Det sosiale presset gjør at jeg begår handlinger i strid med loven	☐	☐	☐	☐	☐

10. Min(e) lærer(e)/professor(er)

misliker misliker litt nøytral godkjenner litt godkjenner

... at jeg ikke begår lovstridige handlinger

11. Venner av meg begår handlinger i strid med loven:

Svært Usannsynlig Usannsynlig Nøytral Sannsynlig Svært Sannsynlig

12. Foreldrene mine syns jeg

virkelig burde burde nøytral ikke burde virkelig ikke burde

... utføre handlinger i strid med loven

13. Mine klassekamerater

misliker misliker litt nøytral godkjenner litt godkjenner

... at jeg ikke begår kriminelle handlinger

14. Hvor viktig er

	Ikke viktig	Lite viktig	Nøytral	Viktig	Svært viktig
min(e) lærer(e)s/professor(er)s godkjenning for meg å gjøre som andre venner av meg	☐	☐	☐	☐	☐
mine foreldres godkjenning for meg	☐	☐	☐	☐	☐
mine klassekameraters godkjenning for meg	☐	☐	☐	☐	☐

Kriminelle handlinger - avhengig av kultur?

Page 5

MOTTATT PERSONLIG KONTROLL

15. Hvor enig eller uenig er du i disse utsagnene?

	Sterkt uenig	Uenig	Nøytral	Enig	Sterkt enig
Om jeg ønsker det kan jeg gå hele livet uten å begå lovstridige handlinger	☐	☐	☐	☐	☐
For meg er det et enkelt valg å ikke begå lovstridige handlinger	☐	☐	☐	☐	☐
Det å ikke begå lovstridige handlinger er under min kontroll	☐	☐	☐	☐	☐

16. Hvor enig eller uenig er du i utsagnene?

	Sterkt uenig	Uenig	Nøytral	Enig	Sterkt enig
Jeg forventer at synlig politi vil gjøre det vanskeligere å begå lovstridige handlinger	☐	☐	☐	☐	☐
Støttende sosiale normer gjør det lettere å ikke begå lovstridige handlinger	☐	☐	☐	☐	☐
Individer er personlig ansvarlig for om de begår handlinger i strid med loven	☐	☐	☐	☐	☐
Om samfunnet er i harmoni begås det mindre handlinger i strid med loven	☐	☐	☐	☐	☐

17. Synlig politi gjør det

umulig vanskelig nøytral lett ekstremt lett

... for meg å begå lovstridige handlinger

18. Støttende sosiale normer er

svært usannsynlig usannsynlig nøytral sannsynlig svært sannsynlig

... til å påvirke meg til å ikke begå lovstridige handlinger.

19. Jeg er selv ansvarlig for om jeg begår handlinger i strid med loven

Svært uenig Uenig Nøytral Enig Svært enig

20. Det er

svært usannsynlig usannsynlig nøytral sannsynlig svært sannsynlig

... at jeg ikke begår lovstridige handlinger om samfunnet er i harmoni

Appendiks D

Spørreundersøkelsen på kinesisk

为什么你没有实施违法行为

本次调查的目的是为了研究是哪些影响因素让您没有实施违法行为。这个调查问卷是属于挪威和中国跨文化研究中的一部分。这次调查的结果将会被运用在挪威科技大学的论文研究之中。

“违法行为”是指法律不允许的，有碍于建设社会规范的行为。注意：您不会被问及是否实施过某些行为，我们只关注您对问卷问题的回答而不是您是不是曾经做出过违法行为。

参与本研究是一个自愿行为，我们会对所有的信息进行保密。在进行数据收集时，都是在匿名状态下进行的。

本研究中的问题是不存在正确与否的差别——相反我们正是对您的个人观点最为关注。如果您能诚实作答每个问题，这将对调查研究的质量非常有益。如果您对此研究有任何问题，请致电Ida Wøien +47 416 50 439或发送邮件至idawoi@stud.ntnu.no。

非常感谢您能参与问卷的作答。**数字表示从左到右两个极端状态的过度情况，请在最符合您自身情况或想法的数字上打勾。**

(例如 1—非常同意 2—同意 3—不确定 4—不同意 5—非常不同意)

背景信息：

1. 性别：女 男

2. 学校：杭州师范大学 其他

3. 年龄：18岁以下

18-20岁

21-23岁

24-26岁

26岁以上

请选出您对以下观点赞成或是反对的程度：

4. 如果让我对自己下一个定义的话，遵纪守法是一个重要的组成部分

非常同意 1 2 3 4 5 非常不同意

5. 我属于很有可能实施违法行为的那一类人

非常同意 1 2 3 4 5 非常不同意

意愿与态度：

请选出您对以下观点赞成或是反对的程度：

6. 我更倾向于不要做违法的事情

非常同意 1 2 3 4 5 非常不同意

7. 我想实施违法行为

非常同意 1 2 3 4 5 非常不同意

8. 我想我不会去做那些违反法律规定的事情

非常同意 1 2 3 4 5 非常不同意

实施违法行为对我来说是：

9. *有害的 1 2 3 4 5 有益的*

10. *愉快的 1 2 3 4 5 厌恶的*

11. *好的 1 2 3 4 5 不好的*

12. *无意义的 1 2 3 4 5 有用的*

11. *错误的行为 1 2 3 4 5 正确的行为*

请选出您对以下说法的倾向程度：

14. 如果我不做违法的事情，人生会有更多的机会做想做的事情（例如出国旅游）

我不这样认为 1 2 3 4 5 我就是这样想的

15. 如果我遵纪守法，我能够得到良好的声誉

我不这样认为 1 2 3 4 5 我就是这样想的

16. 我之所以没有实施违法行为是因为担心惩罚

我不这样认为 1 2 3 4 5 我就是这样想的

17. 实施违法行为我会感到心灵受到伤害

我不这样认为 1 2 3 4 5 我就是这样想的

请选出您对以下事件的需求程度：

18. 我 . . . 得到更多做自己想做的事情的机会 (例如出国旅游)

根本不想 1 2 3 4 5 十分想

19. 我 . . . 得到很好的声誉

根本不想 1 2 3 4 5 十分想

20. 我 . . . 因为违法行为受到惩罚

根本不想 1 2 3 4 5 十分想

21. 我 . . . 受到心灵的创伤

根本不想 1 2 3 4 5 十分想

主观规范

请选出您对以下观点赞成或是反对的程度：

22. 所有对我而言重要的人都认为我不应该做违法的事情

非常同意 1 2 3 4 5 非常不同意

23. 大家都觉得我不会去做违法的事情

非常同意 1 2 3 4 5 非常不同意

24. 社会压力会迫使我实施违法行为

非常同意 1 2 3 4 5 非常不同意

25. 我的老师/教授们 *不赞成* 1 2 3 4 5 *赞成* 我不做违法的事情

26. 我的朋友中有人实施过违法行为

不可能 1 2 3 4 5 很可能

27. 我的父母认为我 *绝对应该* 1 2 3 4 5 *绝对不能* 做违法的事情

28. 我的同学们 *不赞成* 1 2 3 4 5 *赞成* 我不做违法的事情

请选出以下选项对于您的重要程度

29. 来自老师/教授们的支持：

根本不重要 1 2 3 4 5 非常重要

30. 我的朋友们的所作所为：

根本不重要 1 2 3 4 5 非常重要

31. 来自父母的支持：

根本不重要 1 2 3 4 5 非常重要

32. 来自同学们的支持：

根本不重要 1 2 3 4 5 非常重要

个人控制感

请选出您对以下观点赞成或是反对的程度：

33. 只要我愿意，我可以一辈子不做违法的事情

非常同意 1 2 3 4 5 非常不同意

34. 对于我来说，不去做违法的事情是很容易做出的选择

非常同意 1 2 3 4 5 非常不同意

35. 我能控制自己不去实施违法行为

非常同意 1 2 3 4 5 非常不同意

请选出您对以下观点赞成或是反对的程度：

36. 我认为有警察在场会使得实施犯罪行为变得更加困难

非常同意 1 2 3 4 5 非常不同意

37. 有益的社会规范使得不做违法的事情变得更加容易

非常同意 1 2 3 4 5 非常不同意

38. 如果个体实施了违法行为，那么应该由个人负起责任

非常同意 1 2 3 4 5 非常不同意

39. 如果全社会能够和谐共处，那么违法行为将会更少发生

非常同意 1 2 3 4 5 非常不同意

40. 如果有警察在场, 对我来说实施犯罪是

不可能的 1 2 3 4 5 很容易的

41. 我认为有益的社会支持影响着我, 让我不去做违法的事情

我不这样认为 1 2 3 4 5 我就是这样想的

42. 如果我实施了违法行为, 我个人应该负起这个责任

非常同意 1 2 3 4 5 非常不同意

43. 如果社会和谐, 我就不会实施违法行为

我不这样认为 1 2 3 4 5 我就是这样想的

感谢您的配合! 祝您生活顺利、愉快!

Appendiks E

Svar fra NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS

NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Arne Vikan
Psykologisk institutt
NTNU
Dragvoll
7491 TRONDHEIM

Vår dato: 14.11.2011

Vår ref: 28431 / 4 / MSS

Deres dato:

Deres ref:

KVITTERING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 13.10.2011. All nødvendig informasjon om prosjektet forelå i sin helhet 14.11.2011. Meldingen gjelder prosjektet:

28431	<i>Kriminalitet - avhengig av kultur?</i>
Behandlingsansvarlig	NTNU, ved institusjonens overste leder
Daglig ansvarlig	Arne Vikan
Student	Ida Wøien

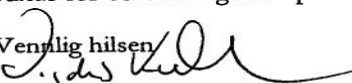
Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 15.05.2012, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Marie Strand Schildmann

Kontaktperson: Marie Strand Schildmann tlf: 55 58 31 52

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Ida Wøien, Dronningensgt. 66, 7012 TRONDHEIM

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, HSL, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. martin-arne.andersen@uit.no